Expres cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul X, nr. 1 (109), ianuarie 2026 ● Apare lunar

24 pagini

Emanuela Ilie
Un *Safari* halucinant, de vector distopic

pag. 5

Varujan Vosganian
POESIS

pag. 6

Al. Cistelecan
Monografia Bălăiță

pag. 7

Memento mori
(fragment)

Moartea-ntindă peste lume uriașele-i aripe:
Întunericul e haina îngropatelor risipe.
Câte-o stea întârziată stinge izvorul ei mic.
Timpul mort și-ntinde membrii și devine veșnicie.
Când nimic se întâmpla-va pe întinderea pustie
Am să-ntreb: Ce-a rămas, oame, din puterea ta? Nimic!!

Dar la ce să beau din lacul ce dă viață nesfârșită,
Ca să văd istoria lumii dinainte-mi repetită,
Cu aceleași lungi mizerii s-obosesc, sufletu-mi mut?
Și să văd cum nasc popoare, cum trăiesc, cum mor. Și toate
Cu virtuți, vicii aceleași, cu mizerii repetate...
Vrei viitorul a-l cunoaște, te întoarce spre trecut.

Din agheazima din lacul, ce te-nchină nemurirei,
E o picătură-n vinul poeziei ș-a gândirei,
Dar o picătură numai. Decât altele, ce mor,
Ele țin mai mult. *Umane*, vor pieri și ele toate.
În zădar le scrii în piatră și le crezi eternizate,
Căci eternă-i numai moartea, ce-i viață-i trecător.

Și de-aceea beau păharul poeziei înfocate.
Nu-mi mai chinui cugetarea cu-ntrebări nedezlegate
Să citesc din cartea lumii semne, ce noi nu le-am scris.
La nimic reduce moartea cifra vieții cea obscură
În zădar o măsurăm noi cu-a gândirilor măsură,
Căci gândirile-s fantome, când viața este vis.

Mihai EMINESCU

Liviu Ioan STOICIU Va mai avea trecut limba română ? 3

Constantin COROIU Jurnalul unui bolnav de melancolie 4

Gellu DORIAN Obsesia unei corectitudini ofensive 4

Emil NICOLAE Dragoste în 4 anotimpuri 8

Cristina SCARLAT Cassian Maria Spiridon. Cu o bufniță pe umăr 8

Aurora CIUCĂ Poșete Louis Vuitton și rucsacuri vechi 10

Carmen Tania GRIGORE Zâmbetul spală greșeli 10

Diana VRABIE Ivoria Belova. Patimile după Heidegger 12

Nicolae BUSUIOC În dialog cu Ioanid Romanescu (1937-1996) 13-14

Mihaela OANCEA Liniștea acestui om e o biserică fără ușă 15

Vasile FLUTUREL Orfeu îndrăgostit în drum spre Astralia 17

Gabriel MARDARE Arhitextura Eului (IV) 22

Adrian Dinu RACHIERU „Efectul” Labiș (III) 23

Constantin PRICOP Fundoianu (XII) 24

„Egalitatea nu există decât în matematică” Mihai Eminescu

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITE (npanaite@gmail.com)
Redactor–șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNEA (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Nichita DANILOV, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Emil NICOLAE, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

Nicolae PANAITE La zece ani 3
Liviu Ioan STOICIU Va mai avea trecut literatăra română? 3
Constantin COROIU Jurnalul unui bolnav de melancolie 4
Gellu DORIAN Obsesia unei corectitudini ofensive 4
Emanuela ILIE Un Safari halucinant de vector distopic 5
Varujan VOSGANIAN *Poesis* 6
Al. CISTELECAN Monografia Bălăiță 7
Emil NICOLAE Dragoste în 4 anotimpuri 8
Cristina SCARLAT Cassian Maria Spiridon. Cu o bufniță pe umăr 8
Daniel Ștefan POCOVNICU Din laboratorul propriei vieți 9
Cristina CHIPRIAN Dacă nu mint eu, cine s-o facă? 9
Aurora CIUCĂ Poșete Louis Vuitton și rucsacuri vechi 10
Carmen Tania GRIGORE Zâmbetul tău spală greșeli 10
Magda URSACHE Cuiul și roata 11
Diana VRABIE Ivoria Belova. Patimile după Heidegger 12
Vasile Dan MARCHIȘ S-au oprit brusc cuvintele-pelerini 12
Nicolae BUSUIOC În dialog cu Ioanid Romanescu (1937-1996) 13-14
Lucian SCURTU Punctul culminant al evaziunii 14
Ionel BOSTAN Grigore Vieru - poetul dintre două patrii 15
Mihaela OANCEA Liniștea acestui om e biserică fără ușă 15
Vasile IANCU Academicianul, os de dascăl 16
Ioan ȚICALO Niște cuscre 16
Vasile FLUTUREL Orfeu îndrăgostit în drum spre Astralia 17
Katherina KELLER Poezie 18
Dan Bogdan HANU Post(st)ări 18
Gabriel MARDARE Arhitextura Eului (IV) 19
Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar XXXVIII 20
Traian D. LAZĂR O poezie personală și personalizată 21
Leo BUTNARU Cuvânt și tăcere 21
Flavius PARASCHIV Despre fiare și păsări 22
Emanuel VASILIU Les filmms de Cannes à Iași 22
Ioan RĂDUCEA Mihai Albu în acuarelă 22
Adrian Dinu RACHIERU „Efectul" Labiș (III) 23
Constantin PRICOP Fundoianu/Fondane (XII) 24

e–mail: expresculturaliasi@gmail.com
www: expresculturalro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537–5989

Felix AFTENE, **CHEMAREA**

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:
Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale pictorului Mihai Albu.

*** Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită materialele până pe data de 20 a lunii în curs, pentru luna următoare. Articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**
Adresa de expediție: expresculturaliasi@gmail.com.

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Nicolae PANAITE

La zece ani

Anul acesta **Expresul cultural** împlinește 10 ani de când s-au „urcat” în el cititorii pentru a-i duce la destinațiile ce și le-au dorit... Primul număr al reviste a ieșit în ianuarie 2017. De atunci și până azi, publicația a apărut, fără întrerupere, lună de lună. Dar, mai întâi, **Expresul cultural** a avut o perioadă de incubație de vreo șapte-opt luni. În tot acest timp am proiectat mai multe formate, sigle, număr de pagini, „compartimentări” și alte „dotări” pentru a micșora, pe cât de mult posibil, disconfortul vizual și compozițional al cititorilor. Ne-am dat silința ca în paginile publicației să apară texte despre cărțile bune și foarte bune din domeniul poeziei, prozei, criticii, eseului etc. Prin semnalele primite ulterior tipăririi fiecărui număr am dedus că suntem pe calea dorită. În orice caz am luat în considerație ca materialele primite la redacție să fie despre cărțile care îndeplinesc minima cerință: aceea de a fi publicabile! Știu că în majoritatea lunilor/numerelor am reușit. Au existat și câteva cazuri, ce-i drept puține, când filtrele calitative aplicate nu au fost în concordanță cu prospectele lor... Echipa **Expresului cultural**, care pe traseu a suferit minime schimbări, își propune și în viitor să aibă ca țintă trimiterea în pagină a colaborărilor care susțin valoarea estetică și dimensiunea culturală de calitate. Lună de lună, revista a ajuns la cititori prin postarea ei pe site, precum și prin trimiterea în lume a ediției printate. Acum, la început de an, vrem ca lucrurile bune să le facem și mai bune, iar cele generatoare de nemulțumiri să fie cât mai puține sau deloc.

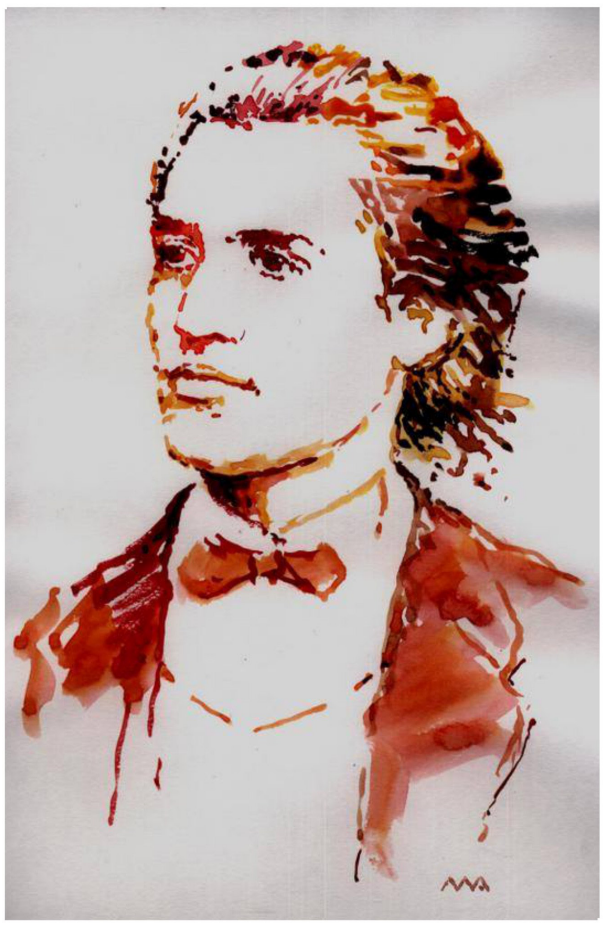

Când fiul biblic risipitor s-a întors acasă a descoperit o nouă fațetă a tatălui și, paradoxal, chiar și cel care nu plecase începe să-și vadă părintele dintr-o altă perspectivă. Până și tatăl a constatat ceva nou cu privire la sine însuși, în timp ce alerga plin de bucurie în întâmpinarea fiului. Felul nostru de existență arată ce avem în inimă. Am văzut, din păcate, cum disjuncțiile dintre scriitori, din cauza micimii unora, sunt plivite și udate cu indelebile și maculate abordări. Sunt unii actori culturali ce au cunoștințele asimilate adecvat, dar fără impact etic și moral asupra atitudinii și comportamentului lor. Ei se angajează în discuții aprinse, presărate de regulă cu afirmații îndrăznețe, acuze obraznice și certuri de cuvinte ce contravin vitalității culturale, obnubilând integritatea și buna-cuviință.

Nădăjduim că textele din **Expres cultural**, și pe mai departe, vor înlesni cunoașterea adevăratelor valori, creșterea spirituală, iar prin lectura lor înrăurirea în viața lectorului mai vizibilă și de bun augur.

*

În fiecare ianuarie, printre primele lucruri de care ne amintim, în afară de Bobotează și Sfântul Ioan, este ziua poetului nostru național Mihai Eminescu. M-am întrebat: ce reprezintă Eminescu pentru mine? Și, evident, răspunsul l-am primit, la punctul de confluență al minții cu inima. Eminescu este scriitorul care mi-a potolit setea și foamea de poezie. Mai mult: m-a săturat pe deplin! Da, știu, avem buni, foarte buni și mari scriitori, dar aceștia mi-au astâmpărat dorința și nevoia de poezie, mai mult sau mai puțin, doar parțial.

Cultura, prin urmare, a fost înțeleasă de Eminescu la modul programatic ca voință continuă de autodepășire și aspirație la creație proprie, organică în lăuntrul specificității ei, a individualități naționale, fără a rămâne însă prizonieri ai regionalismului și ai imediatului nesemnificativ, într-un cuvânt al efemerului. Ca strălucit om de cultură, deplin și inegalabil, Mihai Eminescu nu avea cum să nu pună în vizorul criticii folosirea incompletă a capitalului uman superior pregătit în rezolvarea treburilor publice, capital care, ca și munca fizică, se risipea în numeroase direcții neproductive. „E aproape de neînțeles consemnase el la 28 iulie 1882- cum într-o țară care există în realitate și cultură adevărată, deși într-o măsură mult mai mică, unde existau o sumă de capete de o inteligență luminată și solid disciplinate, tocmai acestea să fie aproape cu totul înlăturate din avanscena vieții publice.” În finalul activității publicistice, el și-a manifestat deplina încredere că formele civilizate introduse pripit, ca o plantă exotică pe pământul nostru, se vor adapta, că „încetul și cu stăruință cultura se va aclimatiza și, din cosmopolită, va deveni națională”, că asimilarea culturii universale trebuia făcută pentru a da o pondere mai mare specificului național.

Liviu Ioan STOICIU

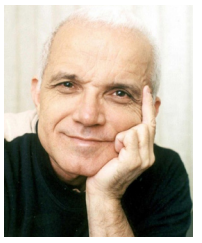

Va mai avea trecut literatura română?

Cenușiu început de nou an. Într-o Românie aflată sub regimul austerității, cu scumpiri pe toate planurile (prețuri la cotă TVA mărită, taxe, impozite, accize, servicii, facturi energie; o promisă devalorizare a leului va adânci prăpastia) – muritorul de rând își plânge de milă, nivelul lui de trai s-a prăbușit. Personal, ajuns la o vârstă de la care nu mai aștept nimic bun, prefer să stau izolat, departe de zbuciumul public, și să dau vina, resemnat, pe destin la toți cei năpăstuiți azi, că așa le-a fost scris.

A trecut un an în care m-am bucurat de primirea critică a volumului meu nou de versuri intitulat „Mersul lucrurilor” – descoperind noi sensibilități critice (ale celor ce l-au citit și comentat), în condițiile în care mă temeam că e pe moarte critica literară credibilă la noi (critică ignorată de noile generații; ele o vor îngropa). Nu pot decât să repet că sunt norocos prinzând vremuri în care literatura n-a fost floare la ureche și a contribuit la fondul de patrimoniu cultural românesc. Faptul că generația noastră va fi prima fără posteritate (o dată ce noile generații nu dau doi bani pe literatura scrisă până la ei, din secolul XIX încoace; ele nu cred în inventarul istoriilor literare, nici în scriitorii canonici contemporani), nu contează. Eu, unul, mi-am făcut datoria față de mine, prin literatură am supraviețuit până azi (și 75 de ani sunt nesperați), dacă am ratat într-atât încât să nu fiu reținut în calendarele literare ale viitorului, atâta pagubă, oricum după moartea mea ele nu vor însemna nimic.

Apropo de viitorul literar. Se tot dezbate de mai multe zilele noua programă pentru clasa a IX-a liceală, cu autorii cuprinși în manuale – că tot suntem în luna ianuarie a zilei nașterii lui Eminescu și a Zilei Culturii Naționale („instituită prin lege pentru a promova cultura română, arta și efortul academic, ca omagiu adus personalităților și valorilor culturale românești”). Noile generații (de la 2000 încoace; la care au aderat și scriitori optzeciști doritori de glorie imediată, „în timpul vieții”), au contestat în programă studierea scriitorilor din secolul XIX, a lui Eminescu-Creangă-Caragiale (și în principal a literaturii vechi, începând cu minunații noștri „cronicari” și continuând cu Ion Neculce, C. Negruzzi, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Ion Ghica, N. Filimon, Ioan Slavici), fiindcă aparțin unor epoci „revolute” și e nevoie să fie studiații scriitorii în viață ai ultimelor generații în clasa a IX-a! Că de aceea nu avem cititori azi în rândul elevilor, ci „analfabeți funcționali”, fiindcă scriitorii morți demult sunt depășiți și nu sunt înțeleși. Degeaba au explicat autorii programei școlare că așa e normal, să fie studiată literatura română cronologic, începând cu clasa a IX-a cu scriitori de la începuturile literaturii noastre (urmând ca în următoarele clase să se epuizeze epocile cu scriitori, în ultimul an de liceu fiind studiați scriitori contemporani, aleși pe sprânceană). Nu și nu, scriitori din noile generații vor să fie ei prezenți în manualul de clasa a IX-a (în frunte cu un poet universitar care flutură steagul „schimbării, în numele globalizării *woke*”, Radu Vancu; devenit un activist agresiv regretabil în regim literar), ceilalți scriitori de până la ei fiind, firește, „expirați”, greu de receptat de elevi. În condițiile în care s-a micșorat numărul de ore de predare a limbii și literaturii române (și nimeni nu protestează; abia asta e o problemă)! Degeaba Gabriela Adameșteanu i-a atras atenția lui Bogdan Ghiu (alt suferind după glorie, alături de Mircea Cărtărescu „de la Nobel” și Florin Iaru): „Sunt mirată de felul cum îi imaginați pe elevii de clasa a IX-a, incapabili să asimileze cunoștințe culturale elementare! Ați uitat cum erați la 14-15-16 ani? Cei de-acum sunt mai surprinzători decât erau generațiile trecute, dar știu atât de puține lucruri, inclusiv (scuze) despre cultura și istoria noastră! Problema îmi pare felul cum sunt predate aceste informații elementare pentru înțelegerea unei identități culturale care le va servi, în diverse moduri, toată viața... Ideea e că acum se creează marii cititori de mâine dacă scapă de cronicari și pașoptiști? Plăcerea cititului trebuia descoperită înainte, mi-e teamă că vă iluzionați crezând că ea începe acum!”. Stupefiant e ce scrie Radu Vancu în „ZECE MOTIVE pentru care proiectul de programă de limba și literatura română îi va face pe elevi să deteste lectura și va spori analfabetismul funcțional” (la care au aderat online sute de „profesori-scriitori”; progresismul face ravagii, în limbaj de lemn: vrea ruperea rădăcinilor și anularea identității românești): «1. „Reforma” ca restaurație: programa ceaușistă reciclată pentru generația AI... 4. Perspectiva cronologică alimentează ideologiile extremiste” – citiți și făceți-vă cruce: *„În plan socio-politic, prioritizarea criteriului diacronic în studiul literaturii române favorizează o viziune organicist-evoluționistă autosuficientă asupra literarului, invalidată de toate paradigmele actuale ale științelor umaniste. O astfel de perspectivă triumfalistă, care descrie istoria literaturii române de la simplu la complex și de la dependență absolută la independență totală, a alimentat istoric discursurile etnocentriste dominante în cadrul regimurilor politice totalitare și este în măsură să contribuie azi la inflația poziționărilor ideologice extremiste, inclusiv a celor deghizate sub retorica demagogică a noului populism. Faptul că proiectul de programă urmează o concepție liniară și etnocentrică face ca termeni precum „transnațional” sau „sistem” să aibă în cadrul ei o miză strict retorică, similară celei a „universalului” din manualele comunismului târziu (v. locul comun al autorilor români ca „scriitori naționali și universali”). Prin urmare, dincolo de intenția autorilor de programă de a salva tradiția disciplinei, trebuie să atragem atenția că această abordare oferă o platformă ce favorizează ideologizarea literaturii cu scopul instaurării unui posibil regim extremist”*. Și tot așa continuă, citiți dacă nu v-a pierit cheful la https://tinyurl.com/yphdn882 (probă de mizerie publică a noii morale „civice”). Interesantă a fost opinia lui Octavian Soviany acum, răspuns la enormitățile debitate de „gurul” noilor generații: „Oare ce ar mai rămâne din literatura română dacă scriitorii studiați în școli/facultăți ar fi selectați doar după criteriul *corectitudinii politice*? Păi: Neculce xenofob, Cantemir filorus, Budai Deleanu rasist (doar a scris *Țiganiada*, nu rromiada), Alecsandri, Hașdeu, Eminescu (probabil autorul celor mai xenofobe versuri din literatura română: «Cine-au îndrăgit străinii/ Mânca-i-ar inima câinii,/ Mânca-i-ar casa pustia/ Și neamul nemernicia» - v. poezia *Doina*), Slavici, Iorga, Goga - antisemiți, Blaga (cu spațiul lui mioritic) cam etnocentric, Nichifor Crainic fascist, Ion Barbu, Cioran, Eliade, Noica, Radu Gyr legionari, Sadoveanu membru în prezidiul republicii populare, calitate în care se spune că ar fi semnat condamnări la moarte, St. Aug. Doinaș, Al. Paleologu, Ion Caraion, Ioan Es. Pop - informatori ai Securității. De asta e bună abordarea diacronică: pentru că plasează autorii și operele într-un anumit context istoric și face dacă nu pardonabile, cel puțin de înțeles anumite derapaje politice”. Va mai avea trecut literatura română?

Constantin COROIU

Jurnalul unui bolnav de melancolie

Într-o seară de toamnă de acum mai bine de o jumătate de secol, regretatul meu coleg si prieten, scriitorul și jurnalistul *Petre Anghel*, m-a întrebat pe când mă aflam într-o vizită acasă la el, în strada Berzei, și ne pregăteam să mergem la restaurantul Casei Scriitorilor, dacă am auzit sau știu ceva despre Petre Țutea. Întrebare cu un răspuns așteptat, deoarece bănuia, ba chiar era aproape sigur că nu știam și nici nu auzisem de Țutea. „Am să-ți fac eu cunoștință cu Țutea, mi-a promis el, chiar în această seară; e o figură cum nu mai este alta în România“. A urmat pentru mine cu adevărat un moment de neuitat. În acea seară m-am aflat în fața unui personaj, căci era cu adevărat un personaj, și încă unul insolit, parcă dintr-o altă lume, oricum dintr-o stirpe rară, pe cale de dispariție atunci, astăzi deja dispărută. Nu semăna cu nimeni, poate doar, în anumite privințe, cu *Constantin Noica*, ale cărui eseuri le citisem, pe care îl ascultasem și la Casa Pogor cu o *prelecțiune* memorabilă despre Eminescu. Mai mult, avusesem prilejul să-l cunosc și, stăpânit de emoție, să stau de vorbă cu el de vreo câteva ori. Dar nu-mi propun să evoc acum acea întâlnire la o cină în restaurantul scriitorilor US. L-am urmărit fascinat pe bătrânul (cu pensie de scriitor asigurată datorită lui Zaharia Stancu, inegalabilul președinte al Uniunii Scriitorilor din România) căruia, în febra sclipitorului său monolog, i se mai prelungea din când în când supa pe piept. În deceniile ce au urmat aveam să aflu și să citesc atâtea și atâtea, inclusiv dintr-o carte pe care i-o datorez lui *Cassian Maria Spiridon*, despre Petre Țutea, despre destinul său. Un destin demn de pana unui mare biograf sau a unui mare prozator.

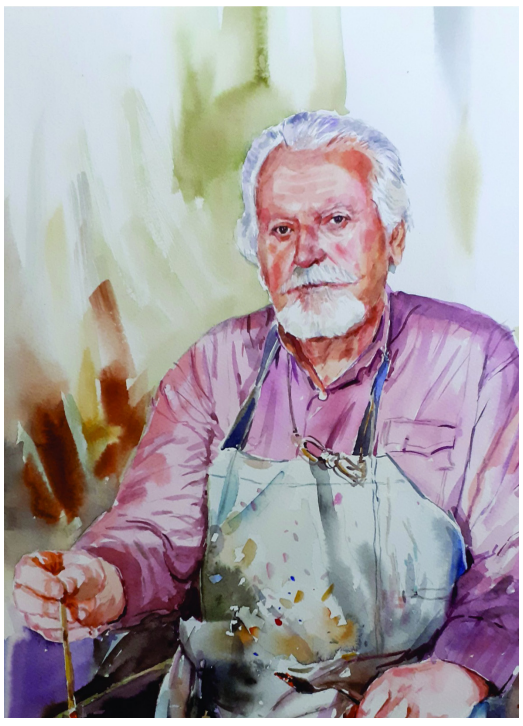

După 1990, ca jurnalist la *Adevărul*, mi-a fost dat să fac cunoștință cu mulți foști deținuți politici din timpul regimului totalitar. Din păcate, mi s-a povestit că în închisoare și nu numai unii dintre ei au avut un comportament îndoielnic, chiar execrabil: delatori, impostori, lași, informatori ai Securității etc. Nu am îndrăznit nici o clipă să judec eu, care nu am trăit nimic din ceea ce înseamnă experiența tragică a închisorii politice, pe nimeni. Nici măcar în forul meu intim. Nu ascund însă că unele mărturii m-au derutat și au șubrezit oarecum un mit. Un mit luat de mine din cărți ori clădit pe relatările celor ce au trecut prin pușcăriile politice. A mai fost ceva. La o importantă reuniune a organizațiilor AFDPR din toată țara, ce a avut loc la Iași, la care am fost prezent ca ziarist, l-am întrebat pe unul dintre liderii Asociației, de fapt pe președintele acesteia: de ce Asociația foștilor deținuți politici nu-i cooptează în rândurile ei pe toți deținutii politici, deci și pe cei din perioada regimului antonescian sau din alte perioade, de vreme ce și aceia au fost aruncați în închisori tot pentru convingerile și acțiunile lor politice. Spre stupefacția mea, mi-a răspuns iritat și cu o față crispată de răutate: „Dar dumneata știi cum au stat comuniștii în pușcărie?! Primeau hrană de la Ajutorul Roșu“. Așadar, asta era deosebirea, în fapt discriminarea pe un criteriu care nu avea nimic comun cu ceea ce credeam eu că-i „desparte“ – pe drept sau pe nedrept – pe deținuții politici din diferite epoci ale istoriei. Cât de mare mi s-a părut atunci distanța dintre Petre Țutea, care la procesul ce i-a fost intentat – în urma căruia a fost condamnat la ani grei de temniță – în loc să se apere, a vorbit despre Hegel, și cel care îmi vorbea acum de Ajutorul Roșu. Pentru Țutea „pasiunea filosofică era mai puternică decât instinctul de conservare“ – notează în jurnalul său Petre Pandrea, ilustrul intelectual, fost, și el, deținut politic și membru marcant al Academiei de sub pământ de la Ocnele Mari. Înfundase pușcăriile patriei, ale Valahiei, și înainte de instaurarea regimului comunist – de fapt, bolșevico-comunist – ca om de stânga, fără să fi fost vreodată comunist, dar și după anii ’46-’47 ai secolului trecut, de această dată ca anticomunist.

Pe vremea studenției mele, despre Petre Pandrea se vorbea mai mult pe șoptite, se vorbea ca despre un mare intelectual, o figură legendară, un personaj -spectacol, un spirit fin, imprevizibil, care, cum mărturisește în *Memoriile mandarinului valah*, n-a ales sabia, ci - fie în tumultul Cetății, fie din turnul de ivoriu, unde se amăgise că s-a retras la un moment dat - a mânuit, cu propria-i mărturisire: „biciul satirei, al sarcasmului, al ironiei și al autoironiei“. A visat și s-a străduit să fie ctitor, să construiască. Ca jurist, ca apărător al Legii și al Dreptății a reușit. Reușita mai durabilă a fost însă cea a memorialistului și diaristului. E adevărat, pe unde au trecut pana și verbul său uneori genial nu prea au mai rămas multe în picioare, iar la o privire superficială impresia cititorului poate fi aceea că nu aderă la nimic. Așa să fie?! Ne răspunde *mandarinul valah* cu retorica sa inimitabilă (ca, de altfel, și cea a lui Petre Țutea): „Da si nu. Eu am formațiune de jurist. Pe mâna mea au trecut fauna si flora politică a României, sub formă de clientelă penală, și am păstrat distanța patetică a mandarinului în turnul de ivoriu...“. Numai că fauna si flora politică și nepăsătorul de oameni tăvălug al istoriei, cum spunea Marin Preda, l-au împins după gratii.

Am citat de mai multe ori o constatare dureroasă a lui *Octavian Paler* privind România. Parafrazând o faimoasă propoziție a lui *Salvador de Madariaga* – „Spania este ceea ce se vede plus misterele ei“ – autorul *Mitologiilor subiective* observa: „România este ceea ce se vede plus ratările ei“. Ei bine, s-ar putea spune că în această țară de tarabagii fără talent commercial și fără pricepere economică,dar care fac comerț cum nu se poate mai profitabil cu principiile, în această țară de duplicitari și „de oameni cu spinări încovoiate“, ceea ce îl indignează la culme pe jurist, inflexibil și ilustrul cărturar Petre Pandrea, s-a ratat, nu o dată până și pușcăria, vreau să spun sensul ei moral.

Din fericire, mai există însă și Oameni cu majusculă, nu doar căcănari (folosesc adjectivul având în minte greutatea morală pe care i-o conferea Arghezi). Iar printre primii îl aflăm pe pușcăriașul sub mai multe dictaturi, pe corifeul *Academiei de sub pamânt* de la Ocnele Mari, unde erau închisi 1.200 de intelectuali (între ei, Petre Țutea însuși), pe latinul de la Dunăre si Carpati, format la școala germană, dar și la cea franceză, care înfiora selecta asistență „de sub pamânt“ cu știinta și cu jerbele sale de idei și metafore, pe justitiarul si moralistul care, într-o convorbire nocturnă, dostoievskiană, cu temnicerul Sârbu, tată a 16 copii, aruncat de soartă și de nevoi într-o slujbă sinistră, îl determina pe acesta să renunțe la condiția sa mizerabilă și să-și câstige existența familiei alegând altă muncă, pe olteanul de omenie care îi căra tineta cu fecale până și neputinciosului unchi al lui Horia Sima, pe „bolnavul de boala fără leac a melancoliei“, pe „avocatul cu inima de aur“, ce nu concepea ca un semen al lui să fie persecutat sau închis pentru ideile și convingerile sale politice, indiferent care ar fi ele. Încât mă las contaminat de tămăduitoarea retorică a mandarinului valah, dar și a bătrânului cronicar moldovean și zic: „Nasc si în Valahia oameni“.

Însemnările de față îmi sunt prilejuite de relectura *Memoriilor mandarinului valah. Jurnal 1954-1956* apărute într-o ediție revăzută și adnotată de *Nadia Marcu-Pandrea*, care semnează și *Nota biobibliografică*. „Aceste caiete – precizează cu orgolioasă modestie *Petre Pandrea* – scrise la iuțeală și la întâmplare, pot fi utile spre documentare asupra meandrelor epocii. Eu sunt deasupra învălmășagului. Când vorbesc de mine, vorbesc de alții, oglindiți în mine. Suferința altora se răsfrânge imperios în mintea și sufletul meu, inoculându-mi suferințe cumplite“.

Jurnal, pamflet, galerie de portrete moral-psihologice, prin *Memoriile și jurnalul mandarinului valah* ce nu sunt doar document, ci și literatură veritabilă, Petre Pandrea a creat de fapt o specie literară aparte. Față de inflația de memorii și jurnale deghizate moral și dezarticulate logic și gramatical din primele decenii ale epocii postdecembriste, jurnalul său îmi apare și ca o severă mustrare.

Gellu DORIAN

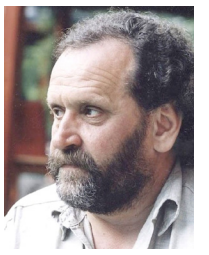

Obsesia unei corectitudini ofensive

Fenomenele migrațiilor, de când e lumea, fie la popoarele estice care au migrat spre Occident în scopuri de pradă sau căutare a unor locuri prielnice, cum a fost, de exemplu Câmpia Panonică, fie la cele de regulă din spațiul semit întru căutarea unei patrii care să le asigure liniștea, au fost tratate de istorici ca fenomene separate, doar ilustrative, fără însă a le sistematiza și fondurile lor religioase, cele care au dat identitate ineluctabilă celor din urmă. Unii erau barbari, cum s-au dovedit a fi migrațiile estice, alții veneau dintr-o cultură așezată, mai ales în fondurile religioase izvorâte din *Biblie*, mai cu seamă din *Vechiul Testament*, ori din *Coran* și mai târziu *Talmud*. Problema dispariției unora pe parcursul istoriei, cum au fost hunii în nașterea poporului maghiar, ori a nordicilor coborâți pe Volga în nașterea poporului rus și a consecvenței altora în simbolurile lor religioase, în reguli de neșters, de neînlocuit, cum au fost la evreii care au plecat din țara lor spre lumile occidentale rămâne încă o necunoscută, mai ales în ceea ce încearcă pe culoarele politicii corecte să afirme și să consolideze urmașii evreilor, ca popor ales, stabiliți în diaspora, nu așa cum au definit-o istoricii încă de la începuturi de pe vremea lui Nabucodonosor al II-lea, cel care i-a izgonit în lume, ci după unele autoimpuneri ca legi ale siguranței continuității lor în locurile alese pentru a trăi.

Se știe că istoria lumii incumbă în ea fapte abominabile, unele de o cruzime fără margini, nejustificate nici într-un fel, altele provocate de atitudini care, în contextul acelor timpuri, supuse unor legi, unele canonice, altele de coerciție obligatorie întru impunerea unor reguli ale locului, erau de respectat, așa cum se respectă o casă în care intri ca oaspete. Aceste fapte, consemnate în parte în cărțile de istorie, ori uitate, pentru a face loc coabitărilor normale, pentru unii nu mai contează, făcând parte din trecutul care trebuie cunoscut și din greșelile lui să învețe, iar pentru alții fiind mereu readuse în actualitate, invocate ca mari păcate și greșeli ale unor popoare așezate între granițele lor în viața cărora au intrat, tolerați, nu și asimilați, că nu le dădea voie religia. Și așa, prin mereu reactualizarea unei istorii, cum a fost cartea sângeroasă a celui de Al Doilea Război Mondial, din care evreii, ca popor neimplicat în război, dar prezenți în toate țările în care războiul a făcut ravagii, s-au ales cu foarte multe victime nevinovate, trecute drept crime de război, judecate acum ca atare, deci, prin reactualizarea acelor fapte abominabile se menține o ură mereu în creștere, care cere în continuare legi coercitive, punitive, asupra urmașilor acelor care au comis acele fapte, care, după mai bine de optzeci de ani, nu mai pot avea nicio vină. Recunoașterea acelor fapte, petrecute în timpul războiului, când legile acestuia sunt de neevitat, creând victime colaterale, implică și o înțelegere din partea celor care au suferit, nu în țara lor, ci acolo unde se aflau vremelnic ca emigranți, fie ca cetățeni ai acelor țări sau apatrizi, încât a ierta ar însemna și acceptarea acelor situații regretabile care s-au petrecut în condiții de război. Or, din păcate, așa ceva nu se vede la unii urmași ai acestora, care, prin exces de funcții politice, acceptați în cel mai înalt forum al unei țări, creează legi de tip bolșevic, ce, prin aplicarea lor, punitive prin definiție, ar duce la epurări de fond istoric, cultural și social. Într-o lume civilizată, cu noile reguli etice și de evoluție, așa ceva nu mai este posibil. Aș întreba dacă în Germania, de unde a pornit totul în cel de Al Doilea Război Mondial, există o „lege Vexler”, așa cum s-a impus la noi, popor care și-a recunoscut faptele regretabile, plătind cu vârf și îndesat totul, salvând de la piere sute de mii de evrei în acea perioadă când vânătoarea acestora era deschisă peste tot în arealul războiului? Astfel de legi în sine trebuie să fie nescrise, respectate de toți, nu ca drept capcane de descoperit vinovați, prinși și băgați la închisoare, așa cum, pe timp de pace, mai bine de un deceniu de la sfârșitul războiului, sute de mii de români, printre care și elita intelectualității, au sfârșit în închisorile comuniste, administrate de ideologii bolșevici, mulți dintre ei cu origini evident semite. Nu au fost judecați, nu au fost vânați, ba chiar cei mai mulți iertați, așa cum e bine să facă urmașii celor care au suferit de pe urma acelor măsuri drastice și vremelnice. Ce rost mai are acum o lege de tipul celei votate recent în parlamentul în care gestul celui care a scris-o și impus-o a demonstrat ura pe care o are față de poporul care i-a asigurat toate condițiile într-o democrație în care totul este posibil, dar nu și sfâșierea posterului cu zece mari personalități ale culturii române, simboluri eterne ale identității românești? Gestul n-a fost pedepsit imediat, așa cum s-ar fi întâmplat oriunde, ci a fost lăsat în seama scuzelor pe care le-a prezentat Silviu Vexler, cel care, prin gestul său, nu a dovedit înțelepciune, înțelegere, ci mai curând ură și disperare. Mai mult decât atât, votată legea ca semn al toleranței celor 173 de parlamentari, pentru a asigura cadrul de conviețuire normală și respectarea unui trecut dureros de ambele părți, reacțiile mulțimii, deși virulente în unele cazuri, s-au stins, în speranța că și o astfel de lege nu ar trebui pusă în aplicare niciodată. Ce gest mai clar de iertare ar mai putea fi cerut de reprezentantul celor care vor să mențină deschisă o rană a cărei cicatrice e bine să fie lăsată așa cum a fost, nu așa cum și-o recreează mereu ideologi de acest tip. Numai dacă ierți, poți fi iertat. Iar când semeni vânt, culegi furtună, spune un proverb străvechi românesc.

Emanuela ILIE

Un *Safari* halucinant, de vector distopic

Prin *Safari* (Edit. Humanitas, București, 2025), romanul ce încheie trilogia din care mai fac parte *A șaptea viaţă a lui Alexandru Royce* (Edit. Humanitas, București, 2022) și *Calea Jaguarului* (Edit. Humanitas, București, 2024), scriitorul Mihai Măniuţiu face pasul decisiv spre distopie. Spun decisiv pentru că anumite semne în acest sens se puteau identifica nu doar în textele anterioare ale romancierului (al căror *nexus* era oricum asigurat de câte o devenire jalonată de agresivitate), ci și în câteva proze scurte din *Fuga cu Henri* (Edit. Humanitas, București, 2017) – mai ales *Scardanelli și gheara* sau *Omphalos*.

Spre deosebire de ele, *Safari* își articulează sensurile în jurul unei scheme de vector distopic. Scenariul puternic și spectaculos (nici nu se putea altfel!) mizează, în ciuda ancadramentului fals realist, pe o serie de nuclee tematice, o figuraţie (nu doar) umană și o recuzită epică ce ţin clar de regimul distopiei contemporane. Într-un spaţiu întunecat, de interval heterotopic, recunoscut sub tot felul de nume conotând valenţe familiale ori sociale neliniștitoare (*Celula, Cuibul, Incubatorul, Seiful, Sălașul, Casa albastră, Casa cu păsări, Seminarul*), un grup restrâns de personaje masculine de la periferia societății este provocat la o vânătoare care inițial pare motivată socio-politic: „ne-au făcut profilu' vânatului, ne-au dat ziare, reviste, tot soiul de fiţuici ca să ne documentăm pentru safari. (...) Mie, să zic drept, profilu' vânătorului mi-a plăcut. Parcă aș fi fost eu. Cumva pe dos. Da' zicea exact ca mine, că ţara-i ca voma și că tre' s-o înghiţi.". Pe lângă naratorul a cărui confesiune chinuită – fracturată de diverse spaime și derivată frecvent în halucinaţii – reprezintă prim-planul discursiv, personajele centrale ale grupului sunt Proletaru (un soi de lider informal și o adevărată figură de o autoritate brutală), Pinguinu („unul care-n loc de corp are un dulap de o sută douăzeci-treizeci de kile"), Boggy (care „picta icoane. Cam cum ar picta un puști care, pe deasupra, e și legat la unul din ochi, iar celălalt îi e acoperit cu albeaţă") și Clopotaru („noi, zicea Proletaru, noi, iar ăsta, Clopotaru, nu-i o verigă. Sau e deja una ruptă. Trecută prin ciur și dârmon. A făcut și doi ani la pârnaie. Pe chestii de bani"), fiecare având un rol bine conturat în dinamica safariului.

Este evident că bărbaţii adunaţi în Seiful de unde începe sinistra vânătoare de oameni nu aparţin elitelor sociale, ci provin dintr-o zonă periferică, precarizată, în care violența funcționează ca formă de coeziune și legitimare. Din dialogurile lor de un pitoresc agresiv, relatările picante ale fiecăruia (pe rând, Proletaru îi determină să iasă în faţă, pentru a se spovedi înainte de safari) și scenele fragmentate (în care excesul este atribuit de obicei unei diade ori unui trio de personaje), logica strâmbă de funcţionare și ierarhia din interiorul grupului se observă relativ repede, deși motivaţiile inițiale ale vânătorii se pierd. Căci marginalii știu doar că trebuie să asculte de retorica avangardistă a liderului, pe care trebuie să și-o însușească absolut toţi: „Proletaru vrea să ne dea un viitor, zicea el. Ne mântuim doar dacă acţionăm radical."

Safariul le este livrat nefericiților recrutaţi pentru vânătoare ca o formă de asasinat necesar pentru purificarea societăţii, dar una pe care și ei – *aleșii*, adevăraţii *eroi* etc. – ar putea-o capitaliza simbolic. Pe de o parte, înţelegând-o ca eliberare supremă de servituţile cărnii („Să acoperi cerul, da, cu un zbor, cu câteva păsări", spune la un moment dat cineva). Pe de altă parte, transformând-o într-un proces inițiatic necesar integrării într-o nouă familie, capabilă a le cicatriza numeroasele răni constitutive: „Clopotaru ne șoptea despre Boggy că el e ca o garanție a noastră. Deși se dovedea uneori cam slab de minte, se-nrudea, de departe, cu unul dintre mahări. Mahării care ne țineau pe palme în Seif. Garanție la ce? Clopotaru se temea că, pe nepusă masă, de unde ne mergea bine și eram trataţi cu valoare, am putea fi mătrășiți, măturați într-un șanț, cum i s-a întâmplat și lui mai demult. Când se pleoștea așa, uita pesemne că pe el l-au scos din șanț. Și l-au recuperat tocmai ca să-l pună, alături de noi, în Sălaș. Își făcea griji de pomană. Eu nu mă îngrijoram. Odată ce intri în tunel, locomotiva o să tragă ca să te scoată din el."

Firește, safariul degenerează rapid într-o vânătoare întoarsă, căci lumpenproletarii ajung să se vâneze unii pe alţii, fără a înţelege că spaţiile întunecate pe care sunt nevoiți să le traverseze configurează, de fapt, o cușcă imensă, unde ei înșiși reprezintă prada, iar vânătoarea o formă de spectacol grotesc. Dimpotrivă, pe urmele unei scheme distopice cunoscute (v. spre exemplu *Portocala mecanică* a lui Anthony Burgess sau *Jocurile foamei* de Suzanne Collins), participanţii la această pseudo-competiţie fără urmă de fairplay și motivaţie nobilă au pentru o perioadă impresia că participă la un fel de ceremonial secret. Dar vânătoarea în care – și pentru care – sunt antrenaţi nu este altceva decât un act de exterminare, dublat de un test de rezistență și de dominare simbolică a celorlalți vânători. Eventual, prin înjosirea trupului, tortură psihologică sau jocuri sinistre de-a rezistenţa în faţa abuzului (v. secvenţele în care bărbaţii sunt provocaţi să consume într-un număr cât mai mare drogurile zilnice, oferite pe post de *îngerași verzi*). De o intensitate halucinantă sunt însă scenele în care formele de abuz asupra celor mai vulnerabili sunt combinate, așa cum se întâmplă spre exemplu în cea care-l transformă de narator în victima sexuală a Maseurului: „În noaptea aia, după ce m-am îndopat cu îngerași verzi, l-am lăsat pe Maseuru să mă-ncalece. Tu ai mușchi de profet, îmi cânta el la ureche, gemând. Adică? Păi stau pitiți sub piele și nu se văd, da' vai de mama ăluia care se-ncontrează cu tine. Că-s așa, ca niște vine de bou înfășurate în mătase. Nu-l văd bine pe ăla de se pune cu tine. Poate o zicea numai ca să-l las să mă frământe. Și, poate, îl excita să se teamă."

Spre deosebire de modelele clasice ale genului distopic, Măniuţiu nu alege să proiecteze ca fundal al narațiunii o societate hiper-tehnologizată, nici un viitor abstract, ci o lume românească recognoscibilă, plasată într-un prezent degradat, în care violența extremă este practicată de indivizi marginali, nu de elitele care se limitează la rolul de designeri ai dezastrului. O lume în care, spre exemplu, manipularea prin propagandă este eficientă, iar bigotismul face casă bună cu agresivitatea genuină, mixajul lor în varii doze provocând mutaţii interioare nocive: „Lângă stadion, pe înșiruirea de stâlpi, când era vânt, steagurile fâlfâiau, se zbăteau. Ca o bătaie din aripi. Boggy își mijea ochii: Dacă am pune figuri de icoane pe drapele ar fi de mai mare efect. Ar fi de mare propagandă. Nici dat pe răzătoare Boggy n-ar fi ieșit din vorba Proletarului. Îmi tot repeta, cu evlavie: Ăsta are școală. O făcut teologia, aproape întreagă, și după aia, pe puncte, marxismul de modă nouă. În care tehnica-i primordială. Iei numa' tehnica și lași restu' deoparte. Boggy îl asculta pe Proletaru cu ochii întredeschiși, să se pătrundă de fiecare cuvânt. Cuvintele îl pătrundeau, și el se umfla ca aluatul pus la dospit."

Cum cei „de sus", din vârful ierarhiei sociale, rămân mai mereu spectre ce bântuie discursurile unor vânători (a se vedea, de pildă, istorisirea lui Proletaru despre Marele Mort), cei „de jos", din zonele de periferie socială, înlocuiesc sistemul de legi prin ritualuri degradate, cu totul lipsite de învestitură ori de semnificaţie sacră. Pentru grupul format din Proletaru, Pinguinu, Boggy și Clopotaru, Sălașul funcţionează ca o heterotopie de deviaţie (cf. Michel Foucault), în interiorul căreia, în vederea inițierii sumbre întru rău, totul este permis, inclusiv violul, tortura și uciderea celuilalt. Iar violența este o dovadă de existenţă, un factor de coeziune și un exercițiu de putere. Din acest motiv, trupurile vânătorilor-vânați devin, după caz, instrumente de dominație brutală sau hărţi ale durerii, mijloace de coerciţie sau bunuri comune, de care se poate folosi, oricând și fără rezerve, orice partener de vânătoare mai puternic.

Inevitabil, de la un punct încolo, este cât se poate de evident că, fără excepţie, toate personajele implicate în *Safari* sunt sortite ieșirii tragice din jocul sordid, din moment ce toate sunt *muriste*. Expresia îi aparţine naratorului, care o folosește într-una dintre confesiunile pe care la începutul romanului este obligat să le facă în faţa tuturor participanţilor, ca parte obligatorie a ritualului de întărire a identității de grup. Dincolo de faptul că introduce un personaj cu un rol cheie în metamorfoza rea a tânărului (doctorul Sandu, care imediat ce îl zărise intuise în el întunericul: „Băiete, ia fă-te-ncoace, că prestația ta mi-a plăcut. Cel mai soldat dintre soldați. Și cel mai puțin soldat. Ne-am putea ajuta unul pe altul. Atâta furie, atâta furie vană, atâta furie tâmpă și de prisos, atâta tâmpenie și căcănărie, atâta furie risipită pe zero, și zero, și zero, pe o mulțime de zero barați, de căcat. Tu chiar mai poți s-o duci?"), această dezvăluire forţată de Proletaru conţine, *in nuce*, dinamica tragică a legăturilor de putere dintre personaje. Anunţând, în același timp, că dincolo de orice motor discursiv sau gestual care le mișcă se află, oricum, vidul: „Mie-mi spunea: Tu ai echimoze pe creier. Și eu repetam: Echimoze. Sigur că echimoze. Da' nu pe creier. Creierul mi-e intact. Am pe fiecare parte și părticică din mine. Doctorul Sandu era un *murist*. În felul ăsta se denumea chiar el. Și în același fel îi numea pe cei care se uită la tine ca la un mort încă viu."

În distopia întunecată a lui Mihai Măniuţiu, moartea este integrată într-un joc dur, lipsit de simbolism transcendent. Deși pare a păstra forma de vânătoare a celuilalt, safariul în care sunt prinși marginalii captivi pierde sensul arhaic al sacrificiului. Vânătoarea lui nu înseamnă transfer de energie vitală (dinspre vânat spre vânător), iar comunitatea în care ea se desfășoară nu regenerează, ci se stinge fără urmă de glorie, repetând mecanic acte de o cruzime rară. Simbolic, singura legătură benignă din roman, aceea dintre narator și Fata pe care el o salvează și o lasă, miraculos, gravidă, se dovedește rodul unei halucinații. Ieșirea din această istorie delirantă se sfârșește tot cu o formă de violență extremă, moartea așa-zisei partenere, după expulzarea chinuită a unui prunc destinat, el însuși, unei existențe scurte, contaminate de boală și suferință: „Vrei să-ți zic numele bolii? s-a alintat ea. Sigur, am zis. N-am alt nume de-al tău. O să te cheme și pe tine la fel. Bobițele mărgelate din glasul ei au scos un clinchet voios. Ectopia, a zis. Reține, că-i greu de pronunțat. — Ecto-pia, am repetat. Ectopia cordis. Copilul pe care o să-l avem s-a născut cu inima bine îngropată la locul ei. M-AM TREZIT DEODATĂ, CA DIN LEȘIN. Băiețelul era tras la față, cu ochi verzi și cu muci verzi, pe tenul de negrotei. Muci. Muci, ca niște ochi scurși din nări. Firav, de bună seamă, cum altfel să fie un copil? Mic de statură, fragil, prin ochii lui se uita, când și când, cineva care-i era și lui străin – unul pe care îl trezea când avea nevoie de el și-l adormea la loc când nu-i mai trebuia. O haimana. Un vagabond. Cineva care striga ajutor de la o asemenea adâncime, că trebuie să fi fost și eu undeva foarte în adânc, de vreme ce mă dovedeam în stare să-l aud."

E limpede că, și prin *Safari*, Mihai Măniuţiu trece, ca în fiecare dintre cărțile sale de proză, dincolo de liziera realismului (fie el capitalist ori apocaliptic) de azi. De data aceasta, facilitată de formula întunecată a distopiei care, principial, nu permite nicio salvare din bolgiile traversate de personaje, trecerea îi permite să construiască o ficțiune tulburătoare despre agresivitatea extremă, anarhia sistemică și anihilarea umanului de către om. În această ficţiune cu potenţial anxiogen eu personal văd, desigur, și un avertisment sumbru. Fără a se încadra între „fanaticii apocalipsei" (Pascal Bruckner), scriitorul configurează totuși un univers întunecat și crud, prin îngroșarea expresionistă a liniilor unui prezent aflat teribil de aproape de deriva ideologică.

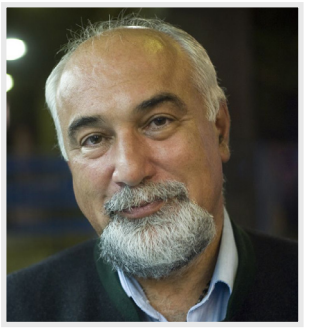

Varujan VOSGANIAN

Visez un ţărm unde cuvintele au umbre

Poesis

Inima umbrei

O lume visez unde umbrele sunt colorate
și ele
Umbra lebedei negre e neagră pe
întinderea undei
Însă umbra lebedei albe e albă, în albe
inele
Iar umbra sufletului e sufletul umbrei

De-o parte lumină, de cealaltă umbră pe
tăișul de coasă
De-o parte paza cea bună, de cealaltă
piaza cea rea
Și lupta lui Iacob cu îngerul, simt rana
din coapsă
Și umbra coapsei sângerează și ea

Aruncă-ne, Doamne, din pumn, funigei
colorați
În zori risipește-i și către seară prinde-i
La fel obrajii tăi și-ai umbrei de-ar fi
îmbujorați
Și umbra sufletului de-ar fi sufletul umbrei

Esti muza care tese tainele lui Ulise
Rătăcitor, aștept timpul să-și vină în fire
Pe lumea asta îmbrățișările ne sunt
interzise
Doar umbrele se ating, ca o Bunăvestire

Visez un țărm unde cuvintele au umbre
și ele
Umbra tăcerii nu te întreabă unde-i
Din locul unde ești, ne-ndepărtăm în inele
Și umbra sufletului e sufletul umbrei

Și umbra inimii e inima umbrei

Cadril

Și eu am fost așezat într-un coș de nuiele
Lăsat să plutească pe Nil
Și eu am avut o poveste a nașterii mele
Spusă din vârful acului, cum era pe atunci
Învârtită pe un disc de vinil
Și eu m-am desprins de îngerul meu
Odată cu primul păcat
Când încetasem să mai fiu un copil
Povara eternei neîntoarceri
Cu sufletul desculț, cu toiagul în mână
Pribegind în exil
N-am aflat cine sunt, mai degrabă cine
nu mai eram
Când n-am mai mers la vânătoare de lei
Cu fratele jumătate, En-lil
Și apusul de lună pe care nimeni nu-l vede
Un cerc suspendat între a trăi și-a muri
Sau, pe armenește, *april* și *mernil*
Și morții rămași cu întrebarea pe buze
Dacă-i trezesc, n-am să știu să răspund
De-aceea merg printre morminte tiptil
În schimb, moartea mă pândește de sus
Ca un gargui cu-aripile strânse
Nu mă poate atinge, așteaptă să vină
Ziua când n-am să mai fiu un copil

Smerenie

O să mă iertați dacă v-am supărat cu ceva
Eram copil, ceream iertare copacilor și ei
Erau pregătiți să mă ierte
În fundul grădinii un nuc uriaș stătea ca
o strajă
Ca lumea nu cumva să se strice
Culegătorii de fructe se întorceau cu
mâinile goale
Uneori, cei ce supraviețuiesc deranjează

În tot atâtea spovedanii ratate
Stă ferecat, sub dop ceruit, un monstru
Gata să împlinească, mi-e teamă să spun
Dorința cea mai ascunsă
În miezul fiecărui secret stă păcatul și
totuși
Îmi apăr destinul, fără să-l dușmănesc
pe al vostru

Am spus povești care erau adevărate,
mai ales
Dacă aveai răbdare s-asculți
Mi-am pus viața drept chezășie, încât nu
mai știu
De care parte a poveștii sunt
Dacă eu am plecat sau fierul îmbătrânește
Când sângele din roșu se preschimbă în
ruginiu

Acum mă întorc în poveste, sunt singurul
trecător
Atâta tăcere în jur, încât nici eu nu mai
sunt
Lacrimile desculțe rătăcesc peste plânsu-mi
O să mă iertați dacă v-am greșit cu ceva
Nu v-am mințit mai mult decât pe
mine însumi

Androginul ratat

mi-l închipui pe cel care stă de cealaltă
parte a ușii
nu-i aud încă bătăile, dar simt că el e acolo
aud doar trunchiurile castanilor retezați
gemând sub asfalt
unul dintre noi stă să intre, celălalt stă
să iasă
fără să știm care e unul și care e celălalt

mi-l închipui pe cel care stă dincolo de
zăvorul cu gratii
n-aud cheia răsucită în broască, dar simt
că el e acolo
aud doar, peste capetele noastre, cum se
deschide cerul
unul dintre noi vrea să intre, celălalt vrea
să iasă,
nu știm care dintre noi e păzit și care e
temnicerul

mi-l închipui dincolo de țeava fumegândă
a puștii
n-aud singurătatea glonțului când se încarcă
aud însă prin iarbă coasa de Sântă Mărie
și lumile cum le desparte cu tăișul cosașul
unul dintre noi vrea să intre și celălalt
vrea să iasă
dar nu știm care dintre noi e ucisul și care
e ucigașul
mi-l închipui pe celălalt dincolo de
chingile unui cerc
oricare dintre cele nouă cercuri ale
suferinței
palma lui peste-a mea se potrivește perfect
două mâini ce se-nchină, păcatul și curățenia
unul dintre noi stă să intre, celălalt stă
să iasă
androginul ratat
nu știm care mi-e trupul și care năluca,
vedenia

unde începe exilul și unde întoarcerea
acasă

Transformările lui Lorentz

teoria relativității restrânse
un frumos vers pentru început
cum ar fi orologiul prins pe spinarea
unui armăsar în galop
face timpul să alerge mai iute
iar ceasurile nu se mai potrivesc
(ale noastre rămân, firește, în urmă)
și dacă asta nu ar fi de ajuns
în cimitirul nostru iarna se lasă
un minut mai devreme
și pleacă un minut mai târziu
semn că pământul morților se rotește
mult mai încet
trăiesc într-o amintire de-o clipă
cât moartea trăiește o viață întreagă
o dublă măsură, momentul și clipa
boala de viață și boala de moarte
teorema relativității restrânse
un frumos vers pentru încheiere
după cum urmează:
gândurile îmi aleargă prin Univers
mai iute decât viteza luminii
trupul îmbătrânește mai repede decât ele

De anima

Lui Nicu Covaci

Mi se întâmplă adesea că sufletul e
mai mare ca mine
Marginea lui se prelinge de o parte și
alta a tâmplelor mele
Ca niște urechi lungi și moi de baset
Sau clapetele unei căciuli cu stea roșie
pe frunte
Din cele care se vând cu duiumul pe
Starîi Arbat
O! suflete al meu care umbli desculț,
fără trup
Cine plânge pe cine, cine pleacă și
cine rămâne
Cel ce hălăduiește prin vămi sau cel
prizonier
Între propriile urme?
Am văzut stelele oglindindu-se în
ochiul de apă
Le-am văzut, aceleași, cum se
oglindesc în ochiul femeii
Am băut steaua polară oglindindu-
se-n apă
Am iubit femeia în ochii căreia stelele
clipoceau
Sufletul s-a întors, cu capul plecat și
mâinile goale
Nemărginit fiind, nu putea s-o atingă

Al. CISTELECAN

Monografia Bălăiță

Poetă la bază și la pornire, cu volumul de debut (*Daddy issues/Disecție,* apărut în 2015 la Charmides) nominalizat la premiul național "Eminescu – *opus primum*", Roxana Cotruș se înscrie acum și pe lista exegeților literari, cu eseul monografic *George Bălăiță, scribul și valențele glumei tragice* (Casa Cărții de Știință, Cluj, 2025). Monografia de acum are ca suport teza de doctorat, susținută în 2017 la Universitatea "Petru Maior" din Tîrgu Mureș, revizuită pe ici, pe colo, dar nu în părțile esențiale. (Îmi aduc aminte cît de interesat de mersul tezei era George Bălăiță, la a cărei susținere s-ar fi bucurat să participe, dar, din păcate, nu s-a putut. Nu era un interes din vanitate, chiar dacă Roxana făcea operă de pionierat – lucru remarcat de Radu Vancu pe copertă -, ci unul stîrnit de observațiile făcute de Roxana - și pe care le-a văzut în fragmentele publicate prin reviste și care i s-au părut nu doar inedite, ci și relevante și pătrunzătoare). Avea bun temei pentru aceste impresii, căci Roxana etala în ele nu doar empatie, ci și o evidentă finețe și suplețe interpretative, precum și un agreabil spirit critic, mereu adecvat la problematica din cărțile lui Bălăiță și la poetica practicată. Ca să-l mai invoc o dată pe Radu Vancu, meritul principal al monografiei e cel hermeneutic, practicat, zice el, într-un "îndelung și meticulos exercițiu de *close reading*". Nimic din cele scrise de Bălăiță n-a rămas necitit și, mai ales, nevalorificat interpretativ.

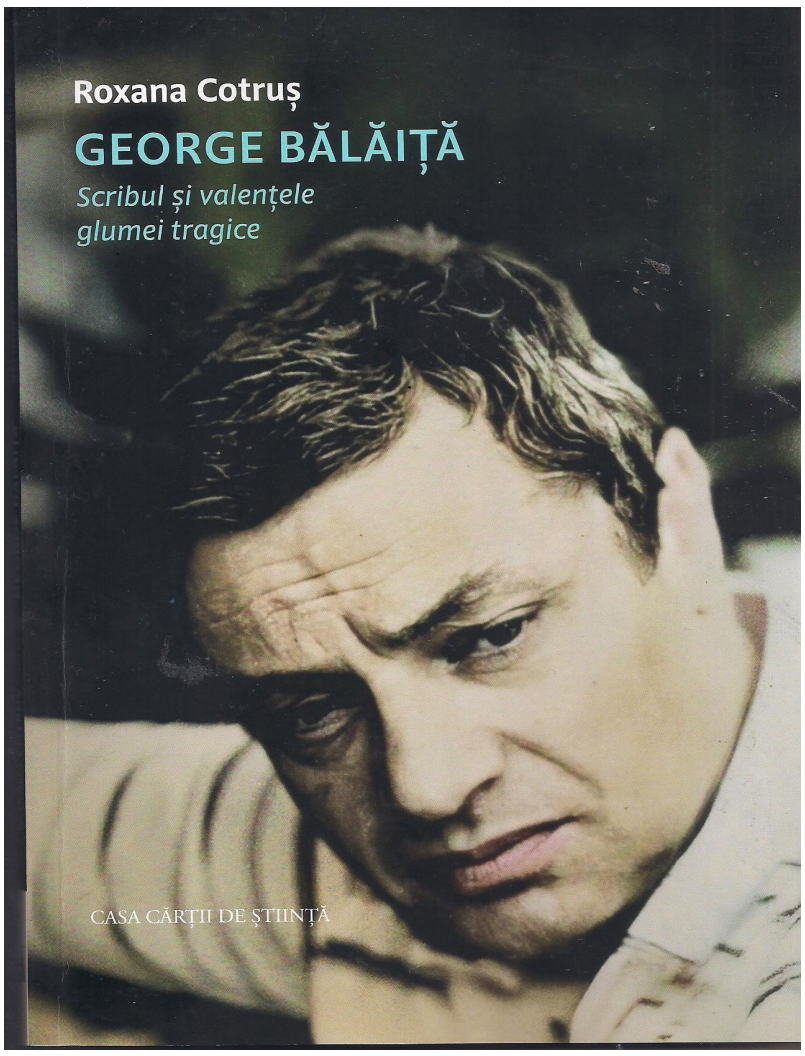

Ca structură, Roxana și-a conceput eseul după modelul clasic al monografiilor, pornind cu un capitol despre biografie, bibliografie și receptare și trecînd apoi, în capitole ample, la investigarea operei ca atare, abordată pe specii: roman, proză scurtă, publicistică. Biografia e concisă, dar, pe cît posibil, bine documentată și evidențiind cu pregnanță rolul unor personaje ori al unor evenimente care vor reverbera în operă (după sfatul lui Sainte-Beuve, potrivit căruia opera ne spune ce e important în biografie). Tabloul receptării e și el concis, marcînd punctele esențiale din exegeza precedentă, asupra căreia Roxana revine pe tot parcursul volumului, într-un dialog interpretativ angajat cu ceilalți experți. Riguroasă, atentă, e schița bio-bibliografică sau, cum zice autoarea, schița de "carieră".

Cum intrarea în opera lui Bălăiță nu e dintre cele mai facile - ba dimpotrivă, îngreunată fiind de stratagemele narative sofisticate și de naratologia premeditat surprinzătoare, metehne pe care Roxana le inventariază chiar din "argument"-ul ce deschide peripeția exegetică ("fragmentarismul", "discontinuitatea", "narațiunea supraetajată", "alternarea planurilor" și suspendarea "ideilor") -, abordarea acesteia se face cu chei exegetice care deschid supapele spre profunzime, fie că e vorba de "critica arhetipală", fie de psihocritică, metode justificate și utilizate relativ eficient. Se adaugă acestora și atenția aparte acordată intra-textualității specifice lui Bălăiță și nu mai puțin inter-textualității la care prozatorul a apelat deliberat, uneori în scrieri-replică, alteori în "prelucrări" *sui generis,* ori, cel mai adesea, ca procedeu oarecum intrinsec. Pe scurt, Roxana a încercat toate cheile despre care credea că se potrivesc și permit accesul înlăuntrul operei - și trebuie recunoscut că le-a nimerit.

Sistematizarea pe specii – ca operație prealabilă - privilegiază romanul ca piesă primă și decisivă pentru valoarea și configurația operei lui Bălăiță, trecînd, motivat în acest fel, peste criteriul cronologic. *Lumea în două zile* și *Ucenicul neascultător* sînt abordate oarecum și în tandem, nu doar separat, și asta tocmai pentru că aceste romane se împărtășesc din același spirit și contribuie în egală măsură la definirea specificului epic al lui Bălăiță. Cu bună intuiție și atent spirit de observație sunt trecute în revistă elementele de convergență, începînd cu structurarea topografică și continuînd cu funcțiile – deopotrivă naratoriale și simbolice – ale personajelor. O observație decisivă pentru întreg demersul exegetic privește construcția spațiilor narative, folosite de Bălăiță într-un "antagonism" – cum zice Roxana – structural, care va decide și asupra personajelor (deci, implicit, și asupra tramei). Împărțite între *Domestica* și *Infernalia*, cele două tipologii spațiale sînt urmărite apoi cu stăruință și-n restul operei și li se pune în evidență funcția simbolică, o funcție devenită transversală. Configurația spațială devine, astfel, o constantă structurantă pentru întreaga operă și de la ea vor porni și observațiile referitoare la realismul, neorealismul ori realismul magic prin care s-ar caracteriza atmosfera romanescă. Roxana ia parte la această dezbatere - și pare a lua partea bună, cu argumente convingătoare, deși doar suplimentare față de ce era deja definit. De altminteri, ori de cîte ori intră într-o dispută interpretativă – ceea ce nu se sfiește să facă -, argumentele ei vor fi de nuanță, mai degrabă delicate decît tranșante. Cu aceeași delicatețe desface și sensurile simbolice ascunse în toponime ori în numele personajelor, mergînd pe firul arheologiei simbolice al acestora. Îndeosebi e pusă în valoare vocația demonică a unor personaje (dar și a spațiului ca atare), comportamentul "sărit" al acestora, grație căruia lumea intră în criză și atmosfera se încarcă de o tensiune sumbră. Drumul de la gluma inocentă la cea "gravă și fatidică" și de aici la decompoziția grotescă și la sancțiunea tragică e parcurs cu atenție și-i sunt notate toate punctele de cotitură, cele care implică metamorfoza personajelor. Diegeza lui Bălăiță pornește de la o farsă și sfîrșește regulat într-o tragedie. Relația "ludic, grotesc, tragic" se relevă fundamentală pentru proza lui Bălăiță – și pe firul ei întreit se va desfășura bună parte din interpretare.

Și personajele – sau "construcția" lor – sunt studiate prin filtrul acestei grile de participație demonică – un ludic demonic, mai bine zis. În plus, Roxana e scrupulos atentă la eventuala filiație literară a acestora și face, de fiecare dată cînd identifică o astfel de înrudire, cîte un mic excurs demonstrativ, relevînd fie un eventual paralelism, fie chiar o eventuală descendență asumată de Bălăiță (cea gogoliană, bunăoară). Nu mai puțin relevante sunt observațiile referitoare la convergențele intratextuale și la tipologia relansată a personajelor, în special a celor cu potențial demonic. Nu era să nu fie remarcată discriminarea personajului feminin, pe care Roxana îl găsește nu numai în inferioritate numerică, dar și oarecum handicapat în privința funcțiilor simbolice și a complexității psihologice și spirituale. Le și pune pe toate sub semnul unui "schematism" constructiv, în opoziție cu "complexitatea" de funcții și nuanțe a personajului masculin. E poate o constatare care s-ar fi pretat unei interpretări mai psihanalitice, dar, ce-i drept, destul de riscantă pentru a nu o face prea serios. Cu acribie sunt puse în schimb în evidență semnificațiile simbolice – infernale ori paradisiace – ale toponimelor, acestea fiind, de fapt, primul sistem de semnalizare a tensiunii pe care se clădește lumea lui Bălăiță. Atașat romanelor – și pe drept cuvînt – e "scenariul" din *Învoiala*, o piesă de virtuozitate postmodernă, construită pe criteriul "rescrierii" *Povești lui Stan Pățitul,* dar relevînd aceleași clase umane ca și romanele și același amestec demonic în treburile omenești (de această dată, însă, cu efecte benefice, nu distructive).

Proza scurtă, parcursă pe traseul ei cronologic, e urmărită cu același scrupul atent la flexiunea simbolurilor și la imanența lor narativă, dar și la procedeele constructive și la problematica angajată fățiș ori doar intrinsec. "Adierile" simbolice sunt notate deja în prima povestire din volumul de debut – *Călătoria* – și ele vor fi constant repertoriate. Luînd la rînd povestirile, devine inevitabil ca demersul interpretativ să nu fie mai degrabă descriptiv, cu atenție la subiect și la peripeții. Din loc în loc, prozele sunt grupate pe un criteriu tematic (al adolescenței, de pildă) și tratate ca un ansamblu problematic unitar. Pertinente observații se fac pe seama funcției "anticipative" a unor personaje, cu valențe care se vor împlini în personajele din romane. E și acesta un mod de a sublinia unitatea de fond a operei lui George Bălăiță, prin evidențierea acestei umanități coerente tipologic. Cu aceeași funcție poate fi notată și constatarea privitoare la ironia cu care Bălăiță își construiește personajele, la discrepanța – una care devine sumbră - dintre aparențe și realitate, folosită de Bălăiță într-un montaj de secvențe care răvășesc cronologia și prin care, cum zice Roxana, autorul "își manevrează personajele precum dorește", jucîndu-se "perpetuu" cu ele. Considerate, în mare, "exerciții pregătitoare" pentru romanele de mai tîrziu, povestirilor li se relevă, tot ca semn prevestitor, infiltrațiile de natură biblică ori mitică și, în același timp, performanțele de tehnică narativă. Cu aparte insistență pe valențele "rescrierii" și intertextualității premeditate – mai ales cu prilejul oferit de peripețiile Micului Cantemir (unde Roxana se angajează fățiș în disputa de specie stîrnită printre comentatori, tranșînd lucrurile).

Investigația la care supune, în ultimul capitol, publicistica lui Bălăiță îi oferă ocazia de a sintetiza conceptul de artă narativă, de a preciza opțiunile acestuia și – implicit – de a contura "familia de spirite" de care se atașează ori în care se integrează. Destul de diversă și ca tematică și ca procedee – de la tabletă la eseu și de la confesiune la *ars poetica* -, publicisticii i se relevă principalele trasee tematice și congruența – de viziune și problematică totodată – cu opera narativă în ansamblu.

Cu multe observații în premieră, bine documentată și coerent condusă, monografia Roxanei e o contribuție de evidentă greutate pentru valorificarea critică a unei opere de stridentă originalitate. Structurat logic, echilibrat între părți, cu fructuos dialog bibliografic, *studiul* ei *monografic* e un demers interpretativ de virtuozitate. Cu bun simț al dialogului, cu ascuțită intuiție, într-un limbaj agreabil care pendulează între conceptualizarea academică și oralitatea strunită și cu eficient fundal teoretic, eseul Roxanei e, cu siguranță, o piesă de bază în exegeza lumii și artei lui Bălăiță.

Emil NICOLAE

Dragoste în 4 anotimpuri

Dacă nu în patru momente ale zilei (precum catedrala lui Claude Monet),măcar în patru secvențe ale anului...

Primăvara

Trapeza mănăstirii era mai degrabă un salon elegant pentru oaspeți
de aceea nu puteai pleca de acolo decât cu o sticlă de "șampanie"
(în realitate cu o sticlă de vin spumant de producție autohtonă)
ea ținea cu grijă prețiosul suvenir – tu erai atent la drumul neasfaltat
care trebuia să vă ducă la intersecția cu șoseaua principală asfaltată
estimp pe cer luneca tăcut un stol de cuiburi fără păsări
de-a lungul celor doi kilometri ați început să gustați pe rând
din vinul spumant soarele amiezii încălzea aerul deasupra câmpurilor
din jur cu suprafețe mari cicatrizate după arsura gerului din iarna trecută
și pete mici de iarbă abia mijită care sugereau iminenta renaștere a naturii
în așteptarea îngerilor meniți să supravegheze acest eveniment
în stația de autobuz din intersecție afișajul anunța că prima mașină
spre oraș urma să sosească peste două ore în consecință
ați continuat să mergeți pe drumul de țară neasfaltat dincolo de intersecție
câteva zeci de metri până la un tufiș uscat dar des de pe margine
și acolo sub impulsul afrodisiac al vinului spumant (o iluzie)
v-ați prăbușit unul în brațele celuilalt ignorând universul înconjurător
cu tot cu localnicii rari care se grăbeau spre treburile lor ignorându-vă
de asemenea fără să știe cât vă incomodau blugii ei colanți
produși în Vest și blugii tăi polonezi din comerțul socialist –
alte pete memoriale adăugate peisajului primăvăratec

Vara

Trapeza mănăstirii părea mai degrabă o terasa boierească
cu ferestre larg deschise spre grădina plină de zumzetul albinelor
de aceea nu puteai pleca de acolo fără obișnuita sticlă de „șampanie"
(în realitate un vin spumant produs de podgoriile locale)
ea ținea cu grijă prețiosul recipient devenit lipicios sub transpirația palmelor
tu erai atent la drumul prăfos și neasfaltat care trebuia să vă conducă
spre intersecția cu șoseaua principală asfaltată deja încinsă
estimp pe cer luneca zgomotos un stol de cuiburi atârnate de păsări
pe parcursul celor doi kilometri ați început să gustați pe rând
din vinul spumant încălzit de soarele crud al amiezii
în timp ce aerul tremura peste câmpurile din jur întinderi mari
arse de căldură presărate cu pete de floarea-soarelui
și cu dâre subțiri de lucernă încă în viață rezistente ca niște
supraviețuitori ai secetei ocrotiți de îngerii sosiți la fața locului
în stația de autobuz din intersecție afișajul prăfuit anunța că
prima mașină spre oraș urma să sosească peste două ore
drept urmare v-ați continuat drumul dincolo de intersecție
câteva zeci de metri până la un tufiș des aproape uscat de arșită
acolo sub impulsul afrodisiac al vinului spumant (o iluzie desigur)
v-ați prăbușit unul în brațele celuilalt
ignorând lumea fierbinte din jur cu tot cu localnicii rari
care treceau grăbiți spre treburile lor prefăcându-se că nu vă observă
fără să știe cât vă chinuiau blugii ei colanți lipiți de piele
și blugii tăi polonezi din comerțul socialist sufocați de transpirație –
alte pete memoriale decupate în tabloul verii toride

Toamna

Trapeza mănăstirii părea mai degrabă un salon liniștit pentru
oaspeții rătăciți prin ceața unui octombrie ostil de aceea
nu puteai pleca de acolo fără darul sezonier – o sticlă de „șampanie"
(în realitate un vin spumant autohton ascuns sub o etichetă festivă)
ea ținea cu grijă suvenirul prețios protejându-l de frigul mușcător
tu erai atent la drumul de țară moale și lipicios după ploaia din ajun
care trebuia să vă ducă până la intersecția cu șoseaua principală asfaltată
estimp pe cer luneca zgomotos un stol de păsări fără cuib
de-a lungul celor doi kilometri ați început să gustați pe rând din vinul spumant
în timp ce lumina palidă a amiezii abia pătrundea prin stratul de nori grei
câmpurile din jur erau acoperite cu straturi de frunze uscate căzute
și cu dâre de smocuri buruienite care mai rezistau ca niște amintiri ale verii
abia trecute sub privirea atentă a îngerilor încă aflați în misiune
afișajul rece din stația de autobuz anunța că prima mașină spre oraș
urma să sosească peste două ore în consecință
v-ați dus mai departe pe drumul de țară trecând dincolo de intersecție
câteva zeci de metri până la un tufiș des
care oferea o umbră tăcută rece și încăpătânată aproape complice
acolo sub impulsul amețitor al vinului spumant (doar o iluzie înfrigurată)
v-ați prăbușit unul în brațele celuilalt ignorând universul înconjurător
cu tot cu localnicii rari care treceau pe lângă voi grăbiți
cu gulerele ridicate prefăcându-se că nu vă observă fără să știe
cât vă chinuiau blugii ei colanți umezi și rigizi din cauza frigului
și blugii tăi polonezi din comerțul socialist lipiți de piele ca niște bandaje –
alte pete memoriale strecurate în peisajului tomnatic unde vântul purta cu el mirosul amar al sfârșitului de sezon

Iarna

Trapeza mănăstirii era mai degrabă un salon cald pentru oaspeții înghețați
unde focul trosnea în sobă și geamurile aburite ascundeau gerul lumii de afară
de aceea nu puteai pleca de acolo decât cu o sticlă de „șampanie"
(în realitate o sticlă de vin spumant autohton iluzie festivă
sub lumina tremurătoare a lumânărilor)
ea ținea cu grijă prețiosul recipient învelit în fular ca să nu înghețe
iar tu erai atent la drumul neasfaltat înghețat și lucios
care trebuia să vă ducă până la intersecția cu șoseaua principală
unde zăpada bătătorită se transformase în oglindă
estimp cerul ofta acoperit de tristețe fără cuiburi și fără păsări
de-a lungul celor doi kilometri ați început să gustați pe rând din vinul spumant
care tăia frigul ca o respirație fierbinte în timp ce soarele palid al amiezii
abia reușea să lumineze câmpurile din jur suprafețe mari
acoperite cu zăpadă înghețată și câteva pete întunecate
unde vântul împrăștiase stratul subțire de deasupra pământului rece
părăsit deja de îngerii dispăruți fără urmă
în stația de autobuz din intersecție afișajul oficial anunța
că prima mașină spre oraș urma să sosească peste două ore
în consecință ați mers mai departe pe drumul de țară neasfaltat
dincolo de intersecție câteva zeci de metri
până la un tufiș înghețat și acoperit de ninsoare
singurul loc unde viscolul nu pătrundea întreg și acolo
sub impulsul romantic al vinului spumant (o iluzie încălzită artificial),
v-ați prăbușit unul în brațele celuilalt ignorând universul aspru dimprejur
cu tot cu puținii localnicii care treceau grăbiți cu ochii în pământ
prefăcându-se că nu vă observă
fără să știe cât vă torturau blugii ei colanți deveniți rigizi din cauza frigului
și blugii tăi polonezi din comerțul socialist transformați în gheață pe interior –
alte pete memoriale și reci adăugate în peisaj unde doar aburul respirației voastre
mai dovedea că există viață sub stratul de zăpadă

Cristina SCARLAT

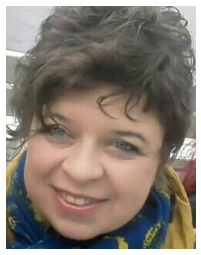

Cassian Maria Spiridon. Cu o bufniță pe umăr[1]

STAU ORIZONTAL CU PLANETA

Cassian Maria Spiridon „este un autor din viitor, aparținînd secolului XXI și nu aceluia în care și-a scris cartea de început", spune Ion Papuc în textul de pe coperta IV a volumului *Cu o bufniță pe umăr*. Cu certitudine, impresia cititorului după lectura proaspătului volum este aceea de încercare a autorului de evadare din platoșa citadină cotidiană, din universul citadin agresat de *modernitate,* dar evadarea, lirică, e una abstractă, nu una a euforiilor provocate, de exemplu, de peisagistica exterioară. Imaginile poetice sunt dezbrăcate de volanele figurilor de stil, lasă drum direct cititorului către „inima Ființei, dincolo de circumstanțial, dar și dincolo de iluzii compensatorii", cum observă Ovidiu Pecican: „o tristețe cuprinzătoare/ apăsată și generoasă/ precum ploile în verile/ copleșite de secetă/ te urmează/ cu o anumită reverență/ nici măcar bănuită (...)" („sub presiunea fierbinte", p. 16). E un fel de reflecție (la) rece traducerea stărilor poetice în liric: „și umbra/ ea/ între toate/ e mereu credincioasă/ de cîte ori ies în lumină/ de zi sau de noapte/ dar și de la verticala lumînare/ tăcut/ mă urmează/ ea umbra/ ce-mi desenează conturul (...)" (p. 7).

Cele cinci galerii de tablouri în care sunt ordonate textele (*Stau orizontal cu planeta, Haina primită de la zei, Cu întreită dragoste, Pe nisipul bătăliilor, Cu o bufniță pe umăr*) sunt o succesiune de decupaje tăiate abrupt din realitate și puse direct în ramă: „va veni un moment/ cînd mîine nu mai există/ nici cele de mult pregătite/ sau cele gîndite aseară/ nici întîlnirile stabilite din timp// nu vor mai exista închipuite urgențe/ brusc toate vor fi rezolvate/ pentru totdeauna.../ va exista un moment...// pomii vor înflori/ la fel/ cînd primăvara va cotropi cîmpia (...)" (p. 32).

HAINA PRIMITĂ DE LA ZEI

Textele (majoritar fără titlu) sunt meditații dinspre marginea lumii spre miezul ființei, succesiunea lor în volum certificând spusele criticului Constantin Ciopraga, cum că „reacțiile meditativului ieșean prelungesc, într-o măsură, rostogolirile depresivilor existențialiști din secolul lui Camus, dar și teribila singurătate metafizică a unui Kafka, și sentimentul tragic al limitei (...)." Mostră: „gîndul îți este dureros/ te întrebi/ ce se întîmplă/ acolo/ sub umbrele dese/ încă nedevorate/ de marele frig// e un semn/ pe care inima ta nu-l așteaptă/ sunt fructele/ ce cresc în pomul încărcat/ de vise ce îndeamnă/ spre muntele-ndurării// candela-i lumină sub icoană" (p. 55). Altă mostră: „cineva spune corect orele/ cineva/ mai sus de noi/ spune totdeauna/ ora la care/ încă respirăm// clopotele/ au sunetele rînduite/ precum în contrapunctele lui Bach/ prin ele sparg zăgazuri/ deschid cerul (...)" (p. 61).

CU ÎNTREITĂ DRAGOSTE

Curgerea timpului, succesiunea de experiențe-răni care lasă în urmă cicatricile trecerii, își urmează, firesc, parcursul. Ființa trecătoare, chiar și poet fiind, se supune acelorași etape existențiale, filtrarea lor, însă, în limbajul firescului poetic sunt în alt diapazon: „pe harta inimii/ ai desenat cărările/ drumurile nopții scăldate în vin/ și iubire/ precum pe un pămînt/ străbătut de ape urcate la cer/ plină de meandre e harta/ de crestături cicatrizate (...)" („topografie", p. 108).

Tablourile poetice semnate de Cassian Maria Spiridon, „intelectualitatea acestei poezii", cum reperează Ion Papuc sau „tensiunea intelectuală", de care vorbește Constantin Ciopraga reflectă un autor adânc marcat de aflarea de răspunsuri la întrebări ce țin de rostul lucrurilor, ascunse, unele, pentru muritorul de rând, dar aflate într-o logică a firescului treimic: „aud/ între atîtea zgomote/ ce urlă din chimvale/ printre pustii și lacome tărîmuri/ din tot acest festin/ aud oftînd pămîntul/ țarina// aș vrea să înțeleg/ ce legi ne domină/ de ce amiezile îmi sunt/ din ce în ce mai scurte/ iar viața/ urmează drumul stelei/ cînd cade din înalturi// toate/ sunt umbre de nești/ de pe răbojul/ ce-l ține sufletul/ cu întreită dragoste" („cu întreită dragoste", p. 150). Și care firesc treimic, în ciuda discrepanțelor *la vedere,* ține lumea. Chiar și pe cea a poeților.

PE NISIPUL BĂTĂLIILOR

Firul director al celor cinci galerii poetice este încercarea autorului de evadare din cotidianul agresiv al unei realități incompatibile cu lumea firavelor și ale nevăzutelor firii: „uneori și noaptea devine virtuală/ și viața pare o părere/ trăită de alții/ mai bine echipați cu nanocipuri/ gata să imite mulțimea de emoții/ ce fericire!/ să-ți trăiască viața/ în numeroase variante/ cît permite marele sever/ zeul ascuns în cloud (...)" (p. 184). Sau, din ultima secvență a volumului: „în marele oraș/ cu mugete strunite/ fără de claxoane/ doar stinsul semnal electric/ te miști grăbit (...)" („stelele refuză", p. 203).

CU O BUFNIȚĂ PE UMĂR

Ultima sală a galeriei. Ultima escală. *Cu o bufniță pe umăr.* Consecvența e al doilea fir director al întregului excurs poetic. Nedezmințirea. Starea de final de lectură e ca după savurarea de Bacovia. O stare (de) gri. De pluvial. Cu plinătate de gânduri și de întrebări. Cu transparențe care se ascund ochiului: „privesc în larg catarge obosite/ oprite-n golf/ nu vor să-l părăsească/ au rame fără pînze/ nici lopătari/ la vîsle nu se-arată/ gata să împingă peste valuri/ corăbiile adormite/ sunt fără de matrozi/ nici albatroșii/ călătorii văzduhurilor/ nici gălăgioșii pescăruși/ nu poposesc pe jumătatea putrezită/ a așteptării/ nimeni nu mai calcă puntea/ armadelor de vase/ cîndva atît de glorioase" (p. 199).

Un alt fir director al volumului este senzația trecerii: a anilor, a anotimpurilor, resimțită greu de poet. Apar, leitmotivic, tablouri care marchează și întăresc acest lucru: „sunt dezamăgiri ce aleargă/ te depășesc/ spre marea ta uimire/ dorind să îți înghoape/ visul// lovesc/ ca-n ușile cetății/ cu încrederea/ mereu zădărnicită/ că îmi voi pierde inima (...)// cu sau fără ceas/ mă ridic/ spre a privi lumina/ prin care dezamăgirile se sting/ precum feștila/ la lampioanele stradale" (p. 24-241).

În acest volum întâlnim un Cassian Maria Spiridon gri. Înțelept. Abătut. Abstract. Kafkian. Camusian. Bacovian. Și ai tendința, cititor, de a lua lectura de la capăt. Și, apoi, să-l întrebi pe poet:

CE E (CU) BUFNIȚA?

Răspunsul? Tot aici. În griuri. În nuanțele de gri, ca în faldurile nuanțelor de negru ale lui Soulages.

[1] Cassian Maria Spiridon, *Cu o bufniță pe umăr,* Editura Junimea, Iași, 2025.

Daniel Ștefan POCOVNICU

Din laboratorul propriei vieţi

Fiecare dintre noi are șansa asta înscrisă pe răboj încă de la naștere. Câți ani primim a trăi, din aceștia avem șanse și speranțe a trage învățăminte, a ajunge la anumite concluzii. A găsi și desluși indicii pentru înțelegerea unor fapte, procese și fenomene mai greu de văzut cu privirea atent și intens calibrată să prindă doar sensul iute de clipă cu clipă. Diferență esențială între inteligență și deșteptăciune.

Laboratorul acesta intern al conștiinței deschise spre sens e aproape în mod obligatoriu, chiar necesar, insular. Extrem de personal, măcar în prima instanță a căutării și testării uzuale pentru o viață oricât de simplă, elementară chiar. Însă tot nu pe deplin izolat, naufragiat în vreo singurătate care să țină loc de orice altceva. Dornică a împărtăși perspectiva cu ceilalți, dintre care fie și doar câțiva ajung. Potriviți așteptărilor și căutărilor individuale. Cel mult singuratic îndestul cât să-și afle, recepteze în urechea interioară (nu internă) „obiectivitatea" de sine a trăirii autentice ca persoană întreagă, în morala difuză, însă statornică, a unui respect bine echilibrat între *ego* și *alter*.

Nu e prima oară acum când afirm în scris cum că aș face parte dintr-un fel de generație „crepusculară". Poate astfel chiar de două ori! Fiindcă am avut ocazia (acum numi mai prea vine să zic *șansa*, *oportunitatea*, *norocul*) să trăiesc pe două tărmuri temporale parcă tot mai îndepărtate. Doi versanți opuși ai unei existențe care, vrei nu vrei, aduce a traseu ce urcă la o culme a propriului trai, pentru ca apoi să coboare de cealaltă parte. Într-o zonă evident tot mai umbrită. Însă în continuare surprinzător aproape de pitorească. Încărcată de ecouri și mesaje subtile ce tot trimit înapoi spre întregimea acestui parcurs care fu și rămâne propria existență.

Situația acestei „înregimentări" într-un contingent oarecum crepuscular e cu atât mai încurcată cu cât aș putea să mă raportez îndreptățit la două „muchii" ale plierii biografice. Prima e, și cronologic, dar și ierarhic în ordinea semnificației, *schimbarea de paradigmă societală* a sfârșitului de an 1989.

Prin această sintagmă scorțoasă, sforăind ușor de pretenții, mă degrevez de orice tentație a (de)zbaterii polemice prin istoriografia „domestică", revendicată de aproape orice român, măcar din falanga contemporană momentului decisiv respectiv. „Experiment" împărtășind în bună măsură la scară națională o răsturnare de situație existențială, dar și a perspectivelor asupra modului în care trăiam, trăim și secretăm acum așteptări tot mai elaborate, susținute, chiar sistematice cu privire la asta.

Am „prins" douăzeci și doi de ani de ceaușism în uniform accelerată decădere. Vorba aceea, demonstrând limpede cum comunismul reprezenta trecerea de la capitalism la capitalism. Acum, ochii îmi văd că nici tendința inversă nu e dispărută complet de pe radar. Laboratoare de inginerie, tehnologie socială a hipercomplexității, deschizând fie și cu forța conserva ideologică și morală intimă a mentalului colectiv, vor clar să ne întoarcem acolo. Cu aceeași veșnică scuză debilă, dementă, cum că s-au făcut greșeli, dar principiile i-ar fi fost bune. Nu. Uite la asta folosesc miniștrii analfabeți și impostori. Se înhamă la orice jug primesc ordin din mânecă. Să fie clar: nu folosesc în scrisul meu sintagma „coloana a cincea" cumva așa metaforic, într-o doară. Ne aflăm sub asaltul ei neîndoielnic și expert parșiv.

A doua culme a biografiei mele se leagă mai mult sau mai puțin de schimbarea mileniului. Dincolo de cifre fiind vorba de o modificare a viziunii globale asupra lumii noastre. Schimbarea mileniului a început, din acest punct de vedere, un pic mai devreme. Din cursul ultimului deceniu anterior. Când ceva fundamental s-a modificat în viziunea planetară. Iarăși s-a pierdut încrederea în vechile modele de orientare a perspectivelor și prospectivelor asupra viitorului. Am intrat din nou într-o epocă de agitație cu tentații apocaliptice. Nimeni nu mai pare dispus să respecte reguli, joc, arhitectură de putere, hegemonie cu sens. Nihilismul se răzbună copios pe postmodernitatea ce l-a adus în capul mesei ideilor forte. Își face de cap cum știe el mai simplist și anost. Ca un țap vechi la care încă e bine a rămâne să luăm aminte. Fiindcă se răzbună când ți se face lumea sau viața mai dragă.

Parcă, nouă, românilor, ne-a fost dat să avem un fel de noroc amestecat cu ghinion. Faptul că redeschiderea societății noastre spre lume s-a produs fix la momentul sau în punctul de șoc al unei coliziuni între epoci la scară planetară. Aproximativ receptată ca un fel de *„sfârșit al istoriei"*. Ceva-ceva rezistă din această sintagmă, în sensul unei dezideologizări, la suprafață, a tensiunilor geostrategice, pe fondul impunerii tot mai acute a unei geo-economii organizate pe principii macro. Ce face din interesul imediat orientat cât se poate de monopolist și exclusiv asupra resurselor ultima tendință în *realpolitik*.

O spun pe șleau. A devenit prea obositoare cultura mondială a supremațiilor subtil brodate în dantelărie soft de neocolonialism. Iar Europa Occidentală s-a autoamăgit tot mai grav în această poziție vulnerabilă. Am găsit și o diagnoză pertinentă: *„Politica este una dintre cele mai disprețuite ocupații de pe planetă, alături de cele din jurnalism și din domeniul imobiliar. Un studiu despre cuvintele asociate cu politicienii a arătat că cele mai des întâlnite au o conotație puternic negativă:* demn de dispreț, înjositor, profitor, meschin, trădător*"* (John Micklethwait, Adrian Wooldridge, *Semnalul de alarmă: de ce pandemia a scos la iveală slăbiciunea Vestului și care ar fi remediile*, Polirom, 2021, p. 85)

O parte din complicațiile vieții vin din faptul că, în '89, ni s-a părut a ști clar la ce aspiram. Însă, tot atunci sau imediat după, ținta aceea mentală s-a făcut țăndări la nivel mondial. Vizitarea Occidentului în primii ani ai acelui deceniu m-au ajutat să prind pe viu schimbarea sălbatică a peisajului cu tentă paradisiacă din contra-utopia anti-comunistă ce ne hrănise. Deși ne alimentasem himerele interioare și singuri.

Acum, judec realitatea folosind criteriul standard al calității vieții. Și confrunt despicarea limbii: trăim mai bine azi decât ieri. Însă cantitativ, nu calitativ. Morbul antinomiei progresului mușcă din noi. Libertatea de exprimare aduce frustrarea zgomotului informațional irelevant. Libertatea de mișcare îngroașă frustrarea inegalității galopante de climat ultraliberal.

Cristina CHIPRIAN

Dacă nu mă mint eu, cine s-o facă?

Noul volum* reafirmă latura lirică a universului artistic al autorului, confirmând interesul pentru cotidian și expresia minimalistă. Vlad Alui Gheorghe redescoperă lumea în „mici

insule" selectate, funcționând în ritm și regie proprie, suspendând falsele relații și atitudini. Poemul inițial oferă o deschidere, o cheie de lectură: tramvaiul retras la depou, cu lumina stinsă, extras din lanțul cauzalității („în care nimeni nu mai vrea să/ urce, care nu mai deranjează pe nimeni cu zgomotul/ produs") și care trebuie să-și găsească un sens.

O primă secțiune (*Explozia Solară*) dezvoltă imaginea unei despărțiri aproape ireale, contrazise repetat ()de obișnuințe și proiecții ale cuplului ideal: „în aceeași pereche de pantofi ne/ băgam amândoi picioarele și/ nu era greu"; „încă din prima zi singur în/ carrefour faci cumpărături cât/ pentru măcar doi"; primele dimineți singur acasă". Evenimentul este perceput ca o disfuncție a gestului, a timpului și a spațiului: „cele mai triste mâini cară sacoșe și genți/ într-un apartament/ în care totul era bine// (...) le cară opt-zece etaje în/ altă parte de oraș/ și după e liniște"; „un băiat singur prin jysk în inima toamnei cu/ o pernă și două scaune de plajă în mână/ mai singur ca orașele bombardate". Disfuncția cuprinde încet-încet totul: „sus vecinii mei divorțează, sau se împacă/ sau se ceartă sau se bat"; inițiativa salutară eșuează: „se ceartă cu alți șoferi în trafic (...)/ i se răcește mâncarea (...)/ nu mai vorbește cu colegii(...) respiră greu, îl doare, cade, se ridică". Secțiunea se încheie cu un *Cântec de leagăn pentru oamenii care dorm separat* și cu *Furtuna*, poem care imaginează o revenire: „Eu am ales filmul, tu nu mai trebuia să faci/ nimic, doar (...)/ să vii".

A doua secțiune (*Toți acei ani în care n-ai mai crezut că se poate*) se înscrie sub semnul frumuseții care nu mai impresionează pe nimeni: „frumusețea e/ obositoare"; „dar nu te-aș fi sunat/ pentru că oricum ar fi fost degeaba"; „o senzație stranie de timp liber (...)/ prea mult pentru un om ocupat până peste cap/ cu vegherea căsuței tale de chat ca pe un loc sfânt". Ideea de perfecțiune se disipează în gesturile și cuvintele componente: „ai tras de ea să scoată șase cuvinte pe care să le pui la/ rând/ și să scrii un text de dragoste (...)// și numai ceva / întâmplător ai putut să spui, dar s-a amuzat, a zis că/ ești fraier". Jocul dragostei și al întâmplării se suprapune peste o rătăcire nonșalantă în perimetrul cunoscut: „la ora când îmi scap telefonul din taxi/ încercând să te sun/ după o noapte de scris"; „să ajungi la o sursă de lumină, să-ți verifici mesageria vocală și/ să găsești mesajele ei – unde ești, băi, când/ ajungi, n-am vrut neapărat să te sun, sună-mă tu." Surprinde parabola frumuseții care te asaltează în orașul Genova, ținându-i captivi pe nativi și vizându-i, ocazional, pe turiști: „e perfect normal să plângi când vezi/ frumusețea, și noi am plâns când ne-am născut aici/ pentru că știam/ ce frumusețe avem să vedem în fiecare zi (...)/ s-au supărat că de ce nu am plâns". În consecință, apare o lacrimă unică, nejustificată emoțional, care aduce primăvara pentru a doua oară. Apoi vizitatorul se lasă prins în cursa automatismelor apreciative, adică liber și prins, simultan.

Reacția emoțională la frumusețe este imprevizibilă, în relație cu bucuria unui borcan de acasă din care ești invitat să servești („un motiv în plus să te / întorci/ de nicăieri/ acasă"). Gesturi fără implicare afectivă sunt venerate („nimeni nu bagă sticla în nisip cum o faci tu"); simpla conviețuire într-un spațiu secret interior naște miracolul reciprocității („dragoste gătești, dragoste speli (...)/ e cald în casă pentru/ că e dragoste").

Secțiunea a treia (*O linie doar a noastră*) deșteaptă efectul tragi-comic al existenței de fiecare zi: „am visat bani cum curg cascadă/ stau și ei curg pe mine și dans în jur,/ mașina merge, eu nimic/ nu zic, doar stau și camera merge roată"; „la mine or să intre toate penalty-urile de la milan,/ și atunci o să se lase liniștea în cameră/ și nici strada asta aglomerată -o să mai zică nimic, și o să-mi/ văd mai departe de un somn (...)/ la o cursă de cai unde nu mai are/ cine să fluture steagul de final". Conform ultimului vers al volumului, „ce frumoasă e lumea când încetează să-ți pese". Tiparul clasic susține parodia și ironia: astronautul Dumitru Prunariu „A povestit amănunte cum a dereglat aparate/ Și apoi le-a reglat, dar deja erau stricate (...)/ A zis fără trac, fără urme, rețineri,/ trăiți-vă viața, luați-vă casă de tineri/ Și mai ales tu vlad pune mâna pe treabă (...)".

Poetul dezvoltă în discurs liric atitudinea ex-centrică a interpretului de rock alternativ, cu o abordare originală a vieții de fiecare zi, a experiențelor proprii și a propriei ierarhii de valori. Expresia poetică însumează forța evocatoare a blancului textual și suprapunerea de trăiri-imagini ce invită cititorul să accepte o altă ordine a lumii, aceea a firescului redescoperit.

Aurora CIUCĂ

Poşete Louis Vuitton şi rucsacuri vechi

Clarviziune

timpul se va scurge printr-un ciob
de lacrimă
șerpuind mincinos
până la rădăcina sufletului
viața va fi un film
derulat prea repede sau prea încet
pe pânza cenușie a non-sensului
și eu voi fi fluturele galben care a
murit
într-un accident pe Champs Elisée
traversând à la française

Flanare

Din colțul ăsta de stradă
văd viața în rozul prăfuit de
amintiri,
încearcă să înțelegi, Milord,
nu mi-e teamă de mulțimea care
fredonează
La Foule și L´Acordeoniste.
Voi trece prin Passy,
unde mai miroase-a cafea
fierbinte.
Balzac scrie noaptea,
să nu uiți asta, Milord.
În zori, în Place des Vosges,
o voi întâlni pe Cosette,
îmbrăcată-n
rochia de cerneală a maestrului,
și, poate, ne vom ruga la Notre
Dame.
Peste tot mulțimea fredonează
ceva
și nu mi-e teamă, Milord,
decât de clopotele inimii mele
când, padam-padam,
bat trotuarele.

Bateau mouche

rochii cu paiete și pantaloni scurți,
tocuri cui, adidași și sandale
romane,
poșete Louis Vuitton și rucsacuri
vechi,
gene false și ochelari
parfum, mult parfum,
întreaga planetă așteaptă în Port
de la Conférence
să plutească pe Sena luminată
care va înghiți încet Turnul Eiffel,
Luvrul, Catedrala Notre Dame...
vaporul fluvial va scrie în jurnale
despre seara în care fiecare
a cucerit Parisul pentru o oră
și i-a rămas prizonier
pentru o viață

Huchette

în fiecare seară, în cutia aceea de
lemn,
se joacă teatru,
spectatorii așteaptă pe trotuar
sau la braseria de vis-à-vis
să se deschidă ușa metalică,
să privească în ochi oameni
transfigurați
care tocmai s-au întâlnit cu
Cântăreața cheală
sau au învățat ceva din
absurda lecție de engleză
sau, care jură că l-au zărit pe
magician
în întuneric,
pe același scaun cu plăcuță aurie
din rândul întâi...
Pe scena mică,
de șaizeci și opt de ani,
chiar se joacă teatru în fiecare
seară,
râzând și plângând,
vorbind și tăcând,
făcând reverențe publicului,
făcând reverențe actorilor
așteptându-l pe trotuar
pe Ionesco...

Indulgențe

făceam în fața mării jurăminte
strângând nisipul în clepsidre
alunecând pe-un orizont fierbinte
nepăsători în fața unei hidre

ne-mbălsămam cu alge încâlcite
ca faraoni în așteptarea morții
purtând cu fală-n plete despletite
bijuterii din valurile nopții

strigam spre cer cu umilită șoaptă
descântece de tainică ursită
plătind cu miez de portocală
coaptă
iertările de fiece ispită

Drumul

Nu știu dacă am greșit drumul,
nu voi ști niciodată dacă eu l-am
ales
pentru troița de la răscruce
păzită de un Christ uitat de lume
sau pentru pietrele pe care mi le-a
trimis
în întâmpinare, strălucind sub
ploaia
ce anunța alt început.
Nu voi ști niciodată dacă el m-a
ales
pentru pașii mei muți
purtând semnele penitenței
sau pentru pietrele pe care i le-am
trimis
în întâmpinare, tremurînd sub
ploaia
ce desena sfârșitul.

Definiția hazardului

un gând rătăcitor venit din neant
anunțând *en fanfare* nimicul
care deodată devine ceva

Îți amintești?

Îți amintești, purtam cununi de
spice
din lanul galben de secară
cerând iubirii noastre atipice
să ne cunune-n prag de seară.
Și-un zeu, îngăduind nesăbuința,
mireasa ta pe veșnicie
m-a-ncoronat, pecetluind dorința
cu un potir de apă vie.

Carmen Tania GRIGORE

Zâmbetul tău spală greşeli

status

am franjurat numele tău
pentru a ușura uitarea
cu fiecare reflecție
am tăiat ultimele rămășițe
ale viitorului însăilat
cu temeri
lăsând inima
să-și piardă
memoria
în imensa întindere
a trecutului

cât de fericită
este clipa prezentă

îmi umple gândurile
cu zbor și cu sclipiri
ardente

o stare delicată ca
voalul de mireasă
găsit în lada de zestre
a mamei

clipe de răgaz

încerc să estompez
fiori de aduceri-aminte

zâmbetul tău spală greșeli,
le înnoiește cu
sclipirea speranței,
îndrăznet ca un sfârc
stăruitor în dorință

te privesc în ochi,
atât de aproape că
trăirea se reflectă
într-o virtute nubilă

din senin plouă cu soare
semn al făgăduinței ori
al nesăbuinței?

cerul gândului adăpostește
marea întrebare
lăsându-ne
să ne limpezim
uimirea
și dorul
răvășit de vârste

altă lume, alt destin

trec prin cercul de foc
al îndoielii
martoră-mi este
oglinda învelită în fum
inima pulsează heavy-metal
așteaptă un armistițiu între
corp și minte
o dragoste căzută din senin
un sentiment scăpat din vedere
plin de neastâmpăr copilăresc

poate că e un dat
fără de care
viața ar dura cât ai clipi

poate că aparțin
unei liste de așteptare
din altă lume
din alt destin

saltul în gol

roata norocului
îți înfruntă temerile frontal
ești năucit de aburii din culise
ispita trece prin gând
o ia înaintea mâinilor
te poartă prin coridoare
pline de ecouri bizare

nu poți fugi

ai frigul înfipt în genunchi

aerul se îngroașă de sare
și nostalgie
orizontul se estompează
în timp ce
fragmente de existență
luminează ceea ce adesea
este ascuns

o reflectare a curajului

o călătorie care a început
cu pasul fortunei
și s-a încheiat cu
saltul în gol

flux și reflux de gânduri

suntem teribili
strălucim în jurul orelor
solitare
pe care le însumăm
echilibrând energia
suspansului

ne minunăm de
existența noastră
decorativă
oare la câți ani distanță
vom înțelege esența vitală
și taina nimănui promisă

cât vezi cu ochii
se desfășoară puterea
tăcută a cuvântului
și gânduri
flux și reflux de gânduri
pentru un posibil
început de certitudine

destin

aș scrie despre
o fericire nemăsurată
ca mărturie a
călătoriei prin ani
dar
aerul crud și nefiltrat
persistă între gânduri
începoșându-le

mi-e imposibil să evit
alunecările de sens

nisipul nedorit în
clepsidră
s-a adunat în
straturi mișcătoare
așa că trebuie
să trec cu multă atenție
de la o zi
la alta
să nu mă afund
în magma trecutului

Magda URSACHE

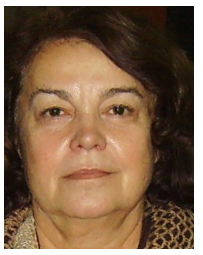

Cuiul și roata

„Adevărul, în toată asprimea și virulența lui.Ca pe masa de operație,ca la picioarele eșafodului. Nici un văl, nici o iluzie, nici o cocoloșire.Pentru că numai având realitatea crudă în față ne putem cutremura și o putem părăsi.”

N. Steinhardt

După acel Decembrie, mă gândeam că Istoria va fi greu de rescris, cum se întâmpla în vremi ceaușiste. Acum, cred că se poate. Se denaturează de ani și ani marile momente istorice, se minimalizează Unirea, chiar de zilele Unirii Principatelor. *Fact-checking* ce înseamnă?„Moderare de conținut”, deci cenzură? Urmează condamnări pentru opinie, pentru ce simți că trebuie spus, conform Legii Vexler, care cere pușcărizare de la doi la cinci ani pentru abordarea unor teme considerate tabu?

Așezată sub faldurile altei propagande mincinoase, istoricul Zoe Petre a afirmat că „istoria nu învață nimic pe nimeni”. Așa o fi dacă n-o cunoști. Altfel, nimic nou sub soare. Recunoașterea Unirii s-a întâmplat la schimb cu modificarea Legii minelor: voie ca petrolul să fie exploatat de Standard Oil (Rockefeller).

S-a uitat atât de ușor că Austria și Imperiul Otoman s-au pronunțat contra Unirii Moldovei și Țării Românești, la lucrările Conferinței Internaționale de la Viena, în primăvara anului 1848? Și ce absolutist regim habsburgic a instaurat Austria, în Transilvania, după înfrângerea revoluției din 1848! Abia după Războiul Crimeii (1853-1856) și Congresul de la Paris (1856), s-a încheiat protectoratul Rusiei asupra Principatelor. Se puteau convoca, în fine, Adunări ad-hoc, pentru organizare. Așa că s-au constituit, la Iași și la București, Comitete ale Unirii, în februarie 1857 și s-a putut vota Unirea într-un singur stat.Trebuia, după puterile garante, să fie doi domni aleși, câte unul pe țară, dar pe viață. Însă, în Adunarea Electivă, la hotelul Concordia din București, s-a propus (Dim. Gr. Ghika) o dublă alegere: a lui Alexandru Ioan Cuza, adus de la Iași,în dimineața zilei de 24 ianuarie 1859. Hotelul Concordia e o ruină (dacă mai este și ruina), iar de pe scările Universității „Al.I.Cuza”, acum UAIC, rânjesc la trecători leii Regulamentului Organic, ai sculptorului rus Mihail Singurov. Mai știe cineva că lovitura de stat contra domnitorului Cuza (1964) a dat numele localității 2 Mai?

Repet întrebarea: de ce nu le-o fi plăcând unora și altora „cel mai nobil epitet al limbii române” (după C.D.Zeletin), *național*? Nu știu cum se întâmplă, dar cuvântul intră din nou, ca-n vremi staliniste, în cămașa de forță a cenzurii. ONU, ne amintește Profesorul Ioan-Aurel Pop, într-un dialog cu Nicu Gavriluță („Scriptor” de noiembrie- decembrie, 2024) înseamnă Organizația Națiunilor Unite, așadar nu state, ci națiuni. Iar sociologul și eseistul Nicu Gavriluță enumeră apăsat cei cinci „stâlpi” ai etniei: „credința religioasă, limba română, țara natală, familia, cultura română”.

Cine dă astfel de ordine?Big Brother își ciulește urechile la întrebarea mea? Ei și!Nu-mi pasă dacă mi-e ascultat telefonul sau citite mesajele private. Nu ocolesc să spun ce consider că-i rău, convinsă că răul nu dispare de la sine. Ajungi în iad numai pentru relele făcute? Eu cred că ajungi acolo și pentru ce nu faci, dar trebuia să faci.

Un prieten mă sfătuiește să nu mai abordez „teme de care se ferește toată lumea”, să nu mă mai lamentez pentru biserică, sat, familie. Altul îmi scrie: „Sunt alături de tine până la capăt. Unde o fi capătul, om vedea.”

Nici eu nu-l știu, dar e imperios necesar să continuăm lupta pentru libertatea de opinie, chiar dacă subiectul națiе-național e sensibil, primejdios chiar, taxat „reacționar”, „anacronic și imbecil”.

Boia? O fi istoric strălucit, dar pentru românofobi. Daniel David? O fi expert în *Psihologia poporului român*, dar pentru „defectologii” (cum le spunea Petru Ursache, în ipostaza de antropolog) care neagă în totalitate calitățile românilor.Și nu-i deloc inocent.

Se vrea uitare după uitare și sunt puțini cei care cer, ca Paul Goma, „ne-uitare” (ortografierea îi aparține).

Statuile sunt sub cod roșu. În Turda, aud că s-a relocat (forțat) statuia lui Avram Iancu. Școala Ardeleană și-o fi recăpătat soclul pierdut? În Oradea, s-a instalat Sf.Ladislau, întemeietorul cetății. Mihai Viteazul e înlocuit de Ferdinand I, ca și cum n-ar avea fiecare locul lui în istorie. La Sibiu, nu s-a obținut acordul Ministerului Culturii pentru bustul lui Avram Iancu, în timp ce Bruckental, care i-a tras pe roată (numai) pe români, se uită de sus, peste mulțime. Roată după roată? Vasile Lucaciu a fost ținta detractorilor la Satu Mare. Am văzut cu ochii mei grupul statuar mânjit cu cărbune.

Avem martiri care ar merita să le punem la picioare lanțuri de flori peste vechile lanțuri. Nu-i depărtăm de guri spurcate care n-au lentile de receptare pentru ei și ar merita *temnițe large* pentru blasfemie. Hidoasă mai este post-umanitatea asta care consideră simbolurile identitare - ca stema, ca drapelul tricolor - discriminatoare, iar valorile culturale de pus pe fără pentru rasism, xenofobie, „fazcism”, cum pronunța Ion Iliescu, care vedea în Piața Universității numai „golani”.

Mercenarii media deghizează răul în bine general. Realități deformate? Cu duiumul.

Mircea Vulcănescu nu mai are stradă în Aiud, nici Vintilă Horia în Mangalia. Știe „primarul-interjecție” (mulțumesc, Virgil Rațiu!) din Cluj că Radu Gyr a înființat primul teatru în idiș din lume?

Cu Constantin Pantazi (Călărași) ce-au avut? General de armată și ministru al Apărării între 23 ianuarie 1942 și 23 august ,44, a fost întors din locul execuției (Petru Groza i-a comutat pedeapsa cu moartea în muncă silnică pe viață) și omorât lent, prin bătaie și foame, în temnița din Râmnicu- Sărat, în 1958.

Mă întreb: ești etichetat legionar pentru că ești teolog sau pentru că Biserica susține coeziunea de neam? Însăși Patriarhia a fost amenințată: nu cumva să îngăduie comemorarea anuală, în biserică, pentru V.Gafencu și pentru toți pătimitorii temniței din Târgu Ocna (17 februarie, 2023). Să mai repet că Sfântul Închisorilor, numit astfel de N.Steinhardt, a cedat pastorului Wurbrand medicamentele sale, știind că, fără ele, va muri? I-a dat creștinește viața străinului, călcând pe propria moarte. Știți alt exemplu mai impresionant de spirit al jertfei pentru celălalt? Iar Steinhardt e ocărât pentru că a hrănit, din infima sa bucată de pâine, „un popă legionar”.

Nu mai dorim modele paideice, nici mentori spirituali, ba chiar îi urâm. Admirația și iubirea sunt, pentru mine, mult mai aproape decât disprețul și ura, dar pe „defectologi” îi disprețuiesc. Auto-cenzura o văd ca pe un fel de boală. Boală letală, al cărei vaccin nu s-a găsit. Din păcate, mințile îndrăznețe sunt repudiate, fie ale seniorilor, fie ale tinerilor. Un istoric de cinci minute o apără pe Ana Pauker ca „oratoare luminată” și nu-i place sintagma „holocaustul roșu”, pe care tovarășa l-a patronat. N-ar trebui un Nürnberg II, cerut *ostinato* de Paul Goma? Suscitând fel de fel de feluri de comentarii încrîncenate e și sintagma „mitul iudeo-bolșevic”. Subiect tabu. Dar despre ce mit se face vorbire? E realitate cruntă. Iar Raportul final (de ce final?) tismeneic ocolește această realitate. Bibliografia e, chipurile, anti-comunistă? Ba predilect anticeaușistă, împingând răul absolut al anilor cincizeci, întruchipat de Ana Pauker, numai spre Ceaușescu.

A apărut, în 17 aprilie 2024, Codul de conduită pentru prevenția și sancționarea xenofobiei, radicalizarea discursului instigator la ură, emis de Ministerul Educației, în postul mare. Absolut de acord cu asta. Dar dacă există în SUA o ligă contra defăimării (ADL), de ce n-am avea și o Ligă Anti-Defăimare în România? S-ar sista, poate, încercările „defectologilor”, preocupați numai de trădarea la români, hoția la români , lenea la români, beția la aceiași, în „țara măgarilor”. Numai că Ștefan Zeletin a renunțat să-și treacă în bibliografie *Din țara măgarilor* (1916), capitol din proiectata *Metafizica dosului*, în timp ce H.-R. Patapievici scoate ediție după ediție din *Politice*, să nu uităm cumva că românii cu „inima ca un cur”, sub lentila Patapievici, vorbesc „o limbă de slugi”.

Ca un komisar stalinist, Al.Florian se războiește cu mucenicii. Ce treabă o fi având dumnealui cu canonizările mucenicilor, mărturisitorilor din secolul XX? Nu-i pasă de anii de chin în temnițele comuniste, de viața curată și sfântă a Părintelui D. Stăniloae? Bustul lui Petre Țuțea de ce i-a stat în gât? Nu știe că a fost reabilitat de Justiție? E interzis de wieseliști din cauza clarității viziunii?

Împotriva lui Mircea Vulcănescu se repetă sentința Tribunalului poporului: „criminal de război”. În loc să fie academician post-mortem (propunerea lui N.Breban, din 2017), e permanent acuzat de atitudini extremiste. Atitudini extremiste contra martirului manifestă wieseliștii, care se pare că nu cred în suferința mântuitoare. Statuia lui Vulcănescu, dăruită Primăriei sectorului 2, de sculptorița îngerilor, Valentina Boștină, o mai fi existând? Pentru Mircea Eliade, „victoria lui în temniță a fost totală”. Nu numai contra torționarilor, călăilor, ci o victorie „împotriva morții”.

Ce vrea deputatul S. Wexel? Să dezvolte, prin acțiunile sale antiromânești, un antisemitism fără rădăcini, dar cu tulpini mi(n)ciurinist dezvoltate?

Martirii sunt declarați antisemiți, la fel sfinții închisorilor. Fundația „Ion Gavrilă Ogoranu”, luptătorul legendă din munți, ar păstra memoria legionarilor. Dar cu generalul Gheorghe Jienescu ce-au avut? Că a luptat pentru re-cucerirea Basarabiei și a fost răsplătit de „justiția” roșie cu peste 18 ani de închisoare? Răspunsul la aceste întrebări se află în *Procesul integrării sociale,* Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983, colecția Știința pentru toți, demonstrând ce bine învățase Alexandru, de la cominternistul tată, Radu Florian, lecția pe care o predase la UB vreme de 40 de ani, din 1950 până în 1990. Inițial, se numea Curs de marxism-leninism-stalinism. „Științific”, desigur.

La proces, generalul Jienescu a stat în boxă alături de Mircea Vulcănescu. Au împărțit împreună o celulă din Sighet. Comuna Rast, cea acoperită recent de ape la inundații, avea o stradă cu numele generalului erou, decorat cu Coroana și Steaua României. Bravul general Radu Theodoru a fost îngropat fără onoruri militare. A fost opunere mare când președintele a medaliat, de Întâi Decembrie, un veteran de război, de 107 ani. A luptat la Cotu Donului, dar și în Ungaria, până-n Germania lui Hitler.Tismăneanu, Avramescu și Florian n-au scăpat ocazia să constate că România s-ar acoperi de „culoare brună”.Eu îi văd pe ei în „roșu de Moscova”.

Aceste atacuri, cu mânie proletară și neoproletară, nu contenesc, acoperă ani și ani, mai ales sub directoratul lui Al. Florian, cu rang și leafă de secretar de stat. Institutul Național pentru Studierea Holocaustului „Elie Wiesel” a fost trecut de premierul Ponta în subordinea guvernului, ca institut guvernamental, în 23 august 2012. Înființat de preș.Ion Iliescu, care a primit în obraz acuza triadică „Ați ucis, ați ucis, ați ucis!” de la Elie Wiesel și l-a medaliat, cu un zâmbet larg de recunoștință.

Dacă niște copii, în joacă nesăbuită, au desenat cu creta o svastică, pe la gunoaie sau pe un trotuar, asta nu înseamnă că populația e antisemită. Repet-repet-repet că antisemitismul, ca și antiromânismul sunt maladii care trebuie deopotrivă eradicate.

De câte ori n-am auzit că vârfuri ale culturii de respectat, de la Eminescu și Maiorescu la Iorga, de la Kogălniceanu și Alecsandri la Nae Ionescu au fost xenofobi, antisemiți, șovini... N-ar trebui să reacționăm când sunt atacate grosier datini, concepte, cuvinte creștine? Când Vexel sfâșie, în Parlamentul României, un afiș cu valorile , cu reperele românești de bază, fundamentale, cu oamenii conștiinței etnice, de la Eminescu la Mircea Eliade, de la Alecsandri și Kogălniceanu la Goga? Cum să nu ne amintim, când Goga e iarăși discriminat (după 1944, bustul lui Octavian Goga, de pe aleea scriitorilor din Cișmigiu a fost decapitat) de atacul terorist al lui Max Goldstein, din 8 decembrie 1920, care a plasat o bombă , știind că Goga va conferenția, în spatele scaunului președintelui Senatului?Anarhistul după model rusesc Goldstein a omorât trei oameni.

O să devenim penali dacă-i citim și citățm pe Gyr și pe Crainic, pe Nae Ionescu și pe D. Stăniloae, pe A.D. Xenopol... Scrie, pe Facebook, Dumitru Augustin Doman, în 18 dcembrie 2025, că Iorga a fost ucis în pădure de legionari pentru, atunci, „vederi prosemite”; postsocialist , e condamnat la uitare de Vexler, ca antisemit, prin legea rasistă care-i poartă numele. „Îi spun, fără democrație, continuă D.A. Doman ,că eu n-aș rupe niciodată un afiș cu portretele lui Iisus, Einstein, Niels Bohr, Isaak Singer, Radu Cosașu etc.,pentru simplul motiv că-i iubesc pentru ce-au fost.Iar pe el nu-l urăsc pentru că abia ieri am aflat că există.Dar mă rog la Dumnezeu să-l ierte.” Dacă poate, adaug eu. Ura obraznică ,disprețul, indecența, conținute de acest gest al deputatului aflat în coaliția de la putere, nu-s de trecut cu vederea, cum au făcut PNL,PSD,UDMR,USR, tăcând mâlc.Dar nu-i și prostie în provocarea Vexler? Ei, uite că un grup de protestatari i-au strigat ce-au avut de strigat, în fața sinagogii unde își are biroul, pe strada Sfinta Vineri nr.9. Și cum să nu-i spui, ca profesoara Mya Robert, „du-te-n țara ta, dacă n-ai respect pentru a mea”?N-au drept la respect eroii și martirii, modelele culturale?

Nu-i bine să încerci să te apropii de adevăr în vremuri tulburi? În ce mă privește, fac ce am de făcut din bunsimțul datoriei de scriitor. Și poate că voi da de gândit autorului unei proiectate lucrări intitulate *Neputința la români*.

Am citit, nu cu multă vreme în urmă, un poem antologic, intitulat *Cuiul*, de *mâna care scrie* a lui Nicolae Panaite. Cuiul nu e altul decât cuiul casei pierdute prin vânzare.

Va câștiga războiul cu roata distructivă cuiul ?O va opri? O va da peste cap? Precizare: e cuiul de sprijin al casei părintești.

Diana VRABIE

Ivoria Belova. Patimile după Heidegger

Deși peisajul literar contemporan abundă în încercări romanești cu pretenții filosofice, puține dintre ele reușesc să-și justifice ambițiile. În acest context, romanul lui Igor Isac Olișcănescu, *Ivoria Belova. Patimile după Heidegger*[1], recent apărut, la Editura Junimea, se distinge în mod favorabil, așa cum „sub mantia narativă cu personaje pitorești, destine contorsionate și întâmplări / situații defel comune, multe senzaționale, autorul maschează de fapt o concepție, o viziune filosofico-religioasă" (Vianu Mureșan).

Traseul artistic al lui Igor Isac Olișcănescu, care nu e la prima carte (suficient să amintim *Cartea așteptării*, apărută, în 2011, la editura Eikon), derivă din artele plastice, trecând prin regie de film, fiind modelat de filosofie și literatură, așa încât proza sa se nutrește deopotrivă, și din pictură, și din arta regizorală, și din filozofie, dar mai ales din viață, din care dacă știm să ne inspirăm, avem poate cele mai tari subiecte. Problema e să avem și suficientă sevă narativă, și ochi de portretist, și capacitatea de a crea o poveste, de a identifica cauze și efecte coerente evenimentelor narate și de a da un sens, un sens nou tuturor acestor ingrediente, în cele din urmă. Aceste calități le-am descoperit în autorul prezentului volum, calități în lipsa cărora am fi rămas la o poveste cel mult interesantă ce se consumă în Banat, dar își trage rădăcinile din timpul celui de-al doilea război mondial, se coagulează în jurul a trei personaje, Vasile Știucă (ulterior, Caras, când devine securist), Ilie Ilidianu, legionar din rezistența anticomunistă, Ivoria Belova, o femeie cu origini rusești, pe care cel dintâi o violează, iar cel de-al doilea o salvează de la un alt viol, se căsătorește și o aduce în Banat, la Husnița, unde va ajunge și violatorul, printr-o stranie coincidență, în calitate de informator sovietic. Dacă ar fi rămas la această poveste, autorul ar fi dat un roman facil, artificios și senzațional. Dar nu ține de stilul și profunzimea sa, așa că ne trezim, din prolog, cu naratorul poveștii, Grigore Pribeagul, un soi de Iosif Hechter din romanul *De două mii de ani* de Mihail Sebastian, martor la împletirea și despletirea de destine, dar mai ales la conturarea unui sens filosofic al poveștii, care, se pare că face parte dintr-un **proiect editorial mult mai amplu, așa cum descoperim la sfârșitul romanului** *care ne anunță că e doar sfârșitul primei părți*. **O primă parte care a fost abil gestionată din punct de vedere narativ, cu distorsiuni epice demne de toată aprecierea, cu personaje principale care știu să se retragă elegant și cu personaje secundare ce au un impact decisiv în reorganizarea întregului, fără previzibilități plictisitoare, fără personaje de umplutură sau care ar fi pierdute pe drum.** Elementele autobiografice, recognoscibile pentru cei care cunosc traseul existențial și artistic al scriitorului, dar mai ales modul său de a fi, sunt folosite aici ca instrumente de *deconstrucție a sinelui*, prin care autorul își relevă rănile, obsesiile și deriva intelectuală fără pudori și fără măști inutile. Avem de a face cu *arhitectura unei neliniști ontologice*, în care experiențele personale sunt remodelate în forme literare ce depășesc biograficul și intră în zona simbolicului. Prin aceasta, romanul nu doar povestește o viață, ci *interoghează rostul ei*, aducând în primplan tensiunea dintre destinul individual și marile construcții filozofice care încearcă să-l explice.

Astfel, demersul lui Igor Isac capătă valoarea unei *confesiuni lucid orchestrate*, care nu se teme să pună sub lupă conflictele cu sine, cu ceilalți și cu lumea. În această primă parte, el reușește să transforme un parcurs existențial aparent haotic într-un traseu plin de sensuri subtile, pregătind cititorul pentru continuarea unui proiect ce promite să exploreze *mitologia personală a unui om aflat mereu în căutarea adevărului despre propria ființă și ființare* a cărui formă de manifestare este chiar ... tăcerea. Cuvintele devin inutile în momentul de grație - ceea ce sugerează că pentru Ilie, protagonistul, esențialul nu poate fi exprimat în limbaj obișnuit. E tema existențială a acestui roman: Ilie experimentează tăcerea ca să ajungă să spună: „Abia acum am început să-l înţeleg pe Heidegger. ... aveţi ceva în comun: dependenţa de nevăzut."

E un roman despre tăcere, despre diversele forme ale tăcerii, care pentru Ilie nu presupune doar absența cuvintelor, ci îmbracă mai multe înțelesuri. Pe de o parte, *tăcerea ca protest (impas existențial)*, pe de altă parte, *tăcerea ca stare de echilibru cu universul*, cu o energie nevăzută, *tăcerea ca reconciliere cu absurdul existențial*, ca încercare de împăcare cu sine etc. E partea de rezistență a romanului, care estompează vulnerabilitățile stilistice (onomastica pretențioasă, titlul ușor artificios, **multitudinea elementelor senzaționale, unele ușor forțate care activează circumspecția lectorală etc.). Ele sunt compensate însă și de** stilul narativ **pictural**, cu tușe vii, foarte senzoriale ale autorului, de relaționarea sugestivă a cadrului natural, a peisajului cu stările psihologice ale personajelor, de radiografia marginalității, anonimatului, derizoriului, de „voluptatea" portretizării personajelor, de capacitatea de a crea „noduri de destine" într-o arhitectură narativă cu respirație cinematografică, de viziunea filosofico-religioasă, de vocația detalierii scenelor erotice „tactile și subtile" și de crearea, în consecință, a unui erotism amplificat de atmosferă.

În același timp, e o carte a Banatului de munte, așa cum *Lumina îndepărtată a fluviului* a lui Ovidiu Dunăreanu e o Carte a Câmpiei Dunării și e interesant de urmărit optica unui nebănățean asupra unei zone suficient de pitorești.

În concluzie, *Ivoria Belova. Patimile după Heidegger* se dovedește a fi mai mult decât un simplu exercițiu narativ al unui artist venit din alte teritorii ale expresiei estetice, e chiar dovada maturității unui autor care a învățat să transforme tăcerea în forță narativă și neliniștea în substanță artistică. Romanul lui Igor Isac Olișcănescu confirmă că trecerea sa prin pictură, regie și reflecție filosofică nu reprezintă doar etape disparate ale unui traseu biografic, ci straturi fertile din care se hrănește o proză matură, densă și curajoasă.

Patimile după Heidegger rămâne, astfel, un roman care se citește în liniștea densă dintre cuvinte.

[1] **Igor Isac Olișcănescu,** *Ivoria Belova. Patimile după Heidegger, prefață de Vianu Mureșan, Iași, Editura Junimea, 2025.*

Vasile Dan MARCHIȘ

S-au oprit brusc cuvintele-pelerini

LITERATURIZAREA UIMIRII

La început a fost uimirea
că Dumnezeu nu a avut
prin ce-și concretiza gândirea.
Dorea ca aceasta
să se desfășoare concret
pe, prin sau pe lângă ceva...
Și se gândea doar
că-și mișcă în van mâinile,
aripile,
înotătoarele,
picioarele...
Doar își închipuia că zboară,
ori că înoată
sau că pășește...
Concret se întreba
că pe ce și unde?
Doar se zbate în van...
Se gândește cui și cum să
scrie astfel!
Prin această dorință primordială
pe lângă lucrurile solide,
lichide și gazoase,
s-a născut cea care
le-a dat acestora definiția
în faptă, muza...
Astfel s-a literaturizat concret
prin ceva uimirea...

DECIZIE

Pentru ce a amânat Dumnezeu
judecata de apoi
legat de această planetă?
Pentru oameni?
Nu spun că nu poate face
asta pentru omenire,
însă se poate spune că activitatea regulată
și ordonată
a furnicilor în mușuroi,
amână judecata de apoi ...
Când fiecare furnică
nu merge în stânga sau în dreapta
de capul ei
fără să ducă/aducă provizii
pentru suratele ei
în această unită colectivitate,
fie că sunt zece,
nouă mii,
ori milioane de furnici
într-un mușuroi,
dicționarul de neologisme
poate fi constituit după
modul lor de iubire, ordine
și unitate
fără suspiciunea că una
dintre ele
uneltește ceva nepermis
asupra cuiva...!
În acest sens
cum ai putea să separi o
furnică de alta
fie și printr-o simplă virgulă?
Dacă nu e așa,
putem spune la fel de oameni?

FIINȚÂND MULT ȘI BINE MURIND...

Ființând mult și bine murind...
În intimitatea mea,
îngerul păzitor mi-a rostit:
„Vine judecata de apoi,
iar tu doar stai și te gândești...?"
Răspund foarte concis:
„Să mi se dea sentința
pentru ceea ce fac
și pentru ce am făcut..."
Fulgerător în acest timp
muza m-a împresurat
cum n-a mai făcut-o:
„Nimeni nu s-a născut spre
a trăi veșnic,
la toți le este dat să moară
fie mai repede sau mai târziu...
Dar dacă ți-am apărut în
gândurile tale
așa cum dorești să-ți fiu,
– fapt acceptat de Dumnezeu,
însă numai cu condiția
să mi te dea mie, nu morții!
Atenție, nu te descuraja
nici nu te hazarda
deoarece prin mine vei intra totuși
în cea mai fină și lentă
moarte..."
De la o margine
la cealaltă a gândului
cum înaintea unei virgule,
un vocabular întreg
să nu se intercaleze
peste alt vocabular,
s-au oprit brusc cuvintele-pelerini...
O, dacă aș fi cu totul de hârtie...
Chiar mai mult, un cer de hârtie imaculată
pe care să pot repune imaginea sacră
și panoramică redată de muză...
„Ești ceea ce ai dorit să-mi fii, a reluat muza,
dar prin asta nu-ți voi arăta cât vei trăi,
deoarece nimeni niciodată
nu a murit împăcat și împlinit
chiar dacă ar fi murit și ar fi înviat de zece ori,
ci vei ființa mult și bine, murind
în cel mai fin și lent mod posibil
până vei termina de etalat
prin cuvinte-pelerini
cu lux de amănunte
în poezie
pacea
și împlinirea sufletească
dorită de lume..."

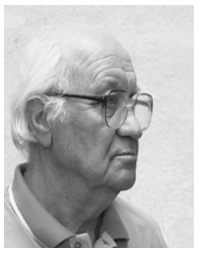

Nicolae Busuioc în dialog cu Ioanid Romanescu (1937-1996)

„Centrul în care se află poetul e de fapt spiritualitatea de care aparține”

– Avem convingerea, noi, cititorii – şi nu numai noi, ci şi critica literară – că dumneavoastră v-aţi impus printr-o creaţie lirică de mare profunzime. Sunteţi un poet remarcabil, original şi „foarte loial faţă de ideea că prin vocea creatorului se exprimă vocea universului întreg” (Eugen Simion). Deşi vi s-a dus vestea că sunteţi un mare însingurat, dumneavoastră, Ioanid Romanescu, exprimaţi, prin poezia pe care o adoraţi ca pe o divinitate, iubirea de oameni – şi vă consideraţi un „paznic al lumii” şi un „poet al uriaşilor”. Aş vrea să începem dialogul nostru cu o întrebare al cărei răspuns e din ce în ce mai căutat. Se discută mult despre o anume incapacitate a Cuvântului de a mai spune ceva, de a mai comunica lucruri deosebite, de unde şi ideea de criză a poeziei. Credeţi în viitorul poeziei?

– Această problemă implică analiza unor aspecte multiple: de la cele de ordin general (social-istoric) la cele de ordin particular (structura genetică şi psihică, formaţia culturală etc.) şi terminând cu planul strict estetic. De observat că despre criza poeziei (şi chiar despre „moartea” artei) se vorbeşte oriunde, însă rareori sunt expuse argumentele definitorii ale creatorilor. Inutil să polemizăm cu un Cioran (adept al scepticismului în această privinţă), pentru că el nu e poet, plastician sau compozitor. Cel care nu cunoaşte prin propria experienţă combustia cerebrală asupra manuscrisului unui poem, asupra unui bloc de marmoră ori asupra partiturii unei simfonii nu va înţelege niciodată că Shakespeare, Michelangelo, Beethoven au fost ceva mai mult decât nişte oameni obişnuiţi. Deci nu considerăm de bază opiniile celor care urmăresc de la distanţă fenomenul (în fond, nişte amatori – fie ei oricât de rafinaţi – care îşi dau cu presupusul). Trebuie să pornim de la esenţă. Ar fi renunţat Homer, Da Vinci sau Bach să creeze? Ni-i putem imagina pe Dante, Baudelaire, Eminescu în postura de a face umbră pământului fără a scrie? Au renunţat, în secolul nostru, la poezie, un Borges, o Ţvetaeva, un Blaga? Vor fi renunţat numai cei cu puţin talent şi cu o brumă de cultură, inşi pentru care poezia nu se confundă cu propria existenţă. Pentru artistul autentic, raţiunea de a exista nu poate fi desprinsă de actul creaţiei. Să amintim, în acest sens, două dintre afirmaţiile orgolioase şi pline de dramatism ale lui Van Gogh: „... ştiu ce vreau să introduc în opera mea – şi mă voi strădui să-mi ating scopul, chiar dacă ar fi să mor, fiindcă am o desăvârşită încredere în artă”; „... vreau cu tot dinadinsul să merg înainte, să fiu eu însumi. De aceea mă încăpăţânez – şi am ajuns să nu mă sinchisesc de ceea ce se spune despre mine şi despre opera mea”. Fiţi atenţi: pictorul care, pe parcursul vieţii, avea să vândă abia un singur tablou, vorbea cu dezinvoltură despre opera sa; care ţuţăr cu pretenţii de ordonator în cultura franceză ar fi reuşit să bareze calea unei conştiinţe artistice atât de înalte? Microbul artei se ţine de creator mai al dracului decât viciul. În plan macrosocial, un popor care i-ar îndepărta pe aleşii muzelor nu ar face decât să-şi transforme în lunecuş pământul de sub picioare. Opera lui Dante va apăra Italia mai bine decât orice super-înzestrată armată italiană; iar dacă, prin absurd, limba operei lui Dante va fi de nerecunoscut peste câteva milenii, tot ce se va crea până atunci în numita peninsulă va determina apariţia unui colos de cel puţin aceeaşi forţă. Oricât ar evolua ştiinţa şi tehnica (o evoluţie continuu necesară, care – să recunoaştem – acţionează şi în spaţiul artei), niciodată sufletul omului nu va cădea pradă roboţilor. Dinspre esenţă în perspectivă, astfel văd eu problema. Cât despre modul în care valorile vehiculează şi se cern, există diferenţe (atât de la un sistem social la altul, cât şi între genurile artei, în cazul literaturii intervenind şi aria de circulaţie a limbii respective). Încă ne bucurăm de un drept fundamental: între opera de artă şi iubitorii ei nu se interpune cu vulgaritate şi lăcomie banul. Dacă la noi scara valorică a operelor literare e frecvent fluctuantă, să fim sinceri: înşişi criticii şi esteticienii noştri se confruntă pe un larg spaţiu de apariţii editoriale foarte bune, diverse şi chiar insolite – şi e normal ca unele opţiuni să necesite amendamente.

– Se poate vorbi de o perioadă „teribilă” a vieţii dumneavoastră; vreţi să amintiţi câte ceva despre mediul în care v-aţi format, de modele şi câte altele demne a fi consemnate?

– Păstrez convingerea că, oricât de puternică ar fi creaţia cuiva (şi chiar dacă fulgerătoare ar fi rezonanţa acesteia în inimile contemporanilor), artistul rămâne – ca om – un înfrânt. Spre a se bucura de ceea ce a realizat, ar trebui să privească în urmă; or, el nu are timp niciodată pentru aceasta. Viaţa lui e o continuă prăbuşire în sine. Poate că nu atât creaţia marilor oameni ar trebui să ne tulbure şi să ne impună veneraţie, cât viaţa lor anonimă strălucind în adâncuri. A reuşit cineva să înregistreze exact ceea ce s-a petrecut în sufletul şi în mintea lor, modul lor de a percepe, de a esenţializa şi de a transmite? Nici pe departe! Să presupunem că un artist, încă lucid la o vârstă înaintată, ar renunţa să creeze şi s-ar apuca să scrie *adevărata* istorie a înfrângerii sale.

– Ce s-ar întâmpla?

– Aflaţi că el însuşi nu ar permite publicarea acelei cărţi. Pentru că ar dezvălui lucruri uluitoare, incredibile. Iar dacă, totuşi, ar accepta să dea publicităţii o asemenea carte, un scandal de proporţii ar fi iminent. Confraţii l-ar numi denigrator, criticii l-ar considera total dezechilibrat, familia l-ar renega, publicul l-ar huidui. Să creadă cine vrea în (auto)biografiile romanţate, în aşa-zisele mărturii ale contemporanilor sau în reconstituirile pe baza jurnalelor cu notaţii de felul: „cumpărat palton”, „mers la teatru”. Eu am altă opinie. După ce, în plină tinereţe, îngenuncheat în faţa marii tale iubiri ce se află pe patul de moarte, juri (la rugăminţile ei insistente) să-ţi refaci viaţa – şi „o refaci”, dar nimic nu te salvează din solitudine şi ţi se întâmplă cum zicea Eminescu: „De-atunci, ca-n somn eu îmblu ziua”, cine să mai vadă-n sufletul tău abisal? Întreaga viaţă a creatorului e *teribilă,* dar în primul rând *el* trebuie să apere fragilitatea fiinţei sale. Iată de ce, indiferent cum apar eu în ochii unora sau altora, nu vreau să destăinui prea mult. Cândva, totuşi, ei se vor convinge de faptul că existenţa mea („aproape clandestină”, cum o numea un critic) a servit unei singure aspiraţii: poezia.

– Ce motive vă împlinesc poezia? Fac parte – aceste motive – din marile teme perene, cum sunt: condiţia umană, iubirea, destinul, nefiinţa, natura?

– Da, din marile teme perene, exceptând natura în înţelesul de frumuseţe inconştientă. Urăsc „pastelismul”. Mie nici măcar o femeie frumoasă nu-mi atrage atenţia dacă nu posedă sensibilitate şi caracter. *Natura umană interioară,* deci, mă preocupă în primul rând. Cu precizarea: „spionez” în individ nu atât ceea ce „au pus” alţii (cu, sau fără voia lui), ci mai ales ceea ce singur a selectat şi a consolidat în sine (bineînţeles, prin educaţie – conform unui principiu expus încă de Confucius).

– Se spune că poetul nu trebuie să fie un simplu cronicar sau moralist, el trebuie să reflecte în lirica sa şi să treacă prin acel catharsis, cu propriile mijloace, toată „înlănţuirea faptelor” din jur. În numele poeziei, al spiritului ei, se desfăşoară o perpetuă căutare de sine, care vizează, în primul rând, armonia dintre frumos, bine şi adevăr. În ce constă secretul că exprimarea dumneavoastră – deşi „în forţă, cu neruşinare” – ţine seama de aceşti parametri?

– Poate că ar fi mai util să mă refer asupra modului în care îmi aplic sistemul. Termenul *kallokagathos* (pus în circulaţie de antichitatea greacă) suportă interpretări diverse în procesul creaţiei lirice. Aşadar, cu permisiunea dumneavoastră, voi da un răspuns chiar pe „câmpul de luptă” al poeziei. Într-un poem politic, mă interesează mai întâi adevărul (nu subiectiv, ci în spiritul şi în optica majorităţii oamenilor); tehnica versificaţiei o folosesc – în acest caz – mai mult în intenţia de a da rezistenţă celor afirmate, iar frumuseţea exprimării mă preocupă mai puţin. În privinţa poemului de dragoste, important e să fie frumos şi bine scris, ba chiar foarte frumos şi super-tehnic; adevărul faptului care a declanşat inspiraţia nu are nevoie de autentificări, apare voalat (în toată literatura lumii, poezia de dragoste e cea mai profund marcată de subiectivism). Abia în poemul filosofic trebuie să existe o armonie deplină între frumos, bine şi adevăr, în sensul preconizat de greci. Desigur, eu am expus în linii mari problema, dar o concluzie se conturează.

– Care sunt „elementele” de trecere de la primele dv. volume – „Singurătatea în doi” (1966), „Presiunea luminii” (1968), „Aberaţii cromatice” (1969)... – la ultimele: „Accente” (1981), „Magie” (1982), „Flamingo” (1984), „Orpheus” (1986)? Aţi îmbrăţişat, cu timpul, şi alte cauze, iluzii, credinţe, idealuri?

– Despre „elementele” de trecere s-a pronunţat critica. Eu, chiar dacă le cunosc mai bine, v-am zis, tac. Nu am timp să privesc în urmă. Ce alte cauze, iluzii... să îmbrăţişez? Mi-ajunge poezia!

– „Însă ceva magic în mine există”, spune Ioanid Romanescu...

– Da, există. Şi unii chiar s-au convins că eu nu vorbesc (numai) de pe pereţi. Prin anii '70, încă trăia Mama, casa noastră de la Voineşti a luat foc; incendiul s-a oprit de la sine în dreptul unei cărţi anume. În locuinţa unui coleg (poet bucureştean) s-a întâmplat acelaşi lucru. Aproape de Bucureşti, o casă parohială (în care, la fel, nu se afla nimeni, pentru că preotul era navetist, locuia în Capitală) a fost incendiată; flăcările au făcut scrum cărţile de religie, dar s-au oprit pe poemul „Antares”. Pentru că aţi forţat nota (cu asemenea întrebare), ar trebui să aduc dovezi şi mai şi. Însă nu ţin să apar drept cel care totdeauna are adevărul de partea sa. Doar o subliniere: în tot ce am scris, cel mai frecvent apar simbolurile luminii.

– Există un impact al poetului cu lumea?

– Întrebările dv., din ce în ce mai dure, nu mă deranjează. Pentru multe câte se petrec în lume, oamenii s-au obişnuit să răspundă poetul. Şi, pentru că poetul răspunde mereu cu noi întrebări, ia să vorbim noi puţin în dodii – să se înţeleagă mai bine. Unui copil i se promite un lucru. Trec zile, trec ani, trece viaţa – şi copilului de altădată nu i se dă acel lucru. Cine e vinovat: cel care a promis crezând că are în faţă un copil tembel, sau cel care a avut încredere în promisiune? Eu îi consider pe amândoi vinovaţi, drept pentru care mi-am luat singur ceea ce am vrut.

– Cum interpretaţi afirmaţia lui Pablo Neruda: „Poetul este întotdeauna în centru, iar dacă îl deplasezi, cumva, centrul se mută şi el acolo unde se află poetul”?

– E o metaforă. Centrul în care se află poetul e de fapt spiritualitatea de care aparţine, spiritualitate ce *nu se deplasează* cu una cu două. Dacă Neruda ar fi scris – în general – după alt sistem, dacă ar fi pornit (precum Da Vinci, să zicem) de la structuri interioare matematice, atunci şi obiectul acestei afirmaţii şi l-ar fi imaginat mai bine în spaţiu. Va fi dorit să spună că, indiferent încotro îl deplasezi pe poet, el reprezintă spiritualitatea originară. Vreţi exemple? Demonismul baudelairian nu putea să apară pe „fondul” budismului, după cum revolta lui Villon era de o mai complicată provenienţă decât cea expusă de trio-ul Li Po, Van Vei, Du Fu.

– Poezia demnă şi fermă se ridică împotriva violenţelor sociale. Omenirea trăieşte astăzi timpuri tensionate, convulsive. În aceste condiţii, care ar fi rolul esenţial al creaţiei poetice contemporane?

– Noi încă suferim de formalism în organizarea acţiunilor care să contribuie la impunerea valorilor contemporane şi la educaţia prin poezie a marelui public. Însăşi critica nu s-a ocupat îndeajuns de aspectele filosofice şi estetice ale poeziei politice. În reviste, rareori se aduc în discuţie diversitatea şi valoarea poeziei politice de astăzi, iar cărţi de critică în această direcţie aproape că nu apar. Până şi antologiile pe teme politice sunt invadate de mulţimea „producţiilor” veleitarilor, pentru că mai totdeauna sunt întocmite şi prefaţate *en passant,* de oameni care nu depăşesc nivelul unor comentatori ocazionali. Un fenomen ce ţine de sociologia artei trebuie adus numaidecât în prim-plan: există prea mulţi autori care, scriind à la Bolintineanu, cu desuetul lor arsenal şi cu o simţire epidermică adună „bani albi pentru zile negre” din lozinci puse pe note (vorba lui Călinescu), în timp ce tineri de talent (însă nu îndeajuns îndrumaţi) aşteaptă cu anii să fie incluşi în planurile editoriale. Am organizat – în sfârşit – un festival anual internaţional de poezie pe tema păcii, dar încă nu am invitat poeţi de marcă – să vină publicul, ca la stadioane, să-i vadă şi să-i asculte pe Evtuşenko şi Rojdestvenski, pe Elytis şi Gheranis, pe Rozewicz şi Szymborska, pe Ginsberg şi Merwin; or, numai cu nişte cenaclişti de peste hotare, nu vom da amploarea necesară unui asemenea festival. Ar fi, apoi, în spiritul politicii noastre să instituim un premiu internaţional pentru poezia de calibrul celei la care mă refer. Prestigiul pe care ni-l poate oferi cultura (o valoare perenă) este incomparabil mai mare decât prestigiul în fotbal. Dar se aude ce spune încăpăţânatul de Romanescu? Iar dacă nu se aude, nu-mi răcesc – a nu ştiu câta oară – gura, în van? Rolul poeziei contemporane: prezenţa în primele rânduri ale forţelor raţiunii, pentru salvarea omenirii ajunse-n pragul unei catastrofe.

– În poezia contemporană există două principale tendinţe: una în sensul tradiţiei clasice şi cealaltă în sensul modernului. Cum se explică orientarea continuă pe care o aveţi spre multitudinea şi diversitatea noilor modalităţi artistice?

– Am fost şi voi rămâne mereu în avangardă,

→

indiferent că e vorba de Modernism, Postmodernism, Hipermodernism ş.a. Un răspuns detaliat voi da în cartea *Şcoala de poezie*.

– Domnule Ioanid Romanescu, poetul se exprimă şi prin tăcere?

– Pe lângă procedeele ce „dau cu umărul" în subiect (paradox, yponoia, poem cu dublu final etc.), există şi o tehnică a eschivei. Dar niciun poet nu e volubil când e adus în situaţia să divulge strategia şi armele sale de elită.

– Cum priviţi diletantismul în actul de creaţie artistică?

– Vă referiţi, desigur, la diletantismul care „împănează" creaţia literară cultă. Nici măcar nu-l privesc. Îmi repugnă. Vă dau cuvântul de onoare că, la douăzeci de ani, deţineam un bagaj estetic net superior faţă de bocceluţa oricăruia dintre actualii debutanţi. Întregul câmp magnetic al poeziei mele e traversat în toate sensurile de curenţii electrici ai teoriei. Eu am trecut nu „pe lângă" şcoli şi curente poetice şi nu doar prin cărămidăriile lor, ci chiar prin turnurile lor de rezistenţă – şi „le-am exploatat" numai în măsura în care prezentau interes pentru ideile mele.

– Care este opinia dumneavoastră în legătură cu spiritul polemic?

– Spiritul polemic e necesar în orice activitate umană, iar în dezvoltarea literaturii deţine un rol important. Însă mie nu-mi place să polemizez; unui temperamental şi rău de gură nici argumentele ştiinţifice nu s-ar lua totdeauna în consideraţie. Rareori am răspuns unor atacuri (numai celor neregizate). Ce-i drept, criticii nu prea au avut cum şi de unde „să mă apuce". Îi asigur că le va fi din ce în ce mai greu.

– Ce preocupări extraliterare, pasiuni, slăbiciuni aveţi?

– Celelalte preocupări ale mele sunt numai în aparenţă extraliterare. Pentru că muzica şi matematica îmi sunt de un real folos în abordarea şi structurarea ideilor poetice, iar şahul şi pescuitul îmi favorizează apropierea de cele mai diverse categorii de oameni (se ştie ce importanţă prezintă pentru un scriitor studiul vorbirii şi comportamentului semenilor).

– Nu voi încheia această convorbire cu dumneavoastră fără a aminti o secvenţă dintr-un admirabil portret pe care vi l-a creionat Corneliu Ştefanache: „Ştiţi ce-i un poet? – şi răspunde tot el: Domnule, e paradisul, de infernul din mine ochii mei fumegă... Asta-i poetul, ăsta sunt eu... Sigur, scriu mulţi versuri, aici e mare înghesuială, dar câţi îşi privesc în oglindă proprii lor ochi, măcar dimineaţa, când se bărbieresc?...". Într-o altă „definiţie", tot strict personală, ce ar mai fi poetul?

– Baudelaire spunea, pare-mi-se, că un om care nu incomodează nu merită să existe. Nu ştiu cum să-mi explic, dar eu am o fire foarte greu de suportat. Îmi dau seama de acest lucru şi, pe cât e posibil, caut să evit „altercaţiile". Singurătatea şi muţenia mea sunt, în mare parte, un efect al bunului simţ, o dorinţă de a incomoda mai puţin. Cu siguranţă, unii mă provoacă anume – cum aţi făcut şi dumneavoastră acum, să mă compromiteţi peste măsură faţă de cititori. Dacă unor astfel de provocări aş putea să le pun capăt, renunţând – pur şi simplu – să mai acord interviuri, nu văd cum ar trebui să procedez în situaţii speciale. Cu ani în urmă, fetiţa mea, Antilia, m-a rugat să-i spun o poveste (maică-sa plecase la Sibiu, la spitalul în care se afla internată bunica fetiţei, deci nu avea cine să adoarmă copilul). În prima seară, am spus cea mai frumoasă poveste pe care o ştiam eu („Apa vie" – o capodoperă din literatura neogreacă). Foarte greu a adormit fetiţa, pentru că, povestea fiind magnifică, m-am pomenit cu un potop de întrebări. În a doua seară, am început să improvizez un basm în monorimă, închipuindu-mi că monotonia fonică va obosi mai repede copilul (când simt că trebuie să scriu devin egoist). Abia am apucat să spun: „A fost odată ca niciodată/ pe când toate păpuşile erau murdare de ciocolată/ un pământ peste care dormea o împărată...", „Stai! Te-am prins! – a strigat fetiţa. Decât să aud ce-ţi trece ţie prin cap, mai bine spune-mi tot povestea de ieri!" Şi am spus-o în fiecare seară, în săptămâna ce a urmat, că se adunau şi adormeau la mine şi copiii vecinilor. Vreţi încă o *„definiţie" – strict personală* – a poetului? Iat-o: poetul e un mare domn care se ridică singur din şanţul existenţei sale. În „traducere": pe cât vocea poetului se amplifică, pe atât privirea omului care îi poartă numele se retrage – până la exilul definitiv în sine.

Ajuns acasă, mă uit lung prin sticla geamului la albul ireal de afară, iarna timpurie e bogată în zăpadă, cristalele de chiciură de pe ramurile copacilor imită cea mai fină broderie, cerul albastru oglindeşte generos formele picturale ale reliefului. De unde atâta magică frumuseţe a naturii? Recitesc câteva poeme din „Magie", unul dintre cele mai captivante volume ale poetului şi mă simt parcă mai puţin răvăşit de lumea „nebună de legat". Citesc şi percep frumuseţea lirică, citesc şi înţeleg că poezia adevărată poate fi şi un exerciţiu prin care ajungi la sentimentul de încântare. Da, există o idilă a iernii, cu zăpada ei metafizică, într-un melanj fericit cu densitatea semantică a marii poezii.

(Noiembrie 1988)

Lucian SCURTU

Punctul culminant al evaziunii

Noua țintă afectivă, imaginară, efemeră a scriitorului și jurnalistului Ion Șerban Drincea pare a fi, de nu chiar este, identică titlului noii sale cărți de poezie, „Punctul din inimă", Editura WALDPRESS, Timișoara, 2025. Calea atingerii ei este pavată cu sugestii, fantasme, efemeride, evanescențe, impresii fulgurante ori adnotări culante, realizabilă numai prin arhitecturarea artelor poetice capabile a sedimenta & reliefa stări și meditații circumscrise subiectului reflector. Și poetul o face la modul jubilativ-apolinic, plasabil sub „povara" unei cosmicități eterate, deși menirea îi este flanarea/balansarea conștientă între terestritate și celestitate, disputat de limitele constrângătoare ale transcendenței și contingenței: „Pământul îmi umblă picioarele/ le obosește pe meridiane/ pictate cu țărâna lui// cerul îmi crește aripi pe mâini/ cu stele sculptate pe degete// fiecare mă vrea/ dialoghează la poarta soarelui/ întrebându-se al cui sunt. (*ÎNTRE CER ȘI PĂMÂNT*).

Cu o preferință admirativă pentru cerul („Cu inima în razele cerului") devenit panteon al visurilor sublimate și notificate în suavități elegiace, și nu altundeva decât „proiectate pe harta cerului„ ori „pe cerul timpului", celebrează oniricul configurat a fi o lume paralelă celei concrete, una odihnitoare, plăcută, serafică, mediu propice zborului devenit purtător calin de emoții, într-o spațialitate abisală, hiperbolizantă, investită cu șansa sigură de a ajunge „în vizită la îngeri". Atent la freamătul materiei din preajmă, îngândurările sunt în stare de alertă, invocate și asociate vibrațiilor senzoriale („pe întinderea gândurilor", „visat în altarul gândului", „Gândurile se culeg ușor") generatoare de interogații, meditații, introspecții redate parcimonios, în litote excedate de tensiuni endogene și metaforizări conotative direcționate spre adevăruri și ataraxii cu inserții moralizatoare, ordonate într-o simplitate cu iradieri aforistice, plasate (întâmplător?) în proximitatea poeziei fiului Robert. Dovadă că așchia imaginației nu sare departe de trunchiul inspirației.

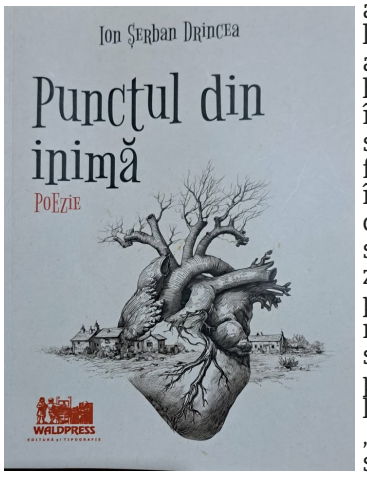

Asemenea unui *lunetist* a cărui cătare e îndreptată cu răbdare spre ținta furișată, Ion Șerban Drincea își direcționează cu migală săgeata spre un punct al inimii știut, dorit numai de el, în speranța atingerii acelui îndepărtat și visat *locus amoenus*, cronotop al efemerelor satisfacții livrești, pe un background al bucuriei, iubirii și zborului generalizate: „Uneori bucuriile mă apasă/ îmi sapă izvoare în ochi/ pentru îngerii însetați// pornesc cu apele în urme/ mă opresc la răscruci de drumuri/ imit zborul păsărilor/ desenat în mâini/ obosite în căutarea sensurilor/ din bucuria mirată în iubire" (*MEREU DRUMURI*). Este un univers eterat, în care elementaritatea și spațialitatea coabitează armonios prin intersectări reciproce, precum în radiografierea fațetelor cromatice și atributelor auditive ale unei zile de toamnă aflătoare sub un cer „miruit de bucurii", în care zborul banal a doi fluturi „care culegeau razele soarelui", provoacă, sub imperiul extazului, anularea ambelor identități reduse la una conciliabilă, „când aripile lor/ se adunau într-un singur zbor" sau „fluturii au devenit unul/ în aceleași aripi". Senectutea îi instigă, „călare pe gândurile mele", inerentele contemplații despre vulnerabilitățile unei vârste senioriale, cuprinsă între „țipătul în naștere" și acceptarea resemnată a deciziei finale, arc peste timp ce poate concura „punctul" ultim din miezurile ascunse ale unei inimi al cărui palpit exhibă comprehensiune și inspiră speranță.

Eșafodajul tematic al lui I.Ș.D. se bazează pe o sinceritate adolescentină, limbajul așijderea, înălțat pe fundația unui triptic radiant (lumina, soarele, zborul), consubstanțial efemeridei unei existențe conjugate exuberanței și melancoliei, programate a-i demantela sustenabilitatea și referențialitatea investite în subsidiar acelui *Panta rhei* implacabil și irevocabil.

Starea normală pare a fi cea de imponderabilitate printre și pe sub lucruri abia conturate, altele de-a dreptul difuze, permițând luminii, în variatele-i ipostaze, să proiecteze un habitat exclusivist-intimist asociat diafanității și solitudinii, cu largă ieșire la țărmurile romanticelor iubiri mărturisite necondiționat divinității supreme: „Lumina vine din iubire/ când soarele cade în genunchi/ în fața lui Dumnezeu/ cu umbrele pocăinței celor mulți/ adunate în păcatele lumești// doar un semn s-a arătat/ pe scheletul unei cruci/ și pământul a răsărit cu așteptări/ în rotirile timpului/ sub chemările începutului"(*AȘTEPTĂRI*).

Poetul este de o cumințenie endemică (nici vorbă de mizerabilism, consumerism, rebarbativism, cinism), rară în tumultul frământărilor cotidiene, nu contestă, nu neagă, nu detestă, acceptă cu o blândă serenitate tot ceea ce (crede că) a trăit, văzut, auzit, visat, amintit, într-o împăcare deplină cu sine și lumea în care rătăcește, afirmând răspicat „eu nu uit/ eu nu pot uita", preferând savurarea liniștii personale într-un cadru intim, cu ramificații dihotomice, „în bucuria lacrimilor/ scurse la fereastra cerului". Evocarea pioasă a prietenilor dispăruți („s-au dus cei cu care ciocneam pahare/ și-au făcut brațele cruci/ trupurile și le-au acoperit cu ciment/ alții și le-au ascuns cu bulgări de lut"), prilejuiește reflecții nostalgice despre (pe)trecerea timpului în singurătăți greu asumate, disipate în ceața rememorărilor, acolo unde „cauți în cenușa focului amintiri". Poeților, considerați aleșii lui Dumnezeu, li se atribuie harul purificator și darul izbăvitor în reverberarea *humanitas-ului* stocat în tenebrele labirintice ale ființei supuse greșelii și păcatului, înțelepciunii și iertării, într-un decor în care *lumina* domină copios spațio-temporalitatea acestor poezii celebrate blagian în fastuozități paradisiace și exultante incantatorii, ipostaziată motivațional în vaste strategii imaginative ori avataruri pulsatile, de genul: „Cred în puterea luminii", „în ruga eternei lumini", „cu lumina răstignită", „în lumina semnelor", „s-a oprit într-un cerc de lumină", „soarele se adună în ochi de lumină", „m-am oprit sub o lumină de gânduri", „Lumina a curs în liniște" ș.a.m.d. Atât luminozitatea electrizantă, luminiscența debordantă, cât și eclerajul distinctiv, nu au cum să nu trimită cititorul la inspiratele versuri ale lui Nichita Stănescu: „O emoție plutea/ peste plajă, peste mine,/ colora, decolora/ cu cinci feluri de lumine". Dacă la autorul *Necuvintelor* zborul era sinonim plutirii, la Ion Șerban Drincea zborul în sine nu e suficient, trebuie impulsionat, contextualizat prin anexarea oximoronică de aripi, cu ajutorul cărora să poată penetra „zidul cerului", în condițiile în care subiectul liric, fire iscoditoare, caută răspunsuri mirărilor dubitative (presat „sub priviri de mirări"), pentru simplul motiv că „îmi place să deslușesc cerul", dar numai transpus în „zboruri înalte rotitoare". Obsedat de acest vis *icaric*, realizabil omului modern, zborul, fie el și himeric, se dorește nesfârșit sau cu durată limitată („și zbor și zbor și zbor/ până obosesc în gânduri"), oferind maxima libertate de mișcare și visare într-o spațialitate lipsită de limite constrângătoare sau borne impunătoare de restricții, atitudini, canoane, transfigurări inutile, permițând evadarea în nemărginita post-umanitate.

Hiperbolizarea bolții cerești, panoramată și plasticizată în diversitatea și plenitudinea măreției sale, reliefează proteismul astrului solar menit a iradia, în polimorfismul său saturnian, interioarele fragile ale unui spirit neliniștit, ofertant chiar prin intermediul viziunilor epifanice ale corpului central sistemului nostru planetar. Să exemplificăm: „sub privirea soarelui/ cu chip de Dumnezeu", „soarele plânge spălând cerul", „când soarele cade în genunchi/ în fața lui Dumnezeu", „din burta mamei/ să văd soarele", „mirarea soarelui printre nori", „stropiți cu blânzenia soarelui"ș.a.m.d. Nici nu e de mirare că lipsește din decor realitatea, abia sugerată/schițată în câteva poeme, ca mediu neospitalier insului anturat de evaziune și abisalitate.

Se constată că piscul cel mai înalt al revelațiilor și aspirațiilor cărții de față, este chiar *punctul* evanescent & enigmatic din larga inimă a lui Ion Șerban Drincea. În ascunzișurile ei, dacă vom scormoni cu atenție, vom găsi acel *punct* cardinal care generează și motivează convingător substanța poemelor din acest volum.

Ionel BOSTAN

Grigore Vieru - poetul dintre două patrii

Există oameni în istorie care își trăiesc destinul ca pe o respirație comună cu poporul lor. Cuvintele lor devin straturi de memorie, iar gesturile, oricât de firești, se transformă în acte culturale. Grigore Vieru este unul dintre acești oameni – un poet pentru care limba română a fost mai mult decât materia poeziei: a fost locul unde identitatea basarabeană a continuat să existe atunci când istoria încerca să o șteargă. O notă informativă din 4 februarie 1988 (semnată de "Suciu", ACNSAS – Dosar no. 13433, Vol. 4, f. 422), redactată cu ocazia vizitei sale în România, păstrează fără să vrea această încărcătură: un document rece, mecanic, devenit acum o fereastră vie spre felul în care poetul își purta patria în cuvinte și în gesturi. Pentru a înțelege însă greutatea fiecărei propoziții din acel document, trebuie să privim înapoi spre o istorie complicată. Basarabia, prinsă între două mari puteri și două proiecte identitare contradictorii, a devenit după 1940 un laborator de dezrădăcinare culturală. Elitele au fost deportate sau eliminate, școala a fost rescrisă, limba a fost împinsă într-un subteran al propriilor ei origini. „Limba moldovenească" a fost impusă ca titulatură, alfabetul latin înlocuit cu cel chirilic, iar contactul cu România a fost tăiat atât politic, cât și mediatic. În această lume fragmentată, limba a devenit supraviețuire. Nu doar vehicul al comunicării, ci loc de refugiu, dovadă a unei continuități profunde. Grigore Vieru s-a născut și a creat în acest spațiu de tensiune: un spațiu unde identitatea era cunoscută, dar interzisă; trăită, dar negată; împărtășită în șoaptă, dar reprimată în public. În documentul de arhivă, Vieru este prezentat ca un poet sovietic „de limbă română". Formula spune totul despre schizofrenia culturală impusă Basarabiei după 1940. Nota începe cu un amănunt care spune mai mult decât lasă să se vadă: Vieru, aflat în România, ține să aducă „omagiul primului editor care l-a publicat" (de la Albatros) – probabil o emoție firească pentru un poet care își recunoaște rădăcinile și sprijinul primit de peste Prut. Observăm aici o tandrețe neobișnuită într-un document de supraveghere: între rânduri se simte bucuria simplă a artistului, nu doar ochiul vigilent al ofițerului. Atunci când documentul securității consemnează că poetul „ar dori să fie integrat din punct de vedere cultural" în România, ceea ce transpare nu este vreo intenție politică, ci dorul unui om care își descoperă în sfârșit respirația firească. În aceeași notă, se spune că poetul „manifesta sentimente de afecțiune pentru țara noastră, considerând-o adevărata sa patrie". Este aici, involuntar, rezumatul traumei basarabeane: un popor împins să trăiască în două realități paralele, cu două patrii și cu o singură inimă culturală. Poate cel mai revelator fragment din nota informayivă este cel în care se notează că Vieru susținea revenirea la alfabetul latin. Pentru poet, alfabetul latin nu a fost un simbol politic, ci începutul posibil al unei reveniri la sine. În lumea sovietică, alfabetul chirilic devenise semnul unei rupturi, o graniță artificială desenată pe trupul limbii. A pleda pentru alfabetul latin în anii '80 era echivalent cu a afirma public că limba română este una singură, indiferent de frontierele geopolitice. „La început i-a fost teamă", notează "Suciu" (informatorul securității), „dar ulterior a constatat că propunerile sale sunt aplaudate". Acelea au fost primele semne ale renașterii naționale în Basarabia. O renaștere care nu s-a născut din manifeste politice, ci din poezie, din cântecele pentru copii pe care Vieru le scria „pentru a-i învăța mai ușor limba română", din manualele alternative, din spectacole culturale, din recâștigarea alfabetului ca gest intim de libertate. Era o mișcare în tăcere, o eliberare prin cultură, o revenire firească la istorie. Nota informativă surprinde și un alt detaliu: durerea poetului atunci când observă că românii din Basarabia nu mai urmăreau programele televiziunii române. Ceva se rupsese în legătura dintre cele două maluri ale Prutului. Chiar și când politic vorbirile despre unirea culturală erau tabu, afectiv ruptura se simțea ca o pierdere. Vieru deplânge tocmai această ruptură, nu ca analist, ci ca fiu al unei patrii împărțite. El vedea în degradarea comunicării dintre români un semn al unei înstrăinări periculoase. În alte fragmente, nota dezvăluie un Vieru îngrijorat, dar lucid: știa că frontierele nu se vor schimba prin gesturi individuale, dar credea profund în persistența identității naționale. „Flacăra specificului nu se stinge", ar fi spus poetul, iar documentul îi consemnează ideea cu un amestec straniu de distanță și uimire. Renașterea națională, care avea să izbucnească doar un an mai târziu cu reintroducerea alfabetului latin în RSS Moldovenească, își găsea deja expresia în vorbele lui Vieru: discrete, blânde, dar de o forță morală extraordinară. În plan personal, poetul nu apare în document ca un disident clasic. El nu atacă regimul, nu ridică steaguri, nu cere revizuirea granițelor. Rezistența lui este una a spiritului. Poetul își face din limba maternă un scut și o lumină. El luptă cu uitarea, nu cu puterea; apără cultura, nu partidul; caută punți, nu confruntări. Biografia lui Grigore Vieru confirmă acest tip de rezistență. Născut în 1935, într-un sat din nordul Basarabiei, crescut într-o lume în care tradiția și limba erau mai puternice decât directivele oficiale, el a devenit în anii '60–'70 poetul unei generații care nu înceta să spere. Temele sale – mama, copilăria, neamul, limba – sunt mai mult decât motive poetice: sunt forme de protejare a identității într-un spațiu politic ostil. Să mai amintim că Vieru venea la București pentru un film cu Ion Popescu-Gopo; discuta cu intelectuali români, își căuta locul într-o lume care

îl recunoștea instinctiv drept unul de-ai săi. În arhive, toate acestea apar ca simple „contacte culturale". În realitate, erau începuturile unei reconectări simbolice. Astăzi, acea notă strict secretă devine un document al eliberării. Ce fusese cândva un act de supraveghere este astăzi o mărturie a unei identități care refuza să moară. Grigore Vieru apare nu ca un „poet sovietic de limbă română", cum îl definește formula oficială, ci ca poetul unei națiuni care se recompunea din bucăți...

Mihaela OANCEA

Liniștea acestui om e o biserică fără ușă

liniște

bătrânul întinde timpul pe pânze.
e obosit de lumea care încă
vorbește
prea mult și prea tare
despre ce nu poate fi vindecat.

fiecare tablou al lui devine o spovedanie
în limba florilor de sânziene
și fiecare culoare – o rană ce a
învățat să cânte.

vecina sosește cu pensia –
înțelegerea dintre ei
e mai veche decât cuvintele.
femeia privește tabloul în care
bătrânul
amestecă albastrul cu singurătatea
și îl numește cer. pleacă surâzând.
a înțeles de mult
că liniștea acestui om e o biserică fără ușă
sau liniștea unui copil neluat în brațe
și care într-o zi
uită să mai plângă.

lingura mică a răbdării

sub ferestrele lui lumea freamătă -
manechine de fum își îmbracă
rochiile de gală
cât timp sfinții se vând la reduceri de sezon.
omul mănâncă supa cu lingura
mică a răbdării.
soția îi zâmbește dintr-o fotografie al cărei timp
s-a oprit cu mâna pe inimă.
în fiecare rid i se odihnește o întrebare
care nu mai doare. ele - ridurile -
nu sunt decât urme
ale drumurilor făcute cu ea de mână.
ceasul din odaie nu bate ci respiră prin amintirile cu ea
cea care tăcea frumos. știa când
să nu întrebe.
ca de fiecare dată bătrânul îi lasă loc la masă
și aprinde lumina puțin mai devreme -
să nu se împiedice ea când va intra.
dumnezeu n-a plecat. stă pe raft lângă poza lor
în care zâmbesc ca și cum nu
i-ar putea despărți
nici moartea. dumnezeu n-a plecat - îi intră zilnic în casă
prin firele de praf dansând în raze
prin aburul ceaiului prin felul în
care se regăsește mereu
întreg rotund nevândut.

tăceri

bătrânul din apartamentul nr. 7
visează uneori corbii lui odin
cum rotesc cerul într-un cerc de tăcere -
privirea în care i se răsucesc începuturile
nu vrea să mai judece nimic.
în vis vântul trece prin el ca și când
n-ar fi fost niciodată.
iarna îi pătrunde în sânge încât devine
tăcere cu rădăcini.
pare că învață să tacă nouă ierni
până îi putrezește numele
iar inima devine potir
plin ca adâncul unei fântâni sacre.
atunci se trezește mereu
dar nu spune și nu întreabă nimic.
știe că în camera în care se
rostește un adevăr
aerul se răcește brusc
și întrebările sunt pentru cei
care cred
că răspunsurile mai pot schimba ceva.
de fapt nu există învingători
nici în ragnarok nici aievea
exiști doar tu - omul ce la un moment dat
rămâne gol
și nu mai cere nimic de la lume
nici dreptate nici sens nici înapoi
ci stă cu ochii în zare
spre locul în care corbii se rotesc
în cercuri
fără țintă.

urme

geamul aburit
păstrează urmele palmelor ei
ca o hartă
a unui continent dispărut
ca niște exponate
ce noaptea își scot oasele din poziție
și te privesc îndelung –
între acele tăceri
se naște și moare
lumea.

cu soarele pe tălpi

îți sprijini fruntea de geam
murmurând scrisorile pe care ea
nu le va primi niciodată.

o desenezi adesea. ochii tăi de cenușă
licăresc subțire
ca și când încă ar respira prin tine.

cerul scapără din copite de foc.
de ceva vreme dorul tău
aleargă cu soarele pe tălpi.

laviu

nimic n-ar putea îmblânzi
cateterul înfipt în artera orașului
și-n inima ta.

de pe coaja timpului
culorile cad una câte una.
plouă interminabil.
supraviețuiește doar învelișul
n i m i c u l u i

Vasile IANCU

Din tainițele memoriei

Academicianul, *os de dascăl*

Era pe la sfârșit de februarie, la anul 1980 și ... Vremea anunța o primăvară grăbită. Aflat în redacție, stăteam la o vorbă frumoasă, întotdeauna, interesantă, cu Doamna Florica Ichim, cronicarul de teatru al ziarului. (O intelectuală pur-sânge care s-a ilustrat prin multe lucrări de istorie a teatrului, prin îngrijirea operei lui Camil Petrescu, care, în anii copilăriei și adolescenței, i-a fost ca un tată. Pentru că tatăl Doamnei Florica, fost pilot de vânătoare, era în pușcărie politică. Să închidem paranteza. Poate, despre această personalitate a teatrului, redactor-șef al prestigioasei reviste „Teatrul azi", vom scrie altădată.)

Sună telefonul de pe centrala interioară. Doamna Florica ridică receptorul și apoi îmi zice : *Vasile, ești așteptat la redactorul-șef. A sunat secretara doamnei Costache.* Emoții. Mă gândeam : Nu cumva mă va anunța că trebuie să-mi desfacă contractul de muncă ? Eram angajat de câteva luni. Dar turnătorii nu obosesc niciodată. Vor fi fost trimise alte anonime otrăvite ? O fi venit ordin de la secția de presă ? Intru în biroul redactorului-șef cu aceste neliniști, deși, oarecum resemnat. Prea trecusem prin multe furci. Eram călit.

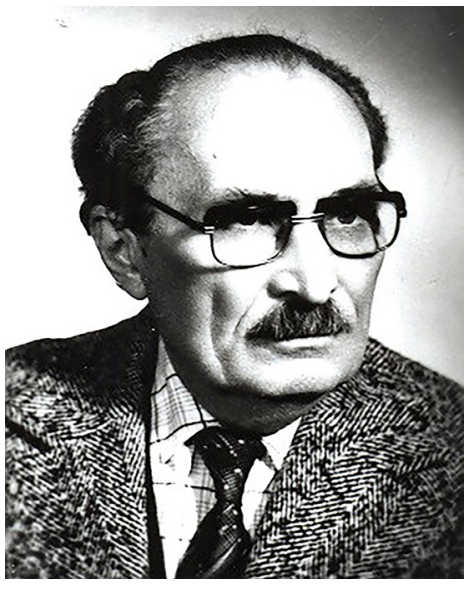

Doamna Maria Costache, succesoarea lui Octavian Paler, e singură în birou. După ce îi adresez cuvintele cuvenite unei doamne, mă invită să iau loc pe un scaun aproape de fotoliul ei auster. Mă întreabă cum m-am acomodat la Iași, dacă m-am instalat cum trebuie la subredacție, dacă am luat contact cu autoritățile din județele unde sunt acreditat. Îi răspund concis, fără nicio solicitare din parte-mi.

Când mă pregăteam să plec, îmi spune cu destulă delicatețe, ca o sugestie : „Am fi interesați să faceți două interviuri cu două personalități remarcabile ale vieții noastre academice. Cu profesorul Cristofor Simionescu, directorul Institutului „Petru Poni", și cu profesorul Viorel Barbu, rectorul Universității ieșene. Puteți trece în planul dumneavoastră pe luna următoare aceste două interviuri. Sunt convinsă că veți avea satisfacții, nu numai jurnalistice, dialogând cu acești oameni de știință".

Am ieșit din acel birou cu sufletul despovărat de toate apăsările. Pluteam. M-am dus la Doamna Florica să-i spun veștile. S-a bucurat. Secretarul general de redacție, P. I. , picat și el acolo, auzind ce mi se propusese de către redactorul-șef, îmi zice : „Despre Cristofor Simionescu n-am ce comenta. Știu însă că soțul doamnei Costache este matematician și, cu siguranță, i-a vorbit despre matematicianul Barbu. Aveți o școală serioasă de matematicieni la Iași. Așa că, domnule Iancu, cum ajungi la Iași, dă-i bice". Auzisem despre performanțele chimistului Cristofor Simionescu, dar și despre zvonul, deloc întemeiat, o sfruntată minciună fătată din invidii, că el ar fi autorul tezei de doctorat a Elenei Ceaușescu. Scorneala otrăvită e infirmată de documente din arhive. Date la iveală după căderea dictaturii. Întotdeauna, arunci cu pietre în pomul care dă rod bogat. Pe lumea asta, nu poți să ai numai prieteni. Despre matematicianul Viorel Barbu știam mai multe de la un verișor, asistent la una din catedrele de fizică ale Universității, cele două discipline, fizica și matematica, fiind în aceeași facultate.

Prin telefon, am convenit cu Academicianul Simionescu să-i fac o vizită la Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni", instituție coordonată de el. Un continuator strălucit al altul mare chimist român : Radu Cernătescu.

Întâlnirea a fost normală, profesorul, agreabil, chiar dacă figura sa arăta un bărbat destul de sever. Ochii vii, îndărătul ochelarilor, păreau și mai adânci. Nu puteam ghici pe acel chip nimic din orgoliul unui savant, cum s-ar putea crede. Uneori, în dialogul cu acest bărbat cu obârșii în Ținutul Sucevei, zăream surâsul unui om extrem de inteligent, ușor ironic, dar cu o ironie îngăduitoare. Îi simțeam și căldura discretă a sufletului. Îmi zice, în treacăt, că părinții săi au fost învățători la Plopeni, comuna Dumbrăveni, dar și bunicii au fost în slujba școlii. „Așa că nici eu nu m-am îndepărtat de această meserie", spune cu mândrie înțeleaptă. Cum va zice mai târziu nepoata academicianului, dr. Bogdana Simionescu, veneratul ei bunic a fost „os de dascăl". O dinastie de chimiști (pentru că și fiul său, Acad. Bogdan Simionescu, rămâne un nume în chimia românească), o dinastie de dascăli de înaltă ținută, de oameni ai cărții.

Expune, sintetic, cercetările de vârf din institut și aplicațiile lor în industrii, îndeosebi, a polimerilor și compușilor macromoleculari. Apoi, îmi propune să stau de vorbă cu mai multe colaboratoare ale Domniei sale. Explică : „În institutul nostru, avem multe doamne și domnișoare. Și, pentru că în curând va fi și ziua femeii, îmi face plăcere să cunoașteți pe câteva dintre ele. Sunt în poziții de cercetare foarte importante. Nu că bărbații n-ar fi deosebit de valoroși, dar îmi doresc să stați de vorbă cu doamnele". Îi spune secretarei să le invite pe cutare și pe cutare. În biroul directorului-academician se adună vreo cinci-șase persoane feminine, de vârste diferite. Fac cunoștință cu aceste ființe puternice, frumoase, cu preocupări științifice aparte, de o seriozitate exemplară. Domnul Profesor, ca un adevărat diriginte, le roagă pe mai tinerele sale colege de breaslă să expună, pe scurt, ce proiecte au în lucru, care sunt stadiile cercetărilor, ce lucrări finalizate sunt trimise în industrii pentru execuții. Performanțe, brevete, materializări de proiecte. Un institut de anvergură națională, cu prestigiu și peste hotare.

Notez cu atenție tot ce relatează aceste doamne cu chipuri serioase, totodată, iluminate, parcă, și de febra interioară a unor împliniri numai de ele asumate, a unor căutări necurmate. M-am despărțit de Academicianul Cristofor Simionescu într-un mod foarte firesc, cu bucuria de a fi cunoscut un om cu rare însușiri intelectuale.

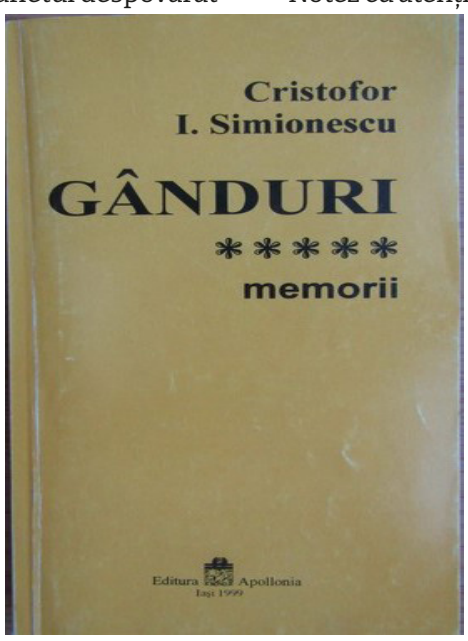

Reportajul transmis redacției a apărut în ziarul „România liberă", ca un editorial pentru ziua de 8 Martie.

După anii 1990, s-a confirmat că teza de doctorat a „academicienei" cu patru clase primare a fost realizată de patru cercetători de la ICECHIM București, instituție condusă de aceeași omnipotentă și incultă activistă de partid, poreclită pentru ignoranța ei nu doar în materie de chimie : *Codoi (*abrevierea ironică a formulei CO2*)*. Cercetătorii „negri" au fost răsplătiți cu privilegiul de a participa la congrese științifice peste hotare. Au rămas tuspatru în străinătate. N-au mărturisit niciodată acest fapt compromițător. Puteau s-o facă.

Academicianul Cristofor Simionescu rămâne un model pentru generații de chimiști, în genere, pentru intelectualitatea științifică românească. Ni se dezvăluie, și acum, ca o personalitate complexă, accentuată, și în cele cinci volume *de gânduri*, păstrate de familie. E un reper înalt în tainițele memoriei mele.

Ioan ȚICALO

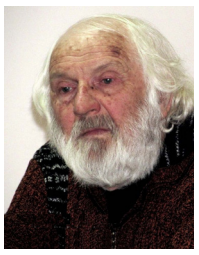

Niște cuscre

D`ale lui Badea Scârțan

Văd două femei cam de 50 de ani că aproape se ciocnesc pe trotuar:

— Vai de mine, cuscră, de când nu te-am văzut! a exclamat una din ele.

— Că nici dor nu-ți era! a răspuns cealaltă, strâmbându-se și dându-se cu un pas înapoi, ca să-și burice pieptul.

— Cuscră Adriană, întotdeauna ai avut un dinte împotriva mea. Să ne așezăm puțin pe banca asta, a venit prima cu propunerea.

— Lasă că nici cu coasta ceea a ta nu mi-i rușine, cuscră Filofteie, nu s-a lăsat mai prejos cea de a doua. Da' ce pălărie ți-ai tras, pfui!... pfui!... nu fie de diochi!...

— Mi-a cumpărat-o bărbatu-meu, că-i om gospodar, nu un bețiv ca al tău! s-a făli aceea.

— De aia ți s-au scurs ochii după el și te-ai hincotit dinaintea lui, că al tău îi gospodar și crăcănat, îi chelbos și dă cu bota-n baltă numai cât a deschis gura. Așa motroină de bărbat n-aș suporta nici măcar o săptămână pe lângă mine, și-a arătat dinții sticliți Adriana.

— Ți-ai pus în gând să mă sfâșii, mâță blândă ce-mi ești! s-a supărat Filofteia. Da' nici eu nu m-oi lăsa călcată în picioare de o..., eu care mă trag din marchiza de Pompadur! Acum văd eu că surcica nu sare departe de lodbă. Neisprăvita de fiică-ta îți seamănă bucățică tăiată, de guralivă ce-i!

— Norocul lui fecioru' tău, un terchea-berchea, Papadurico! încearcă s-o pună cu botul pe labe Adriana. Că, de nu l-ar ține din scurt Adina mea, i-ar mânca șarlele din traistă. Așta-i fecioru-tău, un mofluz și o dihanie nesătulă, un prostănac și-un adormit, că, de l-ar lăsa în banii lui, nu s-ar mai scula trei săptămâni din pat.

— Așa-i că ai început să vezi paiul din ochiul băiatului meu, o bomboană de bărbat, și nu ești în stare să vezi bârna din ochiul Adinei, ori doar te faci că ești oarbă. Umblă hăitușca ta prin așternuturile bărbaților, cum ai umblat și tu până ți-au căzut dinții și n-ai mai avut căutare.

— Tu, tacă-ți fleanca ceea spurcată, că și tu te-ai tăvălit cu șeful tău de la serviciu, de te-a băgat în spital și a intrat și el, după ce ți-a dat o drăguță de boală, că harmasarul n-a umblat numai cu tine. Încaltea, nevastă-sa, femeie cinstită, l-a alungat ca pe un cotei, iar pe tine te-a învinețit al tău, apoi s-a dus la crâșma de la „Cocoșul vesel" și acolo a hămăit vrute și nevrute.

— Chiar știe tot târgul?... i-au dat lacrimile celei cu pricina.

— D-apoi ce-ai crezut tu, că lumea doarme? Aici nu se poate tăinui nimic. Așa că să nu te fasolești în fața mea și să nu te mai legi de fata mea care-i vedeta orașului și-i căutată ca iarba cea de leac, dacă fecioru-tău îi un clapon adormit și nici măcar nu cucurigește. Crapă-n el 20 de mici o dată și se adapă cu șapte halbe de bere, după care se clatină ca un rățoi de cela leșesc, iar acasă mai răfuiește încă și-un platou cu prăjituri.

— Așa-i băiatul mei, îi cuminte și credincios nevestei și văd că asta nu-ți convine, că tu ai avut mereu un dinte împotriva mea, eu care mă trag din marchiza..., s-a ridicat mânioasă.

— Stați-ar Papadura cu tot cu fecioru-tău în gât! i-a arătat spatele Adriana. Când să ne mai întâlnim, să treci pe partea cealaltă, c-au început să mă zghihuiască toți dracii, marchizo!...

Lui Ioan Alexandru cum îi răspundem?

Această interogare se regăsește drept titlu pe coperta unei cărți apărute la EDITURA MARITAIN în-2025-an care marchează un sfert de veac de la plecarea dintre noi a poetului IOAN ALEXANDRU. S-a vorbit,consider eu, mai puțin decât ar fi trebuit,despre acest trist moment,dar iată că,prin inițiativa domnului Liviu Petrina,a apărut o carte care adună între coperți mărturii ale celor care l-au cunoscut,de la foști colegi de facultate,până la diferite personalități cunoscute pe parcursul vieții.Ana Blandiana evocă momente ale studenției comune,dar și o întrevedere-ultima-din anul 1997;Ioan Mariș îl numește pe regretatul poet,"o mare șansă pentru Românía",iar pentru Vasile Mihoc ,este"Poetul Cuvântului Biruitor". Circa cincizeci de nume,mai cunoscute sau nedescoperite până acum, întregesc imaginea regretatului poet,"Un fel de Ioan-Gură-De -Aur al României"-cum îl caracterizează Victor Negară în paginile cărții.

Interogația din titlu nu vizează o întrebare exprimată-eventual,metaforic,de regretatul poet și parlamentar;răspunsul constă în atitudinea societății față de poezia sa,față de modul în care s-a poziționat în timpul evenimentelor din decembrie,1989 dar mai ales în anii care au urmat și care i-au asigurat un loc precis în memoria celor care l-au cunoscut și prețuit,încât,așa cum își intitulează Ion Pop rândurile inserate în carte,"Modelul Alexandru așteaptă încă în firida lui luminată de o candelă!

CARMEN FOCȘA

Vasile FLUTUREL

Orfeu îndrăgostit în drum spre Astralia

"Odată se va spune c-am murit / și o streină va aprinde crinul /
din care beau irozii nopții vinul / plângând cu fața către răsărit."
(Horia Zilieru)

Ne place să credem, fie că recunoaștem ori nu, că fiecare dintre noi are pe bolta înstelată un astru care-l reprezintă și, de fiecare dată când unul dintre aceștia încetează să mai strălucească pentru vreunul dintre semenii noștri apropiați, ni se umple sufletul de tristețe și glasul capătă un tremur inconfundabil.

Cunoscut este, de asemenea, faptul că, dintotdeauna, lunile anului, în eterna lor cursă contra cronometru, se întrec, între altele, în a-și completa și partea întunecată a palmaresului lor cu nume cât mai multe și, dacă se poate, cât mai sonore, din toate domeniile de activitate umană, inclusiv din cel al literaturii. Nici ultima dintre ele, cea a lui *Îndrea / Undrea,* nu s-a lăsat niciodată mai prejos, așa încât, din când în când, s-au tot adăugat, pe crucile așezate creștinește în cimitirele noastre, nume precum: Ion Creangă, Nicolae Labiș, Radu Stanca, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, dacă ar fi să ne limităm doar la câteva, purtate de talentați și diligenți *mânuitori* ai slovelor românești.

Din nefericire, i-a fost dat și lui Decembrie 2025 să îndurereze inimile iubitorilor de poezie în chiar dimineața zilei în care Anul Vechi se pregătea de zor să lase locul celui ce-i bătea nerăbdător la ușă cu zornăit de clopoței, pocnet de harapnice și adieri de Plugușor și de colinde strămoșești. Poetul Horia Zilieru pleca, discret și însingurat, pe drumul Eternității, într-o aceeași zi de hotar între ani, la fel cum o făcuse cândva bădița Creangă, plecare ce ne-a determinat să așternem, cu mâna tremurândă, pe coala de hârtie și apoi pe ecranul computerului cinci stihuri îndoliate: "O, Doamne, cât de tristă știre - / A mai urcat la Ceruri un Condei, / Un ZILIER al slovei cu temei, / Păstor de epitete și trohei / Și-i doliu iar în Cartea de Citire".

Musceleanul devenit ieșean (asemenea lui Topârceanu) încă din anii studenției, îndrăgostit din fragedă tinerețe de ritmuri și rime, de marea poezie românească și universală (nemaivorbind de venerația pentru Eminescu și pentru muza lui inspiratoare, Veronica), adunase, de-a lungul timpului, în panoplia recunoașterii valorii verbului său poetic, destule simboluri ale prețuirii, dintre care amintim pe cele mai relevante: Premiul Asociației Scriitorilor din Iași, Premiul Fundației "România Mare", Premiul "Vasile Pogor" acordat de Primăria Municipiului Iași, Titlul de Cetățean de Onoare al Iașului, Premiul "Mihai Eminescu" al Academiei Române, Premiul Internațional de Poezie "Nichita Stănescu", Premiul de Poezie "G. Bacovia", Diploma în rang de Excelență și Medalia "Eminescu", Ordinul "Meritul Cultural în grad de Comandor" decernat de Președinția României. O prețuire *pro meritis* a unei bogate zestre creatoare, materializată în numeroase volume, dintre care citățm doar o parte: *Florile cornului tânăr* (debut editorial, 1961), *Orfeu îndrăgostit*, *Alcor*, *Iarnă erotică*, *Umbra Paradisului*, *Nunțile efemere*, *Orfeu plângând-o pe Euridice*, *Cartea de copilărie*, *Astralia. Poeme de dragoste*, *Fiul lui Eros și alte poezii*, *Oglinda de ceață*, *Orfeon*, *Addenda la un fals tratat de iubire*, *Roza eternă*, *Fulgerul și cenușa*, *Doamna cu Sonetul*, *Între două nopți*, *Astralia* (antologie), *Mirungere*, *Melancolie de vulcan*, *Sărbătorile de miere*, *Orpheon sau Muzeul de ceară*.

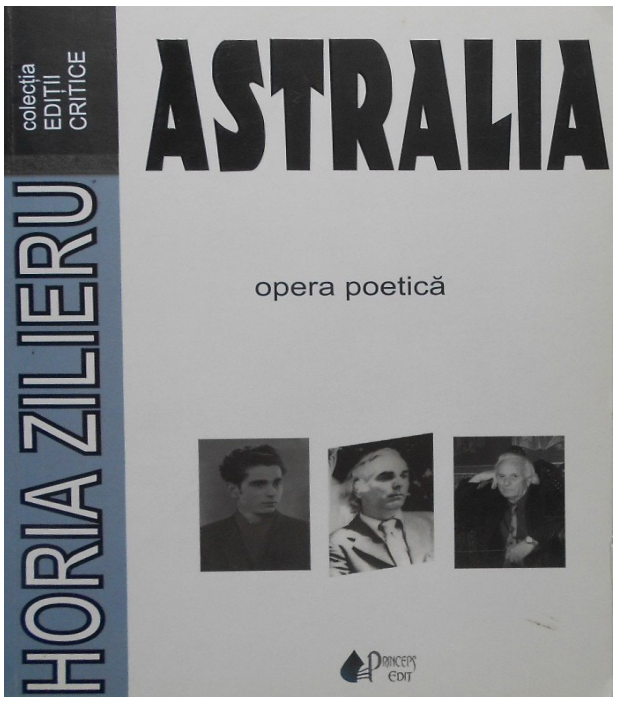

Creația literară a maestrului Horia Zilieru s-a bucurat, de-a lungul timpului, de aprecieri dintre cele mai notabile, critica așezându-l pe raftul de sus al poeziei românești contemporane. O sinteză a acestora (de până în 2008), conține antologia *Astralia,* apărută la Editura "Princeps Edit", alcătuită de autor împreună cu poetul Călin Cocora, având un itinerar biografic și o bibliografie realizată de Paul Gorban, cu prefață și postfață ce poartă semnătura lui Daniel Corbu și, respectiv, Ioan Holban. Iată câteva dintre aprecieri: "Avem în acest moment, prin *Astralia*, într-o ediție critică de excepție, panorama liricii unui mare senior al poeziei, a unui Horia Zilieru astral, cu toate datele originalității sale în cadrul generației '60 și a poeziei române din ultimii cincizeci de ani." (Daniel Corbu); "Poezia lui Horia Zilieru își fixează esențele între *scenariul mitic*, *tiparul suprarealist* și *orfism*; cărțile [...] își organizează substanța poetică, modalitățile și procedeele în jurul acestor trei repere, proiectând ceea ce se numește «trăirea» eului liric într-un teritoriu al codurilor culturale, al șoaptei și muzicalității." (Ioan Holban); "Una din antinomiile generatoare de întrebări este la Horia Zilieru balansarea între lucrurile lumii concrete și nevoia introspecției. Structural, ca om, poetul respira exuberanță în fața lumii exterioare, fiind format în spațiul liber al naturii. Prin cultură, el se instalează cu voluptate în mit, intuind vârste și realități preexistente sau transpunând în viziuni mitice prezentul" (Constantin Ciopraga); "Horia Zilieru este poetul – caz, dacă nu ne înșelăm, unic, interesant și prin aceasta, în lirica română de astăzi – care redescoperă poezia în sectoare uitate. Rafinamentul lui e de a fi ușor vetust în insistența cu care răscolește un adevărat relicvar erotic, etalat printre flori, fluturi și esențe rare." (Al. Andriescu)

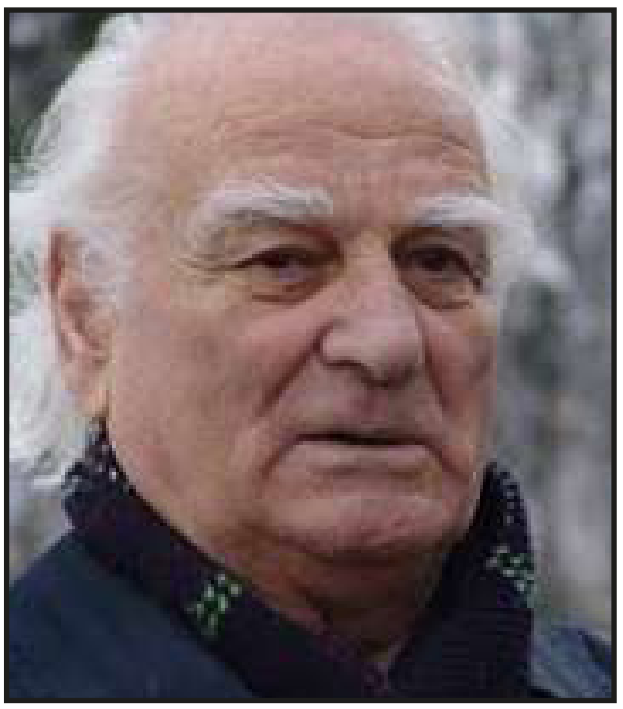

Un portret deosebit, extrem de apropiat de realitate, i-a făcut Călin Ciobotari, când Poetul a împlinit 75 de ani, într-un articol din ziarul "Flacăra Iașului" din 18 februarie 2008, articol reprodus în *Addenda* la *Astralia*, din care am citat și noi un fragment în cronica noastră intitulată "Maestrul Horia Zilieru și oceanul său de poezie", inclusă în vol. *Cu slovele pe masă*, I (Ed. "Princeps Multimedia", Iași, 2019): „Don Horia nu e doar poet! E, cred, singurul teoretician complet al poeziei pe care îl are Iaşul la ora aceasta. Posedă o cultură poetică imensă şi când vorbeşte în public, pare un uriaş înconjurat de pigmei. Pentru că, oricât şi-ar umfla cei din preajma sa pieptul şi «a fi»-ul, don Horia are ceva care te face mic, mic şi neînsemnat ca un punct într-un lan de semne de exclamaţie. [...] Don Horia calcă apăsat pe lucrurile acestei lumi, iar paşii săi lasă urme adânci peste care nicio altă urmă nu se potriveşte."

Considerăm necesar a adăuga faptul că Poetul a colaborat la publicații de prestigiu din Iași și din Țară, că a trudit ca simplu ziarist ori redactor la "Lupta Moldovei" și "Flacăra Iașului", ca bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu", ca redactor și, ulterior, secretar general de redacție la „Iaşul nou", „Iaşul literar" şi „Convorbiri literare", ca secretar executiv al Asociației Scriitorilor din Iaşi și că a făcut parte din conducerea Uniunii Scriitorilor din România, că a participat la numeroase festivaluri de poezie în Țară și dincolo de hotarele ei, că a avut mereu disponibilitatea promovării tinerelor talente în ale poeziei ieșene și nu numai. Una din mărturiile acestui ultim aspect este prezența Poetului, în mai multe rânduri, spre exemplu, la Mogoșeștii din Coasta Iașului (pe unde a trecut cândva și Revizorul școlar Mihai Eminecu), în calitate de invitat (dar și de mentor) al Cenaclului literar școlar "Luceafărul", pe care subsemnatul l-a îndrumat, împreună cu dna prof. Elena F., timp de 33 de ani. Recunoștința noastră și a comunității locale s-a concretizat în sărbătorirea Poetului la împlinirea a 60 și 65 de ani în cadrul Cenaclului și, în 2005, la prima ediție a Zilelor Școlii și ale Comunei, în învestirea sa cu Titlul de Cetățean de Onoare al localității.

Puse cap la cap, toate acestea ne ajută să creionăm imaginea unei covârșitoare personalități culturale pentru acest colț de plai românesc pe care Poetul l-a îndrăgit din prima zi în care a călcat, cu nemăsurată emoție (mărturisită de nenumărate ori la întâlnirile cu cititorii săi), pe urmele lui Eminescu și Creangă, Sadoveanu și Topârceanu, cei care-și purtaseră cândva pașii pe caldarâmul "dulcelui târg".

În ce ne privește, am mai menționa (în afara celor spuse mai sus) faptul că audierea unui discurs al Poetului, a unei declamații din Eminescu, Arghezi sau Nichita Stănescu ori o convorbire pe teme culturale / literare se constituia de fiecare dată într-o adevărată lecție nu numai de literatură, de istorie literară, de estetică, de dicție, ci și una de cumsecădenie, de omenie, de bun simț scriitoricesc și generozitate. Am trăit plăcerea și onoarea de a-l avea (cu mai mulți ani în urmă, pe când realizam, la Studioul independent de televiziune "TeleM" Iași, emisiunea "Univers cultural") pe maestrul Horia Zilieru ca invitat, în trei rânduri, dialogând despre Eminescu, despre Marin Preda și despre Grigore Vieru și, de fiecare dată, ne-a fascinat ușurința apropierii Poetului de universul creației acestora și a stabilirii unor corelații neașteptate, surprinzătoare, menite a întări una sau alta dintre ideile enunțate.

Și fiindcă tot aminteam mai sus că Horia Zilieru îl venera pe Eminescu, am cita un fragment edificator în acest sens din dialogul nostru ce s-a desfășurat în direct, în Dealul Copoului, la o azvârlitură de băț de Teiul Eminescian, în seara zilei de 14 iunie 1998, sub titlul "În apărarea Poeziei și a Poetului", interviu inclus în vol. VF – *Scripta manent (Dialoguri culturale la sfârșit și început de secol și de mileniu*, Ed. PIM, Iași, 2017): "Este absolut necesar să avem o catedră unde Eminescu să fie studiat. A studia pe Eminescu înseamnă a studia sufletul nostru românesc, trăsăturile fundamentale ale ființei noastre în acest spațiu, a studia liniile de universalitate ale spiritului nostru. Prin Eminescu ne încredințăm de noi înșine, ne mântuim. Să-l iubim, așadar, cu toată ființa noastră."

Da, să-l iubim pe Eminescu și, prin el, Poezia, această Regină a spiritului, în al cărei templu arde, iluminându-ne sufletele, focul sacru al Cuvântului devenit celesta unealtă a șlefuirii noastre interioare, pare a ne spune Poetul Horia Zileru, un *Orfeu îndrăgostit* plecat de curând în *Astralia* și căruia, ne place să credem, Dumnezeu i-a hărăzit un coltișor tihnit în Grădina Raiului, unde să-și continue nobila misiune ce și-a asumat-o, aceea de luminător prin Cuvânt.

Katherina KELLER

Scriitura ei poetică explorează dimensiunile psihologice ale trăirilor umane: durerea, tăcerea, demnitatea, despărțirea și dorul de conexiune. O parte dintre rugăciunile-poem pe care le compune reprezintă un demers de introspecție și vindecare, transformând vulnerabilitatea în metaforă și sens. În prezent, autoarea dezvoltă și texte cu dimensiune performativă, gândite pentru a fi rostite în lecturi publice sau la radio, unde vocea, tăcerea și ritmul dau trup versurilor.
Pentru autoare, poezia devine un spațiu de dialog interior, un loc în care fragilitatea se luminează și capătă voce.

Gela ENEA

1.Patru Pinguini în Promenada

astăzi nu rătăcește nimeni,
azi suntem precum **patru pinguini buimaci**
care alunecă prin iarna plouată oltenească
pe lângă superbradul lăudat
ce își fac cu ochiul „hi-hi!” fără motiv,
fiindcă ei se amuză cum motivele sunt supraevaluate

iarna nu mai e frig, nuuu
e o discotecă udă cu umbrele colorate,
în care visăm că fulgii dansează moonwalk
și se lipesc de noi
ca niște confetti hiper-fericite

dar aventura începe pe bune
când ajungem în mall-ul Craiovei - Promenada:

patru pinguini buimaci
care-și pierd șosetele imaginare prin magazine,
căutând spiriduși cu voie bună,
alunecând printre vitrine
ca niște vedete fără buget,

iar cravata galbenă „flutură prrrr
ca un ventilator fericit”,
dând din ea de parcă ar striga:
„Hei, vedeți-mă, eu sunt starul serii voastre!”

-„Frig?”
- „Nu, e doar o iarnă craioveană
cu umbrelă și figuri vesele!”

la târgul de iarnă nu se poate intra ușor,
prea multă reclamă ne urlă-n urechi „CUMPĂRĂ-MĂ! CUMPĂRĂ-MĂ!”,
așa că ne luăm câte o **cravată galbenă**,
cravata lui Celibidache,
unde fiecare pas e dirijat,
fiecare lumină țipă „BRAVO!”,
și fiecare zâmbet primește aplauze
la scenă deschisă.

dinozaurii au murit de plictiseală,
dar noi trăim de amuzament.
cineva trebuia să dea restart la bucurie.

și totuși, pentru o secundă ne oprim:
„dacă într-o zi uităm să mai fim copii?”
întrebarea sare ca o bilă pe gheața imaginară
și se pierde în aer,
iar liniștea ține fix cât un clipit

suflet în suflet rătăcind
viața ni se rostogolește ca o minge uriașă,
verde, lucioasă, boing-boing!
în jur, nimeni nu cade în gaură -
toți sar, chițăie,
și se trezesc în mijlocul orașului strigând:

„Hei! Lumea tânără e rotundă și veselă!
Să rămânem mereu tineri!”

iar în final,
cravata galbenă se leagănă ușor,
și patru inimi fac hula-hop de bucurie,

iarna, uimită,
își dă jos mănușile,
și începe să râdă cu noi -
patru pinguini în Promenada,
jucându-se ca și cum
ar fi inventat lumea.

2.Primul și ultimul cuvânt al lumii

când scurmăm în cenușa trecutului
nu găsim doar jar,
ci schelete de gânduri,
amintiri cu aripi arse,
oglinzi în care încă tremură chipurile noastre

când scurmăm în cenușa trecutului
e bine s-o facem cu iubire -
altfel jarul ne arde,
nu ne vindecă

trecutul nu tace,
își linge rănile în noi,
ca o fiară care nu vrea să moară
se va stinge cu lacrimi, cu suspine,
sau
va izbucni din nou,
fulgerând în carnea prezentului

răbdarea nu e liniște,
e bisturiu care sapă,
învățându-ne să iertăm

iertarea nu e cadou –
e o bombă dezamorsată în suflet,
pentru ca mâine
să nu ne arunce în aer

ne amăgim că pacea se află în rai,
dar
dacă nu iertăm
aici,
în trupul acesta înfricoșat de durere,
nici cerul nu ne va deschide poarta -

rugăciunea este căutarea iubirii
se frânge pe buzele lumii,
deseori ca un cântec,
alteori ca un animal prins în capcană,
țipete - de căință după Dumnezeu

și totuși – iubirea
ea rupe norii în două
năruie cerul peste noi -
potop de har,
incendiu de lumină

„orice ar fi, eu te iubesc” -
spune Domnul
de șaptezeci de ori câte șapte,
în șoapte care sfărâmă tăcerile
omul strigă: „Doamne, nu mă părăsi!”
iar glasul îi răspunde:
„Ridică-te!”

iubirea e alfabetul ce ajută psihicul nostru frânt
să se rescrie în limbaj de foc,
e speranța ce nu moare,
e tunetul care înghite moartea,
e ultimul cuvânt al lumii
și primul -

te iubesc, Doamne,
te iubesc, viață,
te iubesc, rană care mă rescrii -

acum, știu
când scurmăm în cenușa trecutului
să o facem cu iubire-
numai așa focul rămâne lumină,
nu rană.

suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

Post(st)ări (secţiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)
* Privind astăzi asfaltul umed, mi s-a părut că văd o rîmă, dar, mai mult ca sigur, era o crenguţă frîntă sau vreo bucată dintr-un şiret, căci, brusc m-am gîndit că n-am mai văzut de foarte multă vreme vietăţile astea lente, pe măsura banalităţii lor...dar, mi-am murmurat în barbă, oare nu cumva chiar noi vom fi fiind acum rîmele (iar adevăratele rîme s-au retras de pe „piaţa naturală”, cum orice specie care trece în alta şi îşi asigură continuitatea filogenetică) şi nu ne dăm seama, pentru că, de cînd am renunţat a mai privi în sus, nu ne mai putem vedea nici pe noi, aşa cum arătăm, priviţi de undeva de deasupra... (28.04.2022)
P.S. Cineva a ţinut să-mi corecteze asprimea, cruzimea diagnosticului provizoriu, căci a doua zi am văzut o grămadă de rîme veritabile.
* Aşa va fi cît va fi să fie, pînă la sfîrşit. Fiinţe, lucruri, dar mai ales ceea ce s-a slobozit din ele, ca într-o lentă, neîntreruptă dezintegrare, desfolierile lor: fantasmele, fantasme de primă generaţie, toate dispărute, căutate iarăşi şi iarăşi, în locurile unde le-am întîlnit, unde mi-au ieşit în cale. Pentru că, în mine, vor dăinui mereu. Apoi, cu fiecare reîntoarcere, avatarii fantasmelor, ai acelor reprezentări ad-hoc sau decantate ale primelor înfăţişări, închegînd un soi de semioză sui generis, poetică (şi) personală, incomunicabilă, în mare parte. Adunătură de rămăşiţe ce alcătuiesc o lume-mozaic, stratificată temporal, ţinută însă în corsetul aceluiaşi spaţiu, în ciuda reaşezărilor – de cele mai multe ori nefericite – ale topografiei. Nu e o lume de strînsură, clădită din dărăpănături, ci una ce primeşte, ca pe un suflu straniu, lumina subpămînteană a locurilor absente. Ele sînt aerul respirat de o memorie care e dincolo de un simplu act de pietate muzeală. Aşa îşi face poezia trup pe dinăuntrul tău, din neputinţa minţii de-a se împotrivi memoriei, de a-şi ostoi tentaţia reconstituirii, de a-şi găsi mîntuirea. (Bacău, 28.04.2022)
SECANTE ANTIDERAPANTE (mai 2022)
* Dacă ar fi trăit astăzi, Eminescu ar fi scris „Călin – file de agendă”.
* Oare opţiunile politice nu pot fi altceva decît aceeaşi ştafetă între un sfîrîiac globalist şi altul, aşa cum ne îndeamnă şi promovează agresiv, „cei care contează”, elitele in-formatoare de coşmaruri, cei care ne formatează destinele şi le toarnă (deloc întîmplătoare rezonanţa termenului!) în matriţe de coşmar?! Elitele întinse, cît vezi cu ochii, pe un diapazon suspect de larg, de la cloacele cu damf şimandicos, pînă la hoarde şi facţiuni de smardoi & talibani. În ciuda mozaicului de identităţi clamate, aceleaşi oficine progresiste.
* Expresia feţei lor, de cîte ori, mergînd pe stradă, încovoiaţi asupra ecranului de smartphone, sînt siliţi să-şi ridice privirea...schimonosită, scîrbită, ca şi cum în jur nu ar exista nimic care să le stîrnească interesul, curiozitatea, ci doar o nesfîrşită, degradantă întindere acoperită de deşeuri, de reziduuri. Acesta e nesecatul izvor al distopiei, horrorul cronic, generalizat, în care sîntem distribuiţi zilnic şi silnic.
* Trecutul are metabolismul unui boa. Un (prea)lung-metraj elegiac metabolismul ăsta. Aşa că, strînge cureaua, strînge din dinţi, strînge-te de pe jos, ca să-l cinsteşti, să-l hrăneşti... trăieşte! În fond, e serviciu contra serviciu. Amintirile sînt ferestre şi uşi prin care pătrund lumina şi aerul. Altfel, totul ar fi o galerie subterană, săpată la nesfîrşit. Se pare însă că nevoia de cîrtiţe e din ce în ce mai mare. (mai 2022)
* Oricare ar fi ea, vîrsta celui sănătos e în deplină armonie cu timpul, aşa cum „rîul aleargă şi intră în mare, iar apa lui e mereu a sa” (Pessoa). Cu acel timp, credincios ca un cîine, care pare mereu tot timpul din lume. (mai 2022)
VARIAŢIUNI SPECIFICE (VÎRSTEI) (mai 2022)
* Jobul voluntar al viitorului involuntar: prestez dezmembrări fără restricţii şi frontiere.
* Ceea ce te lasă în fundul gol e mereu ceva extrem de obscur, o variabilă liliputană, o mică scîrnăvie, buturuga minim(alist)ă, cel mai mic numitor comun. Evident, mulţi vor susţine că, nici vorbă, e tocmai ceva cît roata carului, cît se poate de evident, dar...permiteţi-mi să mă cunosc!
* Despre ceea ce se apropie. 60 sau cînd eroarea şi oroarea par să fraternizeze nu doar în uşuratica virtute a izomorfismului lingvistic. Iar eu încă vieţuiesc pe creditul şi în prelungirea unor gînduri, obsesii, fantasme (să le zicem idealuri, fie, deşi e cumplit de riscant!), de acum mai bine de 30 de ani! De fapt, radical şi la rigoare, de zeci de ani nu sînt altceva decît un satelit – ce parcurge orbite cînd mai largi, cînd mai strînse – al acelor locuri & obsesii (teme definitive), ajunse mărci ale identităţii încă din vremea copilăriei/ adolescenţei.
FRUGALE (NU TOCMAI AMICALE) (mai 2022)
* De cînd nutreţul metafizic a cam luat sfîrşit (cumva şi cu nepreţuita/ neprecupeţita contribuţie a înaltelor şi, pe o potrivă, persuasivelor foruri „alimentare”, care i-au demantelat cu abnegaţie calităţile şi i-au devoalat toxicitatea implicită!), poezia a trecut/ se scrie în registru anafilactic sau apoplectic. Altfel, desigur, vivat estetica de coloratură alba-neagra!
* Cînd febra creaţiei se trage din fibra ticăloşiei... Se întîmplă la destule case care, cel puţin privite din afară, par mari. Probabil, înălţimea gardului e responsabilă cu întreţinerea. Acestei iluzii.
* ...într-o rezervaţie autopoietică, undeva departe de orice ecosistem media.

Gabriel MARDARE

Arhitextura Eului (IV)

Un intermezzo intitulat

CUȘCA IMAGINII, NIȘA ROSTIRII

Merg pas cu pas pe urmele Svetlanei Vasilenko, scriitoarea descoperită grație excelentei modelări în limba română a unui volum al acesteia, realizată de Livia Cotorcea. Prozele care-i conturează profilul, la *Vânătoare de antilope* (apărută în 1982, când autoarea avea douăzeci și șase de ani) și *Hanna* (publicată după optsprezece ani) sunt deconcertante pentru mine, cititor ocazional de narațiuni, dezabuzat de „bursa de iluzii”[1] din lumea literară de la Nistru pân-la Nisa, mereu implicată în speculațiile ge(t)opolitice. Desigur *specialiștii în premii literare* i-ar găsi o etichetă, o încadrare într-o *specie* (e competența lor *specifică*), așa încât nu mă aventurez pe terenul lor de vânătoare, jalonat de scriitori ai anului.

Primul contact cu cele două narațiuni, greu de încadrat în denumirile consacrate (nuvelă, roman)[2]este sufocant, după cum notam în episodul din decembrie. Pentru mine, singura modalitate de a le captura sensul era de a reconstrui, într-un cadru specific, *reperele istorice*, destructurate în zona în care-și duce viața Svetlana Vasilenko, ca urmare a prăbușirii unei construcții statale ideologice și a seismelor analizate pertinent încă din 1990 de către o cercetătoare ai cărei părinți fuseseră demnitari ai imperiului țarist[3]. Am reținut de acolo o idee inedită: recentrarea asupra identității naționale avea să aducă și o modificare a perspectivei asupra limbii.

Debarasat de sarcina politică de idiom al „unității” unei construcții himerice („poporul sovietic”), instrumentul comunicării de zi cu zi își regăsea bogăția genuină, îngropată sub crusta *graiului accesibil tuturor*, „sabir” obligatoriu dacă doreai să fii publicat. Elitele culturale porneau să recucerească limba maternă, varietățile sociolingvistice și cele geolingvistice fiind reactivate, fapt care schimbă în mod radical și percepția asupra *realismului*: fapte care nu puteau fi numite, relatate – fie din cauza cenzurii ideologice, fie din cauza sărăcirii vocabularului – pătrundeau în forță în literatură începând cu ultimul deceniu al veacului trecut. *„Realismul murdar”* sau *„realismul crud”* își trăgea seva din acest sol lingvistic, iar pentru Svetlana Vasilenko el venea în opoziție atât cu carcasa tradiției „academice” cât și cu p(r)ost modernismul mimetic, modă a primului deceniu post-sovietic. Din păcate această luptă cu Daimonul idiomatic nu are cum să treacă în modularea unei scrieri în altă limbă, deși traducătorul însuși o trăiește însușindu-și universul autorului trans-spus.

***

Lumea în care ne absoarbe, asemenea Triunghiului Bermedelor, lectura prozelor Svetlanei Vasilenko se desparte în primul rând de universul lui Makine, scriitorul francez care-și trage seva din aceeași cultură. Contrastul dintre imaginea femeii din romanele acestuia (*Le testament français*, *La femme qui attendait*) este șocant. Nu are nimic din cea a ecranizărilor marilor romane, realizate de „Mosfilm”, cele venite din alte orizonturi, cu un Omar Sharif în rolul doctorului Jivago sau al țarului Nikolai al II-lea neputând fi puse la socoteală. Nu regăsim nici măcar universul filmelor care atrăgeau publicul de la noi și făceau furori în Apus în anii 80 (***Moscova nu crede în lacrimi, Gară pentru doi***), produse de soft-power arătând imaginea unei societăți normale, cu femei puternice. Lipseau doar Mac Do, Coca-Cola și „blugii originali” pentru ca fericirea să fie deplină în țara care se promova, în vremea aceea, prin refrenul ***„Moy adres ni nomer, ni ulitsa, moy adres Sovetsky Soyuz”***, ca și cum șansele unui tânăr născut și crescut într-un colț pierdut al imperiului (din taiga, din nordul Siberiei, din zonele de deșert) ar fi fost egale cu cele ale unuia având părinți din mediile favorizate din marile centre urbane. Până și excursiile organizate de „Inturist” împrăștiau această iluzie, dacă găseai răgazul de a ieși din circuit singur, pentru o oră sau două, rătăcind pe străzi lăturalnice.

În toate aceste produse ni se vindea un set de reprezentări criticat de Svetlana Vasilenko:

„În mod tradițional, femeile erau reprezentate în literatură precum o Natașa Rostov sau eroinele lui Turgheniev, adică niște ființe care să fie pe placul bărbaților. Ca și cum ai porni de la principiul că femeia este destinată unui bărbat, a fost făcută din coasta lui Adam și acolo trebuie să rămână. Dar ce reprezentăm noi prin noi înșine? Și nu cumva imaginea ei în literatură modifică vectorul dezvoltării sale?”[4]

***

Ieșirea din această cușcă a fantasmelor, în care ginta feminină s-a complăcut de-a lungul timpului, poate și ca urmare a educației, spargerea cochiliei clișeelor, era cu putință doar prin luptă. Evident, aceasta nu putea fi dusă de o singură scriitoare, venită dintr-un colț tainic al URSS (era vorba de o localitate din preajma unei baze de rachete balistice). Regimul lui Gorbaciov, cu cele două cuvinte care au devenit axa propagandei „comunismului cu față umană” (« ***Perestroika*** » și « ***Glasnost’*** »), îngăduia și post-modernismul și literatura obscenă în timp ce, nefiind publicate, scriitoarele care nu se încadrau în normele consacrate și nici în „noile tendințe”(care-și defineau propriile ortopraxii), trăiau din slujbe marginale (paznici, femei de serviciu). ***Glasul*** lor s-a făcut auzit prin scandalul provocat în lumea literelor de apariția asociației « Noile Amazoane », care a adunat povestiri scrise în exclusivitate de femei, în culegeri apărute de-a lungul timpului.

Prima culegere a fost violent criticată în publicația oficioasă a organizației unice a scriitorilor din Uniunea Sovietică, argumentul fiind că nu există diferențe între literatura feminină și cea masculină ci doar între cea bună și cea rea. Și pentru că autorul articolului a fost admonestat de o scriitoare din Statele Unite, critic literar și traducătoare din limba rusă, polemica a căpătat dimensiuni internaționale, astfel încât comandoul care întemeiase organizația, după ce tulburase climatul exclusiv masculin de la restaurantul Uniunii Scriitorilor, a descoperit că activitatea *Noilor Amazoane* se înscria într-un *trend* deja impus în alte țări, asociat mișcărilor feministe. Din punct de vedere sincronic merită a menționa că în aceeași epocă se cristalizau teoriile privind Imaginarul Lingvistic, în cadrul căruia vor fi desprinse trăsăturile a ceea ce am putea numi Rostirea Feminină[5].

Studiind fenomenul, am remacat că, atât în explorarea comportamentului idiomatic în Franța cât și în practica scriiturii promovată de Noile Amazoane, nu era vorba de segregație de gen ci de afirmarea și asumarea unor particularități determinate de diferențele inerente în cadrul speciei umane. Or tocmai în acest punct intervine distanțarea față de valul feminist din lumea occidentală. Interesul cercetătoarelor/cercetătorilor Literaturii Feminine din Apus era unul de circumstanță, se baza pe o neînțelegere, pe izul de scandal al mișcării născute în muribunda Uniune Sovietică, pe un anume *background* consacrat de decenii (ceea ce este opoziție/disidență ***acolo*** este valoros). Cât timp contactele au fost exploratorii (vizite ale slavistelor venite din Germania, SUA, Danemarca, Suedia), ai fi putut crede că există o punte, un numitor comun. Când au început să circule în Occident, la conferințe de profil, Noile Amazoane nu au convins, nu corespundeau normelor Corectitudinii Politice a mișcării în acel moment, care promovau ștergerea diferenței dintre bărbați și femei.

Cu timpul, Svetlana Vasilenko a constatat, călătorind cu ocazia unor schimburi de experiență, că există diferențe de la o țară la alta, de la o universitate la alta și fiecare curent considera că deține adevărul în domeniul promovării cercetărilor de gen, a expresiei genului în literatură. În acel moment și-a asumat condiția de *feministă aparte*, neinteresată în disocieri teoretice și nici de discriminarea pozitivă: *„Noi am continuat să spunem că suntem femei, că avem o lume a noastră, pe care vrem s-o transmitem cititoarelor noastre”*.

***

Un aparent „apartehid de gen”, aș spune, contrazis însă de turneele pentru promovarea și expansiunea în toate colțurile din țară a organizației de scriitori create pentru a fi o contrapondere a sclerozatei uniuni întemeiate de regimul stalinist, când intră în contact cu bărbați: motivația comună era lupta contra marginalizării literaturii scrise în provincie, fie prin nepublicare fie – mai subtil – prin teoretizarea „literaturii de nișă”. Teza era susținută de o romancieră cu greutate în capitală: ea însăși și-ar fi găsit „nișa” în universul cartierelor moscovite, o altă prozatoare în aglutinarea socială din fosta capitală întemeiată de Petru I, adică băbuțele, femei de serviciu, fostele doamne de la curte. ***„Și care ar fi nișa mea?”*** a întrebat-o Svetlana pe colega ei de breaslă plină de orgoliul nașterii într-o metropolă. Răspunsul i-a stârnit indignarea: ar fi fost doar Kapustin Iar, orașul garnizoanei, în care-și trăise prima parte a vieții, ca fiică a unui ofițer de rachete. Acolo avusese, la vârsta de șase ani, în timpul crizei rachetelor din Cuba (1962) o prevestire a Apocalipsei.

În supărarea ei (s-)a întrebat: *care o fi fost nișa lui Dostoievski, sau cea a lui Tolstoi?* Răspunsul avea să fie o revanșă, prin romanul ***Hanna***. În povestea unei ființe „slabă de minte” pustiul devine centrul lumii iar fata săracă cu duhul o replică la *Idiotul*. Versurile publicate ulterior (***cinepoeme***, zis-au criticii de ambele sexe) urmau să reseteze „nișa” prin cronotopul călătoriei, vortex al timpului și spațiului, dislocând ierarhia dintre Centru și Periferie: în miezul lumii se află mâna care scrie, *rostirea care se naște pe măsură ce văd și aud.* Pe măsură ce absorb poveștile celorlați, extrag din ele cuvinte necunoscute până atunci, întorsături de frază și ritmuri în schimbul de replici care închid o lume inaccesibilă înainte de a le întâlni.

NOTE

[1] Folosesc titlul savurosului roman al Magdei Ursache, care este pentru mine cea mai *hard* proză a „cărțăresei” ieșene. [2] Francezii au rezolvat problema, folosesc termenul *récit*, indiferent de dimensiune.

[3] Hélène Carrère d’Encausse, *LA GLOIRE DES NATIONS ou la fin de l’Empire soviétique*, Paris, Fayard, 1990 (cu o ediție augmentată în 1991, consultată de mine).

[4] Interviul intitulat *„U menia est’ svoy feminizm”* („Eu am feminismul meu”), realizat de Maria Kosovskaia, apărut în revista literară online « Formaslov », este în genul PR (promovare organizațională) dar în el se simte personalitatea scriitoarei.

[5] Îi datorez regretatei Anne-Marie Houdebine accesul la acest domeniu de cercetare, decalat față de ortodoxia lingvistică.

ILUSTRAȚIE: ultima sculptură a artistei Camille Claudel, care și-a petrecut ultimii treizeci de viață într-un azil psihiatric, internată de familie.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXXVIII)

Vineri, 9 mai 1997, Paris. Ieri a fost Înălțarea catolică, zi liberă, azi e 9 Mai, ziua Victoriei antifasciste, din nou jour ferié, inclusiv în drăguța de Franță! O duc bine amicii francezi, din sărbătoare în sărbătoare. Afară nu mai plouă, dar e încă foarte mohorât și frig. Nu cred că va ieși soarele, ceea ce înseamnă că vom amâna marea ieșire de mâine în Bretagne. Păcat, m-am cam săturat de claustrare. Micul dejun: un iaurt și, de acum încolo până la prânz – lucru la *Confesiuni*. În cameră este cam frig, deși caloriferele sunt călduțe. Sunt din nou înfundat și îmi curge nasul. Afară a ieșit soarele, semn bun. Vecinul meu, bulgarul, e, se vede, mai practic. Are un tricou negru, pe care îl tot spală și-l agață în baie la uscat! Mă duc la masă, e închis și azi! Îmi iau câte ceva de mâncare, inclusiv pentru drum, jumătate de kilogram de salam, o pâine și un chec și mă întorc să-mi fac de mâncare, costiță de porc friptă cu salată. A ieșit soarele, vremea pare să se repare. Semn bun. După masă am dormit două ore, acum e 4 după-amiază, îi fac temele Elizei, căci Hăulică a trimis-o să se documenteze despre Călinescu, iar ea, ca și alte dăți, se documentează ... prin mine. Mă amuză să o fac, mai ales că nu e mare lucru iar verișoara mea mi-a atât de dragă...

Sâmbătă 10 mai 1997, Paris. Iubiții mei, sunt acum acasă, sâmbătă seara, ora 10,30, tocmai am mâncat (fasolică și costiță din conservă), mi-am aranjat rufele și acum scriu, la capătul a mai bine de 24 de ore de aventuri (azi noapte nu am dormit acasă, ci la ambasadă, la amicii Eliza și Costi). Iată filmul joycean, de acolo unde l-am lăsat la plecare, ieri după amiază.Așadar, ieri, la ora 19,30, la Centrul Cultural (după ce în drum am cumpărat ghidul Michelin-France, absolut indispensabil, 75 de franci) particip la o dezbatere în jurul cărții lui Patrice Bolton, *Cioran l'héretique*, Gallimard, 1977. Discuția a fost începută (sala aproape plină, mulți francezi, care vin în număr apreciabil când au impresia că ceva îi interesează!) de Virgil Tănase și Alain Paruit (până în 60 de ani, arătos, franceză perfectă, interesantă confruntare între vocea cunoscută de peste 20 de ani la Europa liberă și figura omului, bărbat rasat, intelectual plăcut, bun vorbitor, impresie bună), care au vorbit bine despre o carte care, se pare, le-a plăcut. După aproape o oră apare și autorul, în jur de 45 de ani, un apropiat al lui Cioran, se pare îndrăgostit de acesta. Ipoteza cărții (vezi notațiile din carnetul curent): că Cioran este un laic, un permanent neurotic față de orice utopie, după ce s-a fript în tinerețe cu legionarismul, un om care a constatat că viața e atât de obscură (ca și noaptea!), încât nu poți să o înfrunți decât consumând-o. Vrea să demonteze clișeele legate de un Cioran pesimist, întreținute unele de el însuși, care ar fi fost un om cu perfectă abilitate, un binecrescut, glumeț și optimist în viața de toate zilele! Mânat de un fel de principiu absolut al stilului, de expierea urâțeniei vieții prin frumusețea experienței expresive! Totuși, dincolo de aceasta, Cioran era și un filozof sadea, cu un fel incomparabil de a fi și a gândi. Obiecția pe care aș fi vrut să o ridic, am renunțat, pentru că era deja târziu, lumea se impacienta deja, ar fi fost următoarea: Și totuși, unde se plasează Dumnezeu în toată această ecuație? Nu este suficient de provocator să ne întrebăm de ce atâta obstinație la Cioran împotriva lui Iisus Hristos și mai ales împotriva Sf. Pavel, doctrinarul? De ce să le refuzi credința celor în stare să o trăiască? Nu mai vorbesc despre imensa suferință a exilului, acea disperată suferință de zi cu zi a lui Cioran, dincolo de pojghița civilității cioraniene, care l-a fermecat pe junele exeget Bolon. En fin! A urmat o scurtă vizită la amicii Eliza și Costi Diaconescu, în micul lor apartament de la Ambasadă. Pe la ora 10 seara, am ajuns la ei întru-un moment de jale mare. Cumpăraseră o cameră de filmat (cinci mii de franci!), dar o stricaseră deja! De fapt, constat cu ușurință, bateria era descărcată! După încărcarea la dispozitivul special, merge! Bucurie mare, atât de mare încât sunt primul filmat, cu o scurtă declarație istorică în franceză. Bucuria a fost, pare-se, încă și mai mare, atîta de mare, încât au uitat să-mi dea ceva de mâncat, deși se făcuse 12 noaptea. Cu toată rușinea, cer ceva și primesc o supă de fasole. În sfârșit, ne culcăm, eu mă mai zgâiesc la televizor, un documentar despre perioada regimului de la Vichy (o temă actuală în marasmul societății franceze de astăzi). În sfârșit adorm, mă trezesc dimineață primul, la ora 8, îi trezesc pe ceilalți, ca să plecăm în excursie. Dar, alt ghinion, televizorului i s-a blocat sonorul la minimum și vinovat sunt eu, căci eu l-am închis ultimul. De fapt, cred că-i un simplu deranjament la telecomandă. Entuziasmul adorativ din seara trecută al lui Costi (că sunt genial, că ce deștept, că ce bine le rezolv eu pe toate, apropo de camera de luat vederi) se transformă în mohorală depreciativă. Săracul, tare-i îngrămădit! Hotărâm să mergem la Vezelay, în Burgundia, desigur, la recomandarea lui Dan Hăulică! Vreo 200 de km de Paris; merge cu noi și familia Stănciulescu de la ambasadă, un fel de amici – ca într-o schiță sau piesă de Mușatescu, parcă, despre niște vecini amici care se invidiază reciproc! Îi vom pierde, oricum, drum. Ca de obicei, descurcăreț și mai versat în hățișul rutier, Stănciulescu a luat-o pe un drum național, ocolind autostrada, pe care a trebuit s-o plătesc tot eu (40 de franci).

În sfârșit ajungem, la Vezlay, într-o zonă superbă în plină Burgundie viticolă, peisaj asemănător cu cel de pe la Orăștie, dar mult mai exuberant. Pe malul râului Cure, bogat, cam cât Oltul, catedrala *Sainte-Marie-Madeleine de Vézelay*, construită la începutul secolului al XII-lea, este realmente și grațioasă și monumentală. Abundente urme și evocări ale mirificului Ev Mediu timpuriu, franci,

Mai, 1997

burgunzi, sarazini, normanzi... Pe un deal, satul mic, de 5-600 locuitori, dar superb cocoțat pe lângă catedrală, datează de pe la 878, loc de mare pelerinaj, altădată, fel de fel de moaște, dovedite ulterior ca neautentice. Un fel de pietism popular, profund medieval. Patroană, Maria Magdalena, n-a fost de fapt, niciodată canonizată de nimeni, dar adorată de mulțime, ca mare păcătoasă, prima convertită prin iubire, căință și suferință. Patroană a pușcăriașilor. Important: e locul în care Sfântul Bernard a predicat îndemnând la Cruciada a doua! Jafuri succesive au marcat zona, începând cu hughenoții în secolul al XVI-lea și continuând cu Revoluția! Refăcută sub patronajul lui Prosper Mérimée pe la 1840, de Violet-Le-Duc, prolificul restaurator. Vastitatea curții interioare de acum, portalul cu sculpturi asemănătoare cu cele de la Notre-Dame și de la Chartres se datorează restauratorului. Am simțit câte ceva din gloria de altădată a Burgundiei, care a dominat un secol întreg, al XVI-lea, nu doar Franța, ci tot vestul Europei (vezi cărțile lui Johann Huizinga). Facem ceva fotografii, apoi, pe la 5 d.a., prânzul, încropit din sandvișuri cu salamul cumpărat de mine. Pe drumul de întoarcere, ne abatem pe la grotele din Arcy, pe o valea râului Cure. Intrarea, 40 de franci. Ezit, vizita e ghidată, adâncime de 900 de m, un grup de handicapați și... noi! Ezit, din cauza prețului, dar până la urmă, intru! Nu am avut a regreta, a fost într-adevăr magnific: grote, hrube, gâtuiri, lac subteran, bolți, întuneric, stalactite și stalagmite, tot tacâmul, picturi rupestre de sute de mii de ani, zic, cică, savanții, ale omului de Cro-Magnon, între ele o palmă umană în negativ! Adică pusă pe perete și suflat cu un ocru care crează conturul! Pe unii pereți, bouri, cai, mamuți, desenați, mi se pare, cu precizie și grație de strămoșii noștri de acum 20.000 de ani. Imensă emoție, suspine și cutremur sufletesc! Binoclul ne-a fost de mare ajutor, trecut din mână în mână. Din nou poze. Apoi, la întoarcere, glonț la Paris, pe Național 56, liber, prin Fontainbleau. Amicii tot așa, certându-se mereu, de la fleacuri. Conversație, încercare de mediere etc. Un câștig: câteva numere mai vechi din *Figaro magazine*, care îmi vor ostoi nevoia de presă, scutindu-mi cheltuielile în această direcție. Acum sunt acasă, puțin obosit, dar reconfortat. Costi mână ca un nebun, cu 120 de km pe oră, jigăritul lui de Oltcit. Drămăluim tot felul de limuzine pe care o să ni le cumpărăm noi mâine-poimâine (mă-sa i-a dat deja o opt mii de dolari din moștenire). Eu prefer una mică, Renault Twingo sau Alma sau Volkswagen, ultime tipuri superbe. Dinu e citat mereu în calitate de expert. Cred, Dinu, că în curând, îți vei completa copios cultura în acest domeniu. Acum e aproape ora 12, am umplat două pagini (o scrisoare am expediat-o azi, prin Ambasadă), gata mă bag în pat să mă apuc de citit (ghidul Franței mai ales, să-i învăț bine geografia), după care să mă culc. Noapte bună, pe mâine! Încă ceva, am primit scrisoare privind programarea vizitei medicale pentru 23 mai, într-o vineri, adică peste două săptămâni, așa că e posibil ca, până veniți voi, să am și cartea de sejur. Este la o oră mai convenabilă, la ora 10,30, am timp să ajung, undeva dincolo de limitele Parisului. Dinu, ce faci, nu îmi mai trimiți scrisoarea? Eu încă aștept!

Duminică, 11 mai 1997, Paris. Trezit la ora 7,30, toaletă, adormit din nou, să mă satur de somn. Apoi în piața Aligre. Spiritul peizan și umil al Franței eterne, pigmentat cu arabism și negustorime, destui balcanici. Spectacol: legume, fructe, carne, pește, lucruri umile. Totul mai ieftin decât în cele mai ieftine magazine, cu condiția să iei cu toptanul, ceea ce nu e cazul în ceea ce mă privește. Când veți veni voi, ne vom destrăbăla: pepeni, struguri, caise, piersici, fructe exotice, ciuperci, varză, roșii, ardei, toate mărimile, culorile, neamurile. Măcelăriile și pescăriile, una lângă alta își exhibă oferta: carcase întregi de oi și vite, mai ales, dar și păsăret și porci! Peștele e adus peste noapte în cisterne de la ocean, ca și homarii, langustele și creveții, care mișună într-un spectacol pe care îl văd pentru prima oară. Îmi zic, cu o jumătate de gură, ca Diogene, câte lucruri de care nu am nevoie! Trec mai departe, îmi iau în cele din urmă un cofraj de ouă (30 de bucăți cu 16 franci) și plec acasă. Îmi voi face cartofi prăjiți cu usturoi și ouă. Trebuie să termin proviziile pe care le am!

Toată după-amiaza am citit (după o oră-două de somn) cu asiduitate, presa: *Le Figaro magazine* și *Les Nouvelles du Monde*. Acum e ora 9, seara, se lasă noaptea, mă apuc, vreo patru-cinci ore, de *Confesiuni*. Odihnă pe toată linia, după efortul turistic de ieri. Și planuri, cu ghidurile turistice în mână, pentru venirea voastră.A trimis câte o vedere mamei și lui Dragoș. Moldovanu, să-i cer să vină la anul pentru un colocviu Cantemir, pe care am de gând să-l organizez.

Miezul nopții! Ce stranie este viața, totuși! În singurătate constați absurdul acestei ritmicități implacabile: somn, trezire, mâncare, gesticulația profesiei, din nou somn, trezire.... Singurele consolări: Iubirea, viața ideilor și gândul la Dumnezeu. Dar de câte ori le banalizăm sau, mai rău, nu le călcăm în picioare și pe ele? Mi-am ajustat mustața și barba, care se sălbaticiseră rău de tot. Cina: conservă de pește, ceapă, ultima feliuță de telemea, unt, dulceață de caise. Mai lucrez o oră-două și apoi, înainte de culcare, voi face o baie completă, urmată de schimbarea lenjeriei, inclusiv a pijamalelor (am pijamale proaspete dar...necălcate). La Radio Classique: Mariana Nicolesco, prezentată ca o mare divă!

Traian D. LAZĂR

O poezie personală și personalizată

Simțurile, afectele și rațiunea umană nu percep integral realitatea, spune esoterismul. Scriitorul transpune în cuvinte ceea ce percep simțurile, afectele și rațiunea sa. Deci creația sa, versurile, proza, drama, redau o altă realitate decât cea naturală, sau doar o parte din ea, o realitate de/din cuvinte. Este *Lumea care nu se vede (poemele îngrijorate)* din volumul lui Ioan Vintilă Fintiș apărut la Editura Princeps Multimedia, Iași, 2025.

Universul poetic din această carte nu este identic realității naturale ci universul creat prin cuvintele/versurile poetului. Cum arată și cum funcționează acest univers ficțional?

Poetul construiește *Lumea care nu se vede* din aceleași elemente din care este constituită lumea naturală, fie pentru că imaginația noastră nu poate lucra decât cu elementele existente, naturale, pe care le percepe, concrete ori abstracte, fie pentru că are anumite limite în privința capacității de creare/inovare.

Lumea care nu se vede a lui Ioan Vintilă Fintiș nu este împărțită în clase sociale, familii, etnii, nu are instituții. *Pretutindeni eram doar eu*, afirmă poetul. (p.9) În consecință I.V.F. nu scrie poezie socială, familială, etnică, instituțională, ci o poezie personală, care are ca temă Poetul în, și în relație cu, Lumea care nu se vede.

Poetul este motivul și tema poeziei sale figurând în cele mai diferite ipostaze: *Aveam aripi și aș fi vrut să zbor/ Erau din rouă chiar nevăzute* (p.9); *Singur patinam pe un trotuar/ În brațe cu o femeie de var* (p.10); *Eram poveste nepovestită/ Căzută într-o mare ispită* (p.15); *Tu erai o poveste eu Făt frumos/ Tocmai venisem din Țările de Jos* (p.23); *Eu sunt un chip fără de nume/ Vis dintr-o oglindă curgătoare* (p.27); *Mă ivesc uneori fără să știu/ Fără de trup dar străveziu* (p46); *Am devenit dintr-o dată un vis* (p.54); *Nu mai aveam chip și nici făptură* (p.59); *Devenisem dintr-o dată înviere* (p.60); *Trupul meu o pasăre visătoare/ Care tocmai a căzut din soare* (p.100). Etc.

În Lumea care nu se vede Poetul se află în relație strânsă cu „tu”, cea de a doua ființă umană din această lume. De multe ori acest „tu” întruchipează feminitatea: *Sonetul acesta iubito ești tu* (p.28); *Iubito tu nu mai ești cu mine* (p.33); *Iubita mea și tu erai pe acolo* (p58); Etc. Uneori însă „tu” îl desemnează pe cititor: *Așteaptă-mă târziu într-o carte/ de acolo vom privi mai departe* (p116). Alteori „tu”semnifică o abstracțiune, un sentiment, tristețea spre exemplu: *Ești stăpâna luminii de la infinit/ Te îmbrățișez cu albe violoncele/ Și-ți dăruiesc trei stele de granit* (*Tristețea în la minor*) În numeroase versuri „tu” reprezintă pur și simplu un apelativ privitor la/numind un partener de dialog a cărui identitate e dificil și inutil de precizat ori o realitate de referință : *Tu ai un trup foarte tragic* (p75); *Ivirea ta mă înveșmântă cu palate* (p.111).

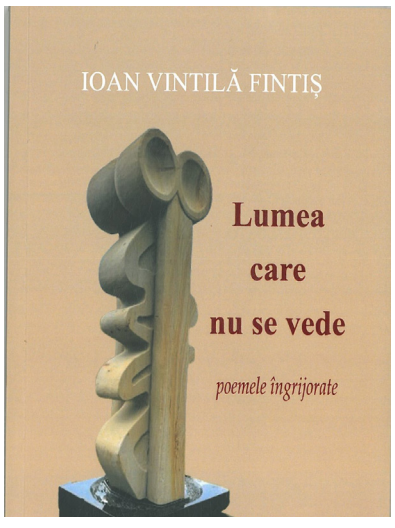

În preajma Poetului, implicate în gândurile și faptele lui din Lumea care nu se vede, se află ființele divine: Dumnezeu, Isus Hristos, îngerii, sfinții, zeii dintre care e nominalizat Apollo. În relația cu divinitățile Poetul pendulează între umilință și grandomanie. Poetul se consideră *Marele Nimeni/ Chiar eu eram acela cu fluturi pe umeri/ (...) Mă aștepta Domnul trebuia să îngenunchez.* (p.102)

În altă ipostază Poetul împreună cu Dumnezeu *ținem timpul de mână//Iar timpul se pare că sunt chiar eu/ Plângând cu stele albastre mereu* (p.88) În Lumea care nu se vede, poetul se crede egalul lui Dumnezeu întrucât are, ca și acesta, puterea de a crea.

Ioan Vintilă Fintiș nu percepe prezența divinităților în Lumea care nu se vede precum Tudor Arghezi folosind simțul tactil: *Vreau să te pipăi și să urlu:Este!* (Psalm VI) Fintiș percepe divinitățile pe cale onirică, prin mijlocirea visului: *De o vreme îl visez pe Dumnezeu/Patinăm împreună pe timpul trecut* (p.88); *Visam pe un tron de tăcere/ (...) Pe munți și pe dealuri cânta/ Multpreafericitul Apollo.* (p14)

Percepția mistică este o altă sursă folosită de poet pentru a intra în contact cu divinitățile din Lumea care nu se vede. El crede cu tărie în existența acestor divinități, le crează pentru sine, le face să existe: *M-am întâlnit cu Domnul Crist/ Era ca și mine/ Dar cu mult mai trist// Domnule Crist/ De ce sunteți așa de trist* (p. 11). Îndrăgostit de propria creație, poetul îi dă viață, precum Pygmalion, și vrea să o facă cunoscută și iubită de către cititor.

Aflat în postura lui Homer, neputându-se folosi de simțul văzului, Poetul recurge și la magie pentru a percepe Lumea care nu se vede: *Magic coboram într-un alt sine* (p.21); Poetul are *privirea pictată pe cer/ de îngerul fugit din mister/ și magic* (p.75)

Cu aceleași mijloace, Poetul percepe și elementele lumii vegetale (iarba, câmpul cu nuferi), animale (cai, minotaur, fluturi) și minerale/materiale (piramidă de ger, zăpadă, patinoar), cosmice (soare, stele) existente în Lumea care nu se vede. În privința percepției, se adaugă mijloacelor precedente auzul și muzicalitatea Folkist în tinerețe, poetul se imaginează la *Marginea trecutului și a trupului/ Unde cântă Bach la pianul/ Începutului* (p.77) În Lumea care nu se vede, umbra unui arbore cade „dintr-un nor muzical /(...) Aidoma unui nechezat de cal”. (p73) Una dintre poezii are titlul tranșant *În loc de muzică nimic nu este*, (p.72) afirmând rolul principal al auzului în perceperea Lumii care nu se vede.

Chiar dacă este invizibilă, Lumea din poezia lui I.V.Fintiș poate fi percepută olfactiv. *Trupul tău parfum de ceai/ S-a întruchipat din rai.* (p76)

Poezia personală ca tematică și trăire din volumul *Lumea care nu se vede* este și o poezie personalizată prin tehnica poetică folosită. Poetul tratează în stil personal o temă și motive literare aflate și sub pana altor scriitori (Marin Sorescu, Vasile Voiculescu, Ioana Pârvulescu). Specificitatea tehnicii sale poetice constă în marea libertate în asocierea, combinarea și permutarea termenilor folosiți. În acest fel Poetul crează forme lexicale cu înțelesuri ori neînțelesuri noi, cu valori estetice inedite: *Azi a plouat cu mieii tristeții; Balanța gerului cântărea lumina; Frunziș de rouă; zeii de zgură etc.*

Necunoscutul a declanșat și întreținut, la unii oameni, teama. Pe alții, cum ar fi autorii marilor descoperiri geografice, călătorii spre Lună, experimentatorii fenomenelor necunoscute, i-a instigat/mobilizat. Necunoscutul din Lumea care nu se vede l-a îngrijorat pe poet, fapt înscris în subtitlul cărții, *poeme îngrijorate*. Poetul trăiește stări deprimante, versurile au imagini dezolante. Poetul plânge: *Am plâns cu fruntea pe o icoană*. (p.87) Mediul natural împărtășește aceeași stare: *Pânge înserarea peste mine* (p.83); era *o mare care plângea* (p105); *este un mare plâns pe pământ* (p72). Plâng divinitățile și cosmosul: *O mare plângere a soarelui către soare (p78); nu mai plâng îngere (p52).* Tristețea și durerea sunt mereu prezente în poeme: *E în mine o lumină care doare* (p86); *un înger trist mă ținea de mână* (p.98)

Ioan Vintilă Fintiș scrie despre trăirile sale în Lumea care nu se vede. Și o face astfel încât scriitura să-i poarte amprenta.

Cosmograme

Leo BUTNARU

Cuvânt și tăcere

Limbajul irațional al tăcerii? Probabil, e deplin rațional, mai ceva decât vorbirea. Și nu este exclus ca, printre profeți, să fi existat și Sfântul Ioan Tăcere De Aur. Tăcere de aur – și – gură de aur: s-ar părea că trebuie să fie antonime, dar parcă nu-s, totuși.

Orice discuție dintre oameni se încheie cu replica unuia dintre ei. O posibilă „discuție” dintre om și Dumnezeu s-ar încheia cu tăcerea divinității. De o eternitate (să zicem), Dumnezeu își bate propriile recorduri (extra)mondiale-universale la tăcere. Nu este exclus că Supremul păstrează tăcerea în timpuri mai grele, mai complicate.

Tăcerea dă impresia de unitar, pe când sunetul, vorbirea fărâmițează întregul. Amestecă la un loc liniștea și zgomotul, să rezulte ceva intermediar între întreg și parțial. Spre osebire de părțile de vorbire tăcerea are doar întregul.

Darul vorbirii – e chiar dar. Darul tăcerii e obținut prin efort, chiar prin lupta cu sine.

Darul vorbirii este aversul, harul tăcerii este reversul. Cu condiția ca primul să nu devină aversiune, al doilea – reversiune.

Asta cred eu, unul dintre cei care trăiesc pe seama cuvintelor, care, dintru început, au trăit pe seama oamenilor ce le-au născut. Dacă nu le-ar fi izvodit mintea, inima, dar și tăcerea omului... rămânea un gol, neavând pe seama a ce trăi.

Asta cred eu, cel care nu de puține ori, dincolo de cuvinte, dincolo de scris există intens prin tăcere, pe seama tăcerii. Dar nu a muțeniei. De aia și revin mereu la cuvinte, la scris. Despre ceea ce nu se poate trece sub tăcere, nu e obligatoriu să vorbești, să strigi, să urli. Pur și simplu, ai putea scrie, scrisul fiind și el o formă a tăcerii. Nobilă. Tăcerea ce poate fi concomitent argument și contraargument pentru ea însăși și pentru orice altceva.

Cel ce poate pricepe, când apare prăpastia dintre tăcere și liniște. Dintre muțenie și tihnă. Dintre tăcere și cuvânt. Iar tăcerea e, probabil, cea mai indicată hrană pentru cuvinte în eternul binom contra-zicere și contra-tăcere.

Pentru a cântări fiece cuvânt, ai nevoie de un cântar de tăcere. Iar pentru a cântări toate cuvintele, multe, deodată, poți folosi un cântar obișnuit.

Cuvântul se întâmplă, reapare uneori, când tăcerea își iese din fire. Acesta e cumva un cuvânt neutru. Cuvântul se întâmplă de cele mai multe ori când gândul își iese din fire. Cuvântul se întâmplă și când viața își iese din fire în convulsiile durerii.

Asta, în ce mă privește eminamente pe mine, cel ce preferă tăcerea care-l reîntoarnă spre cuvânt, spre scris. Dar și cel ce e conștient că noi, oamenii, comunicăm și prin tăcerile noastre. Nu prea multe, dar, prin ~~tăcere~~ tăceri înțelegem totuși câte ceva unii de la alții. Poate că chiar esențialul. Spunerii, supunerii și existenței. Sau: spunerii existențiale, când pentru unii libertatea începe cu cuvântul „Nu”, pentru altcineva cu cuvântul „Da”, iar pentru cei din rândul trei libertatea poate începe în adâncă, tainică și făptuitoare tăcere. În care să-ți dai seama și de faptul că libertatea cuvântului fără harul cuvântului e vorbă goală.

Nu de puține ori, fascinant, surprind cuvinte (roiuri) rotindu-se în jurul tăcerii, tăcere rotindu-se în jurul cuvintelor, iar de li se întâmplă amestecul, intersectarea, sensurile își accelerează mișcarea. Mă duce spre scris, poezie. Iar pentru unii scrisul e tăcerea de aur. Fac mai bine că scriu, decât ar vorbi (și cine știe ce ar vorbi...).

Eu îmi zic că infinitul e ceva asemănător cu rezerva de tăcere a peștilor. Dar mai ales cu tăcerea poeților. Chiar dacă, uneori, nemulțumit de cine știe ce întâmplare, neconcordanță, tăcere în pofida principiului de manifestare a tăcerii cuvântul *tăcere* mi se pare prea tare, poate chiar dur. Prea apăsat, retușat, exagerat.

Uneori dau exemple, citate, mai mult inventate, decât juridic atestate. Spre exemplu, zic că patria lui Lucian Blaga nu a fost limba română, ci marea tăcere în care își gândea patria, fiind mut ca o lebădă. Iar de la Blaga, cu razele de lună ce se lovesc, sonor, de geam, ne întoarcem, de asemenea sensibil, spre Sărmanul Dionis eminescian, când, în marea tăcere, lui Dan i se pare „că aude gândirea, mirosul, creșterea chiar a unei garoafe roșii și frumoase, ce creștea într-o oală între perdelele ferestrei”. Iar tu, muritor de rând, să fii atât de concentrat în receptarea respirației Universului, încât să-ți auzi propria tăcere...

Într-un fel sau altul, și în mare tăcere statuile continuă istoria, o fac oarecum „vizibilă”, vorbitoare, cum se mai spune. Uneori, tăcerea istoriei nu este de aur, ci despre aur.

Tocmai tăcerea statuilor e de aur și atât de vorbitoare. Dacă o curmăm – sărăcim. Sau ne răcim... Însă oarecum mai liberi decât până a curma tăcerea de aur și ea stimulatoare de cuvânt, zic eu, amintindu-mi cum Rimbaud, la 21 de ani, abordase, răspândise tăcerea ca pe un foarte prolific gen pentru alții de a vorbi despre literatură, poezia nouă.

Acestea ar fi părerile mele, ale celui care e convins că ar fi absurd să se spună ideile/opiniile în limita imaginației. Precum s-ar zice: în limita infinitului, în limita eternității. Ca și în cazul lor, imaginația, fantezie sunt nelimitate. Prin cuvânt sau tăcere de aur astea și altele putând fi continuate, dezvoltate, poetizate, filozofate.

...Astea fiind spuse/scrise, s-ar cere niște răspunsuri, niște presupusuri... Și ce-ar putea urma? Tu rămâi la părerea ta, el rămâne la tăcerea sa... Eu rămân la ambele – tăcere și cuvânt...

(Context: În comunism, libertatea tăcerii lipsea ca și libertatea cuvântului. Omul nu era liber să tacă, spre a nu blama astfel nelibertatea cuvântului. Omului i se cerea să spună ceva, de cele mai multe ori – lozinci și alte prostii.)

Flavius PARASCHIV

Despre fiare și păsări

cartea străină

Pilar Adón (n. 1971) este o scriitoare spaniolă relativ puțin cunoscută publicului larg, dar care s-a remarcat în 2022 prin publicarea volumului *De bestias y aves*. Tradus în limba română sub titlul *Despre fiare și păsări* (Editura Trei, București, 2025), romanul s-a bucurat de o receptare critică favorabilă și a fost distins, în anul apariției, cu cele mai cunoscute premii literare din Spania: Premio Nacional de Narrativa, Premio de la Crítica, Premio Francisco Umbral (pentru cartea anului) și Premio Cálamo Otra Mirada.

Romanul are în centru un personaj feminin care, într-o seară, se rătăcește și ajunge cu mașina în fața unei case izolate. Motivul pentru care protagonista, Coro, o artistă mai mult sau mai puțin cunoscută, părăsește într-o zi spațiul familiar al vieții sale, fără ca un eveniment major să declanșeze această plecare, nu este explicit formulat, ci doar sugerat în câteva pasaje. În primul rând, vocea narativă lasă să se înțeleagă faptul că personajul nu a reușit să identifice un sens stabil al propriei existențe. În al doilea rând, profesia sa de pictoriță - care presupune vernisaje, galerii și un contact constant cu ceilalți - generează o stare de agitație și expunere continuă, incompatibilă, în mod aparent, cu dorința ei de retragere și de regăsire a unei... liniști interioare: „Mereu căutase ordinea și armonia. În viața de zi cu zi. În momentele cele mai tăcute sau în forfota perorațiilor tehnicienilor, ale galeriștilor, ale celorlalți experți. Ordinea și armonia. Dar în viața ei era greu să se aștearnă ordinea și armonia, pentru că ea se îndoia, se îndepărta, urca și cobora. Iar ordinea și armonia fug de spirite ca ale ei. Ordinea sălășluiește în minți stabile, neclintite, logice. Pe când a ei își făcuse culcuș în starea aceea intermediară dintre conștiență și irealitate“ (p. 23).

Cu alte cuvinte, rătăcirea protagonistei dobândește o valoare simbolică, configurând un parcurs existențial marcat de dezorientare și neliniște interioară, care culminează, în cele din urmă, cu gestul radical al fugii de acasă și al abandonării unui spațiu perceput drept confortabil și sigur. Momentul în care autovehiculul rămâne fără combustibil funcționează ca un prag narativ și simbolic: suspendarea mișcării o obligă pe Coro să se oprească și să confrunte un alt tip de spațiu. Casa izolată pe care o descoperă devine astfel semnul intrării într-o nouă etapă a existenței sale, un loc al retragerii și al ruperii de cotidian, dar și o posibilă încercare de regenerare identitară și de reconfigurare a propriului Eu.

Casa este locuită de niște femei stranii, al căror comportament față de nou-venită sugerează o familiaritate inexplicabilă, ca și cum ar fi cunoscut-o dintotdeauna. De altfel, locuitoarele casei - care vorbesc adesea în mod eliptic - lasă să se înțeleagă că sosirea tinerei nu este întâmplătoare, ci că era așteptată sau, mai mult, că trebuia să ajungă la ele mai devreme sau mai târziu. Deși Coro încearcă în repetate rânduri să plece, eforturile sale eșuează de fiecare dată: intervin obstacole minore, dar persistente, care îi împiedică plecarea, chiar dacă femeile o asigură constant că este liberă să plece oricând dorește. Această libertate declarată, dar niciodată realizabilă în fapt, capătă o dimensiune paradoxală. Treptat, Coro ajunge să accepte ideea rămânerii, conștientizând că acest spațiu suspendat în afara lumii obișnuite îi oferă posibilitatea unei confruntări cu sine.

Volumul *Despre fiare și păsări* se configurează ca un roman al rătăcirii și al retragerii, în care experiența protagonistei devine un prilej de reflecție asupra crizei identitare și a nevoii de ruptură față de ordinea cotidiană.

Emanuel VASILIU

film

Les films de Cannes à Iași în 2025

Din cele cincisprezece filme propuse spre nominalizare la un premiu Oscar în categoria „cel mai bun lung-metraj internațional” fac parte și patru producții proiectate între 7 și 9 noiembrie la Iași, *Un simplu accident* (Franța), *Sound of Falling* (Germania), *Valoare sentimentală* (Norvegia) și *Sirât* (Spania). *Nouvelle Vague* a fost ales de criticul de film al revistei *Rolling Stone* drept al V-lea cel mai bun film al anului 2025, iar *Two Prosecutors* a primit Premiul François Chalais la cea mai recentă ediție a Festivalului de Film de la Cannes, premiu care susține valorile și etica jurnalismului. Se poate spune că ieșenii au avut parte de o selecție memorabilă.

Debutul festivalului ne-a transpus în URSS-ul anului 1937, momentul de vârf al epurărilor staliniste. Publicul românesc se va fi familiarizat cu regiile autorului ucrainean Serghei Loznița prin trei dintre filmele sale precedente distribuite la noi, primul, “My Joy” (2010), având, poate, cel mai mare ecou. De data aceasta, “Two Prosecutors”, o coproducție care include și România, beneficiază de compozițiile geometrice ale directorului de imagine Oleg Mutu și de interpretările evoluând între curaj nesăbuit (personajul tânărului procuror sovietic), patos (prizonierul în vârstă) și reținere (procurorul general al Uniunii Sovietice). Actorii din rolurile principale au părăsit Federația Rusă după începutul războiului din Ucraina, ceea ce transformă acest film de epocă într-o mărturie politică limpede.

A doua proiecție din festival a fost și una din cele mai solicitante intelectual. *Sound of Falling* (regie Mascha Schilinski), o peliculă mai experimentală decât sunt îndeosebi cele din competiția canneză, întrepătrunde patru perioade din ultimii aproximativ o sută de ani în cadrul aceleiași gospodării țărănești, odată productive, astăzi așteptându-și renovarea. Abandonând clasica structură episodică, realizatorii (căci scenariul, imaginea, montajul, sunetul sunt la fel de creative) au optat pentru o expunere asociativă, ale cărei salturi în timp leagă amintirile și întrebările a patru femei, într-un caz înrudite, în celelalte necunoscute între ele. Rezultatul este un film-poem unic, caracterizat de ritmul constant al alternării între perioade și personaje unite prin emoții și experiențe comune.

Câștigătorul Palme d’Or-ului, *Un simplu accident*, distribuit în Iași între 14 noiembrie și 5 decembrie, este o lecție de morală oferită de victimele unui torționar iranian lucrând în slujba regimului. Implicând contingentul pentru a regiza întâlnirea dintre cele două părți, Jafar Panahi utilizează și mult umor ca debușeu de la conversațiile cu multiple accente etice ale personajelor. Al doilea punct de cotitură surprinde în sens clasic dar eficient, adeverind bănuielile inițiale, nivelate pe parcursul filmului de dubiile actanților. Torționarul își recunoaște vina pe filieră emoțională, după ce fostele sale victime o însoțesc pe soția sa la spital, unde aceasta dă naștere unui copil. Astfel, temele răzbunării și iertării sunt explorate cu puternice accente umaniste, o abordare care a convins juriul cannez.

Ziua de sâmbătă, 8 noiembrie, a fost concluzionată de proiecția celui mai senzorial film din selecție, „Sirât”, coproducție spaniolă-franceză concentrată asupra unui grup de petrecăreți adunat inițial la un *teknival* (festival de muzică tehno autogestionat). Lungi cadre de dans extatic ale unor personaje variate ca aspect și manifestare sunt urmate de un *road movie* prin peisaje africane aride către următorul teknival. În „Sirât”, călătoria nu este motivată de atingerea unei destinații, ci de necesitatea unei **traversări**: drumul funcționează ca un dispozitiv ritualic de desprindere de ordinea socială și de acces la o comunitate temporară, instabilă, în care sensul se produce prin mișcare, repetiție și expunere.

Dacă *Nouvelle Vague*, filmul-omagiu dedicat de regizorul american Richard Linklater Noului val francez a fost cu siguranță cea mai exuberantă peliculă din selecție, potrivită atât pentru cinefili, cât și pentru publicul larg avid de o reconstituire istorică plină de umor și non-conformism, capodopera regizorului Joachim Trier, „Valoare sentimentală”, Grand Prix la Cannes în 2025 și distribuit în Iași începând cu 16 ianuarie, a încheiat festivalul într-o notă caldă și introspectivă. Renate Reinsve și Stellan Skarsgård depun un imens travaliu emoțional și emoționant în întruchiparea legăturii indestructibile dintre o fiică și un tată. Chiar dacă folosirea termenului de „capodoperă” poate părea hazardată, după vizionarea acestei drame cu final fericit, împletite din destinele și traumele trans-generaționale ale unei familii burgheze din Oslo, relația reînnodată dintre actrița de teatru și tatăl ei – regizor de film mi-a lăsat impresia că absența nu poate anula cu totul legăturile filiale, subconștientul păstrând surprinzătoare portițe de comunicare responsabile pentru o dorită împăcare cu trecutul.

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Mihai Albu, în acuarelă[1]

Între portretiștii ieșeni afirmați în ultimii ani, pe un interval de sub un deceniu, unicul care se detașează ca expert în tehnica acuarelei este universitarul Mihai Albu (n. 1958). Oscilînd între un lirism sporit de șarmul cromatic, încondeieri de caricaturist, ba chiar accente hiperrealiste (mai ales la portretul animalier), el face din această temă un aspect important al operei sale, atît de dedicate gingășiei exprimării în culori de apă.

În ton cu sensul major al transfigurărilor creative practicate de artist se află și *Autoportretul* din anul 2019. Abordarea este una frontală, pe logica unei fotografii tip carte de identitate, pornind de la schițări în penson subțire. În partea inferioară, liniatura unei cămăși în contur albastru; ovalul feței, ochii, fruntea, urmele podoabei capilare în brunuri, de o parte și de alta cu palori de galben, respectiv roșu, ba chiar și o urmă de vernil, *signe de beauté* pe sub pometul drept. O lucrare care denotă rafinament și căldură interioară, lansată și de pe buzele care se întind într-o anume autopersiflare. Pe lîngă acestea, desigur, eleganță a execuției cu minimum de mijloace, de nu cumva și un gingaș patriotism, căci cele trei culori naționale, roșu-galben-albastru, pigmentează pe lateral, în tonuri discrete, așa cum se cuvine, plinul figurii.

În același an (2019) este datat și un dublu portret din profil, tatăl și fiul, de fapt portret (al fiului) și autoportret (al tatălui), efigii suspendate pe fondul alb, unul către altul și totuși evitîndu-și privirile ori chiar făcînd reciproc abstracție de prezența celuilalt. Studiu al amprentelor identitare prin cele ereditare, studiu al transmiterii lor, ce pare înfăptuit ca să contrazică tragica închidere în sine a două caractere masculine, lansate fiecare pe destinul lui existențial. Tonurile, de data aceasta mai saturate, răspund fermității unei liniaturi în stare să creeze existență psihologică din cîteva accente pornite dintr-un punct, în principiu același cu cel al caricaturii ori al șarjei bonome.

Un an mai tîrziu (2020) se revine la autoportret, de data aceasta solitar și abordat din semiprofil, într-o savantă monocromie de griuri calde. În mod curios, personajul pare mai tînăr decît în anii dinainte, impresie la care poate să contribuie căutătura tenace a privirii ori rîndurile de striuri avîntate romantic: ca pliuri ale perdelei de fundal, ca desen al cămășii raiate, ca șuvițe de păr, cîte se mai țin pe tîmple, unde se arcuiesc, ritmate scalar, și tandre fire albe (pentru care cf., luat poate în calcul, și *Albu*-l numelui artistului).

În mod savant, urmîndu-se, ca în multe alte cazuri, tăietura de aur, întreaga latură stîngă a lucrării, pînă spre jumătate, topește faldurile drapate în aplatul unei ton de gri luminos, extrapolare a luminii interioare revărsate din priviri, pe sub bolțile ușor angulare ale orbitelor.

Aceeași serie de portrete în acuarelă cuprinde și pe cel, aproape mitologic, din anul 2018, reprezentînd un bătrîn cu pălărie pe cap și bogată barbă colilie, pe fond de crengi desfrunzite și cu paloarea rece a unei coaste de deal ori de munte. Gama de tonuri calde se concentrează pe figura acoperind aria centrală, ochii vioi ivindu-se de sub sprîncenele căzute, în vreme ce pomeții se arcuiesc în generozitatea unui surîs, pe sub mustața tăiată foarte din topor. Făclie de înțelepciune a vreunui sat, sfînt sihastru al vreunui tainic loc, dacă nu cumva interpretare antropomorfă a lui, personajul angajează acele cadre arhetipale care fac din procedeul portretistic ori din cel peisagistic variante ale aceleiași căi de pătrundere în sacralitatea reprezentării.

Captivate de adevărul psihologic, portretele în acuarelă evidențiază, de asemenea, inocența chipului de copil, prestanța unor personaje ale lumii artistice ieșene (între care Liviu Suhar), dar și simboluri naționale: Eminescu, cu priviri curate, pe modelul imaginii fotografice de la 19 ani, extrapolată în provocatoare oligocromie de brunuri și roșuri; Al. I. Cuza, ațintindu-și privirea peste gulerul înalt și pieptul plin de medalii, tratate ca niște contururi florale în cîmpul aprins de galben-verzui.

Unor tehnici mixte, care includ, pe lîngă acuarelă, grafica și pastelul, pare a le fi fost rezervat portretul mai protocolar, în sensul pozei de familie, în atitudini oarecum previzibile: tatăl ținîndu-și mîndru pruncul în brațe, bunica cu nepoata lipită de piept, un cuplu venerabil ocrotind, tot în brațe, cîinele de companie. Unii eroi conving mai ales prin atitudine, la care contribuie nu puțin poziția naturală a mîinii ori a umerilor, peste care se înalță perechile de ochi iscoditori, căutînd, indiferent de vîrstă ori de temperament, a lua drept martor privitorii.

[1] Fragment din volumul în lucru *Mihai Albu. Repere monografice*.

Adrian Dinu RACHIERU

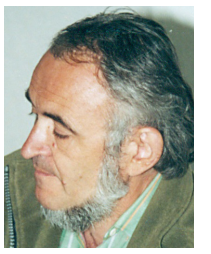

„Efectul” Labiș (III)

Semnalând accentele de răzvrătire – ca temă dominantă a discursului labișian (subversiv) –, Ioan Holban propunea o *reevaluare* a poetului din Mălini, demersul său contrazicând percepția „oficială”, convențională, fixată în / prin circuitul didactic (Holban 2015 : 26). Și „rezolvată”, regretabil, în anii postdecembriști, prin eliminarea lui Nicolae Labiș din manualele școlare. Recitindu-l cu grija inserției în context, descoperind congruența cu climatul și „canonul” poetic al epocii, să nu uităm „evadările” sale din estetica proletcultistă (sau „iluminările” sale, cum le numise Dan Mănucă), insistând pe dimensiunea simbolică și ambivalența poeziei labișiene, descifrând, surprinzător, un „al doilea strat”. *Rebelul Labiș*, deviind de la „făgașurile instituționalizate”, merită, indiscutabil, acest efort exegetic. El a marcat generația „luptei cu inerția”, sigilată de inocență și exuberanță, traversând „era entuziasmului”; cu toții doritori să se afirme, talentați și neștiutori (cf. Lucian Raicu). Poemele timpurii ale lui Labiș probează acest lucru. Mai târziu, vocea sa lirică, câștigând „dreptul de a gândi”, se schimbă, încărcată de reflexivitate; dar acest *mai târziu* (care se suprapune, aproape, cu începuturile) nu suprimă candorile virginale și prospețimea matinală ale acestei lirici, doritoare să dezvăluie „toate durerile lumii”. După cum nimeni nu poate contesta „zonele de retorică” în care se zbate ea. Poetul dispărut la 21 de ani, fără a fi avut, astfel, „șansa” disidenței și timpul cizelării, nu înseamnă doar „o trecere”. Legenda labișiană conservă această vibrație pură, temperamentul de luptător, sacrificiul și inocența și, în ultimă instanță, răspunde chiar nevoii noastre de mituri. Fiind vorba despre o operă „întreruptă” (cu brutalitate, de un destin nemilos), broderia speculativă exploatează tocmai legenda; nu pare posibilă o lectură desprinsă de tragismul sfârșitului, cu „iz mioritic” (observa Mircea Tomuș) și o aură mitic-tragică. Ce se salvează din această operă, fatal inegală, cu relief accidentat, va hotărî timpul, adică noile generații de cititori care se vor apropia de Labiș. Fiindcă poetul, iute clasat drept un „ideolog” obedient, are dreptul la o *relectură*, într-un context al recepției calme, reașezând valorile, descoperindu-i, poate, lirica erotică „prebărbătească” (cf. Valeriu Cristea) sau semnificația inversă a atâtor texte dinamitarde.

Trebuie să observăm că N. Labiș, despicând cerul poeziei noastre ca „vestitor”, ispitește, în aceeași măsură, și prin *biografism*. Poezia sa prelucrează un fond autobiografic: de la linia epică a marilor poeme, în filiație maiakovskiană, la contemplativismul rafinat, în lirica erotică. E vorba de o interioritate în clocot, de elanurile unei vârste care privea în juru-i cu nesaț („absorbind” lacom lumea), replicând unei linii epicizate, sufocată de clișee. Nu va lipsi poezia anecdotică („fapte petrecute strâng”, ne avertizase poetul), vom afla paradisul copilăriei, schema arhetipală a vânătorii ritualice (ca în capodopera sa, *Moartea căprioarei*, de succes popular), și chiar metafore textualiste (vezi „albatrosul ucis”). Dar sinceritatea poetului nu se desfășoară neîngrădit și, astfel, sufletul se încarcă de scârbă. Un alt Labiș își taie vad, fiind de o surprinzătoare modernitate. Cei care au scotocit prin manuscrisele labișiene, știu prea bine că poetul din Mălini nu trebuie anexat „esteticii hei-rup-ului”. E vorba, deopotrivă, de gestul iconoclast, vestejind rețetarul epocii, evadând din chingile normelor epicizante, de o fisură a îndoielii (constatând, prin omul comun, degradarea idealului, implicit coruperea lui), dar și de o frondă estetică, anticipând *poetica antipoeticului*, cum demonstra Paul Dugneanu. A vedea în poetul *Primelor iubiri* doar ecoul înfrigurărilor vârstei, doar o conștiință virginală, bântuită de „viscolele viselor” înseamnă a perpetua o imagine falsă, refuzându-i capacitatea problematizant-reflexivă. Neputința cuvântului (un „rău ascuns”) îl încearcă; vitalitatea tânără suportă, curios, infiltrațiile thanaticului iar pulsația erotică dezvăluie, de fapt, însingurarea. Adolescența frenetică, cu nucleu biografic, inocența și senzorialitatea conectate la un eden naturist, eposul popular etc. reverberează într-un lirism confesiv care, încercând a prinde – într-un „veac clocotitor” – a vremii înțelesuri, devine o gravă și precoce meditație epică, sfârșind în sarcasm și amărăciune. Labiș nu poate fi anexat înfloritoarei lirici publicistice (clișeizată, de platitudine tematică); dimpotrivă, sensibil la vibrația ideilor, pătruns de „suflul marilor probleme morale” (Raicu 1977), el dă tonul unei salvatoare intelectualizări, anunțând, cu un „spor de entuziasm”, responsabilizarea generației: „Clopote grave sunară trezirea / Generației noastre. / Tragem cugetarea afară din teacă” (v. *Vârsta de bronz*). Cel care „a licărit scurt între două nopți” (cf. Vl. Streinu), un esenian acceptând, prin *angajare sinceră*, grefa maiakovskiană, prins în mrejele utopiei știa că „elanul nu poate fi ucis”. Dar trăirile aurorale, „frenetica beție” a viului, incandescența creatoare suportă asaltul birocratizării, a inerției și prejudecăților. Spre deosebire de abundența producție a liricaștrilor de partid, exterioară și ditirambică, poezia lui Labiș se *verosimilizează* (Popa 2009 : 818), proclamând necesitatea „luptei duble”. Expediția cinegetică din *Moartea căprioarei*, poezie rostită de Labiș în 29 octombrie 1955, la deschiderea Cenaclului Facultății de filologie, consfințea despărțirea de vârsta candorilor; astfel, lirica labișiană, însetată de puritate, se maturizează brusc, obsedată de *tema degradării idealului*, anunțând, nota același Marian Popa, „dezvoltarea unui opozant” (Popa 2009 : 821).

Bust Nicolae Labiș, Fălticeni

Iată de ce supoziția asasinatului (politic), bucurându-se doar de „certitudine foclorică” încă rezistă. În pofida numeroaselor cărți care au atacat subiectul, nebuloasa împrejurărilor nu s-a risipit. *Dosarul Labiș* e voluminos, anii petrecuți la „fabrica de scriitori” din *Kiseleff 10* (preluând sintagma-titlu propusă de Marin Ioniță) întreține frenezia detectivistică a foștilor colegi. Imré Portik cu *Hora morții* (2005) sau Irimie Străuț (*O moarte care dovedește ceva*, 2001), încercau așteptatele și amânatele clarificări. Iar inflația de prieteni post-mortem, livrând „ficțiuni memorialistice” (cum se rostea, „în numele prieteniei și al adevărului”, Imré Portik în volumul îngrijit de Florin Diac) sau tentativele exegetice amatoristice, pornite în numele „recursului la memorie” nu fac decât să întrețină confuzia, deplasând interesul spre senzaționalism, părăsind opera. Marin Ioniță respinge ipoteza asasinatului, notând că „sistemul avea nevoie de el” (Ioniță 2018 : 156). Spirit boem, vitalist, amator de farse, optimist incorigibil, Labiș alunecase pe „panta pierzaniei”, ispitit – cu băutură și bacante – „în lumea exceselor” (Ioniță 2018 : 147). Încât „copilul minune nu putea să dispară decât în mister”, intrând în legendă.

Cât privește soarta autorului Labiș (autor casabil, chiar „expirat”, după unii), ea depinde, decisiv, de testul lecturii. Fenomenul Labiș legitima o generație, redescoperind lirismul și refăcând legăturile cu o tradiție boicotată. Iar C. Regman (Dan Costa) nu ezita să afirme, în 1956 (!), că „generația sa nu va întârzia să se recunoască pe sine” (v. *Viața Românească*, nr. 5/1956). Resurecția lirismului, ieșirea din somnul dogmatic, părăsind erotica de partid (cu inerentul triumfalism al epocii), transfigurarea unor teme bătătorite (de epic festivist, lozincard, șablonard) au căpătat, prin scrisul labișian, prospețime, branșate la „viața clocotind în vers”, angajând dezbaterea morală. Mai mult, Labiș s-a dovedit „fecundator prin absență”, recunoștea Mircea Cărtărescu (e drept, prin 1981). Această *iradiere*, estompată după seismul decembrist, ridică o serie de întrebări pe care n-ar trebui să le ocolim. E vorba, negreșit, de *un poet angajat* și de o poezie de mare sinceritate și intensitate, exprimând o epocă; fără a fi, însă, doar poezia unei epoci, oferindu-ne „expresia versificată a unei ideologii politice”. Mai mult, Labiș însuși recunoștea că adolescența e și „soră cu marile greșeli”.

În scurtul răgaz ce i s-a dat, poetul, la cei abia „douăzeci de ani și încă unul”, impunea prin teribila forță de creație, uluitoare prin întindere și varietate, vestind noua poezie. Iar bogăția ineditelor nu face decât să confirme fabulosul său laborator, acolo unde, în masa manuscriselor, Lucian Raicu descoperea o „dezordine dureroasă”. Dar noutățile, câte se vor mai ivi, nu vor putea schimba imaginea poetului, prins într-o tranziție frântă, cu „destin poetic rezect” (cf. Vl. Streinu). Sinceritatea labișiană, mobilizatoare, slăvind retorica angajării („să împlinim cu suflet”) vira periculos spre o altă, mijindă, poetică (rimbaldiană, închinată „încâlcitului ștrengar, Arthur”). Încât, alături de Ion Simuț, putem conchide că „citit azi, Nicolae Labiș nu e un mare poet, dar, dacă îl raportăm la context, ne dăm seama că ar fi putut să fie” (Simuț 2015 : 14). Totuși, el vestea trecerea de la o sensibilitate (inocentă) la poeticitate, ca asumare lucidă a travaliului liric; „efectul Labiș” (cf. Marin Mincu) a reorientat receptivitatea, odată cu reîntoarcerea prigonitului eu poetic, deschizând pârtie postlabișienilor. Oricum, Labiș, o febrilă conștiință interogativă, brusc maturizată, vorbea în numele unei generații; poezia sa, sublinia Iulia Murariu, nu poate fi judecată din perspectiva unui accident existențial: „Ea există ca atare, nu ca promisiune și nu poate fi restrânsă la poezia aservită politicului” (Murariu 2010 : 6). Și M. Ungheanu era ferm: „Nicolae Labiș este un poet autentic, iar acest fapt rămâne hotărâtor” (Ungheanu 1996 : 21), dincolo de orice prezumții postume, iscate sau degrevate de „povara manualului”.

Bineînțeles, selecția operată prin manualele școlare, ideologizată, a rulat ani în șir o imagine oficializată. Or, incomodul Labiș, împrospătând lirismul, a anunțat „ca nimeni altul” poezia deceniului următor (Manolescu 2008 : 946), vestejind poncifele vremii. Prin ivirea meteoricului Labiș, G. Călinescu anula și „calomnia” că, sub noul regim, „cerul poeziei s-ar fi întunecat”! Din păcate, posteritatea târzie a mutat accentul de la operă spre legenda poetului, victimă a unui accident de tramvai (9/10 decembrie 1956), considerat, de unele voci tăioase, o indubitabilă *crimă politică*. Dosar rapid clasat, alimentând „ficționalismul popular și profesional” (Popa 2009 : 818), cazul Labiș incită, întreținând o scenarită înfloritoare. Ancheta asupra morții lui Labiș, concluziona M. Ungheanu, „conține informații datorită cărora nici o anchetă serioasă nu se închide, ci se continuă” (Ungheanu 1996 : 20).

Firesc, așadar, ca cel „născut și pierdut în decembrie”, cum scria prietenul Gheorghe Tomozei, să trezească amintiri și să stârnească pofta exegetico-detectivistică. Alecu Ivan Ghilia relatează, bunăoară, cum a ascultat înfiorat de emoție, într-o uscătorie de bloc, alături de Ștefan Luca, *Moartea căprioarei*, recitată în premieră de Labiș (v. revista *Polemici*, nr. 7-8/2016), poem hărăzit unui uriaș succes. Ion Brad, aflat cu Labiș la berăria *La Buturugă* din Cișmigiu, reconstituie momentul când primise (15 octombrie 1956) placheta *Primele iubiri*, anunțând, prin pana celui care „se luase de piept cu timpul dogmatic”, un „cutremur de înnoire” în lirica noastră (v. *Comorile unui prieten tânăr: George Corbu-junior*, Editura *MLR*, 2016), proiectându-și destinul în mit. Iar Florian Saioc, redactor la *Viața Românească*, relatează cum, la sugestia lui Eugen Jebeleanu, i-a scris la Mălini, invitându-l la redacție, colectivul redacțional, încântat de poezia trimisă (*Gazeta de stradă*), propunându-l pentru Școala de literatură. Și lista, evident, poate fi lungită. Stăruim, însă, în cele ce urmează, asupra unui volum aducând „deslușiri și precizări” privind viața și opera lui Nicolae Labiș, sub semnătura lui Nicolae Cârlan (2016). Acolo, împătimitul cercetător, adunând texte mai vechi și mai noi, cu inevitabile repetiții, întocmește o acribioasă *Cronologie* și pune în evidență truda sa de o viață, adeverind că osârdia în explorarea manuscriselor labișiene poartă amprenta unei veritabile *campanii*, urmând sfatul lui Gh. Tomozei, cel care, interesat de valorificarea „zestrei Labiș”, visa la o *integrală Labiș*. Pe care, iată, Valeriu Matei ne-o pune, etapizat, la îndemână. Preluând și finalizând proiectul Integralei labișiene, întreruptă prin dispariția lui Mircea Coloșenco, Valeriu Matei adună, în cele patru volume, rânduite cronologic, poezii antume și postume, poezii inedite, proza, dramaturgia, publicistica, traducerile, folclorul literar și corespondența, gardându-le cu o lămuritoare *Prefață*, convins că truda editorial-exegetică nu s-a încheiat.

Constantin PRICOP

Fundoianu/Fondane (XII)

Studiile despre Fundoianu/Fondane vorbesc despre acesta ca poet, ca eseist, critic șamd concentrîndu-se asupra unuia sau altuia din genuri - genuri „clar" departajate între ele. Delimitările categorice între domenii, inclusiv în arte, sînt rezultatul unor practici raționale succesive care au condus la fixarea categoriilor, acceptate și respectate, devenite, pe măsura trecerii timpului, adevărate... legi a căror justificare nu o mai contestă nimeni. Procesul este evident dacă e să luăm în considerație studiile umaniste. Studiile „academice", „științifice" respectă o „formulă" strictă - și tot ce nu intră în această formulă este dat deoparte. Fără îndoială, pentru susținerea unor afirmații este nevoie de referințe competente, citate conform exigențelor academice - dar regula devine scop în sine și, de foarte multe ori, „aparatul" argumentativ devine un acoperămînt pentru texte lipsite de idee, „contribuția" științifică reducîndu-se la simple parade de... erudiție (uneori nu este vorba nici de adevărată cunoaștere - ci de „surse" la fel de lipsite de valoare). Dacă nu e respectat protocolul consacrat, oricît de bogată în idei, în intuiții, în observații inedite este o lucrare nu e luată în considerație, rămînînd o încercare... „neacademică". Dacă vreți, un singur exemplu e suficient pentru a ilustra această practică: *Masele și puterea* de Elias Canetti. Canetti nu e un profesionist al studiilor științifice (deși studiul său e cît se poate de temeinic), este în plus și autor de literatură - deci poate fi considerat de „specialiști" un diletant, un... neprofesionist. *Masele și puterea*, deși a fost receptată așa cum se cuvine de oameni de știință cît se poate de competenți, nu e considerată o lucrare de... specialitate pentru că e lipsită de aparat critic, nu tratează problema istoric, de la origini, folosește un limbaj considerat literar, nu științific șamd. Lucrurile merg și mai departe. Chiar în domeniul strict al literaturii - dacă cineva scrie poezie este privit cu neîncredere cînd trece la roman; romancierul nu poate fi... decît un poet marginal; iar criticul n-are de ce să se apuce să scrie beletristică pentru că va fi prompt exclus dintre autorii de poezie sau proză de primă calitate... Numai pentru că trece la alt gen. Genurile fiind rezultatul unei viziuni strict raționalizate, sistematizante, în care totul trebuie încadrat, clasificat șamd. Este tocmai ceea ce respingea și încalcă în mod voit B Fondane. Specializările... stricte, delimitările, fixarea în categorii stricte șamd nu puteau fi decît mutilante - ele distrug libertate de a exista, distrug viața. Asemenea categorii și restricții ni se par astăzi evidențe care nici nu mai sînt puse în discuție. Șestov afirma că *evidențele* nu respectă logica vieții, iar ceea ce pare clar maschează suferința, absurdul, tragicul. Deci cel care gîndește autentic refuză *evidențele*, altfel nu poate înțelege creativitatea în libertate. Fondane evaluează la rîndul său limitările produse de raționalizările din spațiile culturale în care se exprimă. Am văzut deja cum nu are nicio reținere în trecerea peste divizările pe genuri în materie de creație culturală - scrie poezie, face critică, scrie eseuri pe subiecte literare și filosofice... Face parte din categoria gînditorilor care se opun sistemelor - ilustrează, la rîndul său, ipostaza deplinei libertăți în fața convențiilor.

*

De cîte ori capacitatea sa de creație se simte îngrădită în ceea ce devine formulă, devine clarificare rațională - se îndepărtează de clasificări, de „precizia" care poate să-l limiteze. Așa se explică „reculurile" sale în fața fazelor de „solidificare" a unor lucruri care îl cucereau în anumite momente. Se apropie de avangarda românească, face parte din ea - dar nu se confundă niciodată cu ea. Scrie poezie în limba română - dar nu este nici poet tradiționalist (cum l-au categorisit unii), nici avangardist - refuză ceea ce este consacrat, clasificat - din punctul său de vedere mortificat... Ajuns la Paris comentează mari poeți francezi (Rimbaude, Baudelaire - poeți situați, e adevărat, în poziții de răscruce pentru literatura din care făceau parte) iar interpretările sale nu seamănă deloc cu liniile consacrate ale exegezelor franceze.

*

Și filosofia, precum celelalte discipline dedicate studierii spiritului, devine tot mai specializată. Este divizată în discipline din ce în ce mai precis delimitate (gnoseologie, metafizică, logică, etică, filosofia științei, estetică șamd). Fundoianu se ilustrase ca un spirit care încalcă toate granițele stabilite. Este înainte de toate poet - dar scrie critică, părăsește comentariul strict al cărților pentru a face critică a culturii, se implică în arta dramatică, realizează filme, face evaluări critice ale sistemelor filosofice și scrie eseuri filosofice... Toate acestea într-o epocă în care „specializarea" pare a deveni stringentă.

*

Cu mulți dintre contemporanii săi (scriitori, teoreticieni ai literaturii, în ultima parte a vieții filosofi) intră în polemică - aceasta devine una din trăsăturile sale definitorii - dar am văzut care este esența polemicii în cazul lui Fondane: de obicei nu „desființează", ci propune noi perspective, noi rezolvări posibile, inițiază digresiuni capabile să schimbe sensurile. E mereu gata să găsească o replică la tot ceea ce întîlnește, de cele mai multe ori „piezișă" - și este, în acest sens, reprezentativ pentru timpurile pe care le-a trăit. (Timpuri care parcă se repetă, ca alcătuire și tendințe, cu timpurile noastre...?) Fondane scrie puțin despre ideologie, despre politică. Dar traseul său, modul său de a fi este simptomatic pentru o epocă.

*

Punctul de plecare al multiplelor demersuri ale lui Fondane este *a trăi în poezie*. Nu o trăire anume, de un anumit tip - corespunzător unui „gen" poetic. Ci trăire efectivă, trăitul viu în ipostazele sale necuantificate, nefixate într-o formulă anume. Un mod de trăire totală, absolută. Poezia nu mai este un produs estetic. La Fondane ea trece într-o altă categorie. În *Fals tratat*... încearcă să definească noua categorie. A trăi în poezie nu este obiectul unei trăiri estetice. Pentru Fondane semnificația e alta, dramatică și existențială - astfel putem înțelege mai limpede rezervele sale față de „școlile" literare și de pretențiile acestora. Poezia însăși, în cazul său, nu mai este armonie lexicală, invocare a unor teme șamd - este un mod de existență. Prin poezie se poate ajunge pînă la marginea abisului - și acesta fiind o condiție a viului...

*

În Franța Fondane se ilustrează într-un nou domeniu, filosofia. Noile sale intervenții publicistice par a coincide cu strîngerea legăturilor cu filosoful evreu-rus Lev Șestov. Dar disponibilitățile sale pentru o perspectivă filosofică asupra subiectelor abordate sînt anterioare întîlnirii cu acesta. În articolele publicate în revistele din România apărea deja atracția pentru reflecțiile filosofice. B Fondane nu este un filosof cu... diplomă - dar devine un comentator competent și cît se poate de decis al operelor filosofice. Scrisese despre Șestov încă de pe cînd se afla în țara natală. La Paris îl cunoaște (în primăvara lui 1924) și devine un asiduu frecventator al acestuia. Din 1933 începe să noteze conversațiile pe care le are cu autorul volumului *Atena și Ierusalim* (anticipînd ce se va întîmpla încredințează în 1939 manuscrisul conținînd aceste convorbiri Victoriei Ocampo). Scrisese în revista „Europe" în ianuarie 1929 despre filosofia lui Șestov (*Un philosophe tragique: Leon Chestov*). În Argentina, unde se deplasează în vara aceluiași an, conferențiază, la Facultatea de Litere din Buenos Aires despre Șestov (*Leon Chestov et la lutte contre les evidences*). Gîndirea acestuia nu acaparează însă în exclusivitate disponibilitățile sale pentru comentarea lucrărilor de filosofie. În 1932 își începe colaborarea la Cahiers du Sud (unde apoi apar, printre alte articole, cele mai multe din contribuțiile sale revuistice în materie de filosofie) cu un articol despre Heidegger. În această revistă își publică cronicile sub titlul, semnificativ, *Philosophie vivante*.

*

Apropierea de Șestov trebuie pusă în context personal și în context social. Personal Fondane este un neliniștit, un „scotocitor" intempestiv, mereu marcat de zbuciumul unor deschideri spre noi orizonturi. Realitatea socială e supusă unor încercări violente - care întrețin sentimentul de nesiguranță și stimulează căutări neobosite. Ajunge în aceste condiții să fie recunoscut ca prezență în peisajul cultural al epocii (nu de toți cei care contează în acel moment în spațiul literar, dar devine un participant la disputele vremii). Climatul general, politic, e din ce în ce mai apăsător. Dacă punem la un loc aceste determinări lîngă afinitățile cu modul de a vedea lucrurile al lui Șestov - înțelegem că era normal, era aproape inevitabil ca acesta să devină, pentru emigrantul venit din România, un punct de sprijin, o ancoră necesară într-un climat plin de obstacole, de convulsii, un climat nesigur în care devenea necesar un reper, un punct de stabilitate. O presiune existențială care, după neîntrerupte căutări, trebuia temperată cu elemente stabile.

*

Șestov este un gînditor ale cărui idei se întîlnesc cu cele ale lui Fondane. Dar era, în același timp, un personaj apreciat, plasat în spațiul cultural francez în centrul unor polemici care îl făceau vizibil. Prin el i se deschidea celui venit din România un nou orizont de relații.

Apropierea venea și din rațiuni pur umane. Șestov vorbește despre trăire autentică și suferință. Fondane trecea printr-o asemenea stare. El trăia ceea ce filosoful teoretizase. « Vous êtes un des rares qui m'ayez compris, peut-être le seul. Vous avez vu que je n'ai pas voulu faire un système, mais sauver l'homme. » ; « Je vous ai dit et je le répète : tout ce que j'ai écrit n'a de valeur que si quelqu'un d'autre le vit. Vous, vous le vivez. » .

*

Șestov este punctul de sprijin necesar pentru înscrierea într-un domeniu în care spiritul său se putea desfășura în totală libertate. Iar acest spirt pare să întrupeze toate contradicțiile unei lumi aflată în criză. Trăiește în mijlocul unei epoci tulburi, în care achizițiile civilizației se ciocnesc de emergența forțelor dominate de primitivism, manifestînd un atavism ideologic, politic, social. Mișcările naționaliste, decăzute în rasism, în antisemitism se întind în tot mai multe țări din lume - în Europa în primul rînd, la acea dată continentul care domina, din toate punctele de vedere, lumea. Fondane nu s-a implicat prea mult în dezbaterile politice ale timpului - dar întreaga sa tensiune spirituală este o ilustrare a crizei prin care trecea lumea, a disputei între între ceea ce devenea ideologie argumentată „rațional" și viața pur și simplu - existența nefiltrată prin concepte a individului. Condiția existențială a milioane de oameni va deveni în curînd principala preocupare a umanității, spectrul morții, căruia îi va cădea el însuși victimă, se întindea peste lume.

www.expresscultural.ro expresscultural.iasi@gmail.com ISSN: 2537–5989